K problematice užívání variantních koncovek podstatných jmen rodu mužského v současném ruském jazyce

Diplomová práce

Vypracoval:Lukáš Böhm

Obor: německý jazyk – ruský jazyk

Školní rok: 2005/2006

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Zuzana Liptáková, Ph.D.

Rád bych tímto poděkoval PaedDr. Z. Liptákové, Ph.D. za cenné rady a pomoc při vzniku této diplomové práce.

Dále bych rád poděkoval PaedDr. A. Hlaváčkovi za pomoc při šíření dotazníku a PhDr. Natálii Rajnochové za poskytnuté konzultace.

Prohlášení o původnosti práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu.

V Domažlicích dne 14.6.2006 Lukáš Böhm

Obsah

I. Úvod 6

1. Cíl diplomové práce 7
2. Hypotézy 7
3. Metodologie zpracování tématu 8

II. Teoretická východiska

1. Obecná charakteristika ruské substantivní deklinace 11
   1.1 Gramatická kategorie pádu podstatných jmen 11
   1.2 Přehled pádů současného ruského jazyka 13
   1.3 Systém pádů v ruském a českém jazyce 16
   1.4 Skloňování podstatných jmen ruského jazyka 17
      1.4.1 Skloňování jako změna tvarů slova 18
      1.4.2 Skloňování jako třída slov 19
      1.4.3 První skloňování 23
      1.4.4 Druhé skloňování 25
      1.4.5 Třetí skloňování 25
      1.4.6 Množné číslo 27
2. Variantnost v tvarosloví 30
   2.1 Klasifikace variantních koncovek 31
3. Variantní koncovky pádů ruského jazyka 35
   3.1 Variantní koncovky genitivu singuláru podstatných jmen mužského rodu 37
      3.1.1 Podstatná jména, tvořící genitiv s koncovkami *-у, -ю* a *-а, -я* 37
      3.1.2 Lexikálně a sémanticky podmíněné užití variant *-у, -ю* v genitivu 55
   3.2 Variantní koncovky prepozitivu singuláru

podstatných jmen mužského rodu 62
3.2.1 Podstatná jména, připouštějící v prepozitivu variantní koncovky..... 63
3.2.2 Rovnocenné varianty v lokativním významu..... 69
3.2.3 Lexikálně a sémanticky podmíněné užití variant..... 72
3.2.4 Stylisticky podmíněné užití variant..... 76
3.3 Variantní koncovky nominativu plurálu podstatných jmen mužského rodu..... 78
3.3.1 Obecná charakteristika..... 78
3.3.2 Dvojí užití nominativu; sémantická diferenciace..... 81
3.3.3 Rovnocenné varianty nominativu plurálu 83
3.3.4 Podstatná jména,u kterých jedna varianty převažuje... 87
3.3.4.1 Podstatná jména, u kterých převažuje koncovka *-a, -я*..... 87
3.3.4.2 Podstatná jména, u kterých převažuje koncovka *-u, -ы*..... 90
3.3.4.3 Stylistická diferenciace koncovek..... 94
3.4 Genitiv plurálu 97

III. Empirická část

Průzkumná sonda zkoumající aktuální tendence v užívání koncovek genitivu singuláru a nominativu plurálu

1. Dotazník..... 106
1.1 Metodologie zpracování a vyhodnocení dotazníku 106
1.2 Vzor dotazníku pro rodilé mluvčí..... 108
1.3 Vzor dotazníku pro české studenty 111
1.4 Vyhodnocení dotazníku..... 113
1.4.1 Vyhodnocení dotazníku pro rodilé mluvčí..... 114
1.4.1.1 Vyhodnocení teoretické části..... 114
1.4.1.2 Vyhodnocení praktické části..... 117
1.4.1.2.1 Genitiv singuláru 117

1.4.1.2.2 Nominativ plurálu 125
1.4.2 Výsledky vyhodnocení dotazníku pro rodilé mluvčí..... 130
1.4.3 Vyhodnocení dotazníku pro české studenty..... 133
1.4.3.1 Vyhodnocení teoretické části..... 133
1.4.3.2 Vyhodnocení praktické části..... 136
1.4.3.2.1 Genitiv singuláru 136
1.4.3.2.2 Nominativ plurálu 144
1.4.4 Vyhodnocení dotazníku ruských studentů, studujících v Praze..... 149
1.4.4.1 Vyhodnocení teoretické části..... 149
1.4.4.2 Vyhodnocení praktické části..... 150
1.4.4.2.1 Genitiv singuláru 150
1.4.4.2.2 Nominativ plurálu 155
IV. Závěry..... 160
Resumé..... 163
Резюме..... 165
Seznam použité literatury..... 168
Přílohy..... 174

I. Úvod

Tématem diplomové práce „K problematice užívání variantních koncovek podstatných jmen rodu mužského v současném ruském jazyce" je zachycení změn určitých jevů v morfologické struktuře současného ruského jazyka. I přesto, že k těmto změnám dochází méně často a probíhají méně intenzivněji než např. změny v lexikální struktuře jazyka, je důležité se jimi zabývat a nové poznatky reflektovat při výuce ruštiny jako cizího jazyka, tzn. začlenit je do obsahů vyučování. Hlavním motivem pro výběr tématu z oblasti morfologie byla tedy snaha o postihnutí aktuálního stavu ve vývoji morfologické struktury ruského jazyka a o přiblížení některých z těchto změn učitelům ruského jazyka a studentům rusistiky. Prostor pro morfologické změny se otevírá především v případech, kdy je gramatická norma nejednotná, nestálá, jako je tomu např. u variantních forem.

Konkrétně se diplomová práce zabývá variantními koncovkami podstatných jmen rodu mužského v singuláru i plurálu a má za úkol podat základní přehled jednotlivých typů variantních koncovek rodu mužského, přiblížit historický vývoj a změny v užívání variantních koncovek podstatných jmen, ke kterým došlo v průběhu vývoje jazyka jako celku, zvláště v posledních desetiletích.

Dále je úkolem diplomové práce přiblížit pojem variantnost v morfologii, nastínit klasifikaci variantních koncovek podstatných jmen na základě různých aspektů a zmínit problematiku výběru variantních koncovek vzhledem k jejich funkční charakteristice.

Kromě výše uvedeného obsahuje první, teoretická část diplomové práce dále obecnou charakteristiku gramatické kategorie pádu a deklinačního systému ruských podstatných jmen. Druhou, empirickou část

diplomové práce tvoří dotazník, obsahující kromě konkrétních otázek také soubor cvičení a zkoumající změny ve frekvenci a způsobu užívání variantních koncovek pádů podstatných jmen rodu mužského v současném ruském jazyce v mluveném projevu a jeho vyhodnocení. V normě užívání koncovek genitivu dochází v posledních letech k podstatným změnám, norma v užívání koncovek nominativu plurálu je velmi nestálá a rychle se měnící. To jsou hlavní důvody, proč se dotazník bude zabývat právě těmito dvěma pády.

1. Cíl diplomové práce

1. Cílem teoretické části diplomové práce je podat ucelený přehled podstatných jmen rodu mužského, která připouštějí variování v pádové koncovce. Česká odborná literatura, zabývající se morfologií ruského jazyka, zkoumá variantnost pouze okrajově, uvádí nejvíce typické příklady a obsáhlejší seznam těchto podstatných jmen dosud chyběl.
2. Cílem empirické části je provést a vyhodnotit dotazník, zjišťující změny v užívání variantních koncovek podstatných jmen rodu mužského, a to v genitivu singuláru a nominativu plurálu.

2. Hypotézy

Na základě tezí, uvedených v teoretické části, byly stanoveny následující 2 hypotézy, které by měl dotazník potvrdit nebo vyvrátit:

1. variantní koncovky ***-у, -ю*** ustupují u podstatných jmen rodu mužského v užívání i v partitivním významu genitivu singuláru, a to i v projevu mluveném,

2. koncovka nominativu plurálu ***-а, -я*** vytlačuje v užívání koncovku ***-и, -ы.***

3. Metodologie zpracování tématu

Teoretická část diplomové práce má na základě studia odpovídající literatury, slovníků a statí za úkol zprostředkovat základní teoretické informace o ruské substantivní deklinaci, o gramatické kategorii pádu v ruském jazyce, podat přehled pádů podstatných jmen ruského jazyka a variantních koncovek, které jednotlivé pády připouštějí.

První oddíl teoretické části je věnován obecné charakteristice gramatické kategorie pádu v ruském jazyce, vymezení tohoto pojmu, dále uvede přehled jednotlivých pádů ruského jazyka, s tím související výklad termínů paradigma a pádové koncovky, pokusí se nastínit problematiku genitivu a prepozitivu, tak jak k ní přistupují jednotliví autoři – lingvisté. Na základě více významů, které jsou genitivu a prepozitivu singuláru vlastní, lze v rámci těchto dvou pádů vydělit více pádů, resp. jejich podtypů, a právě v posuzování autonomie těchto podtypů se jednotliví autoři rozcházejí. Nakonec bude stručně srovnán systém pádů ruského a českého jazyka.

Ve druhém oddílu teoretické části se čtenář seznámí se základní charakteristikou skloňování podstatných jmen v ruském jazyce. Dále by tato část měla přiblížit problematiku klasifikace skloňovacích typů, resp. problematiku přiřazení podstatných jmen k jednotlivým deklinačním typům.

Vzhledem k tématu diplomové práce, kterým jsou variantní koncovky, je práce ochuzena o podrobnější a obsáhlejší charakteristiku kategorie pádu a skloňování a zaměřuje se na tento problém především vzhledem k vytyčenému tématu.

Dále bude blíže charakterizován pojem variantnost v morfologii a uveden přehled podstatných jmen rodu mužského, která připouštějí

variování v pádové koncovce. Při psaní této kapitoly mi byly nápomocny cenné rady Prof. V.J. Koprova, vedoucího katedry ruského jazyka Voroněžské státní univerzity, se kterým jsem vedl elektronickou korespondenci a který mi zaslal svoji monografii „Вариантные формы в русском языке: Учебное пособие для занятий с иностранными учащимися" (viz. Seznam použité literatury).

Před vypracováním empirické části jsem se seznámil s odbornou literaturou k pedagogickému výzkumu a jako nejvhodnější formu průzkumu jsem zvolil dotazník, jehož výsledky by měly potvrdit nebo vyvrátit výše uvedené hypotézy. Dotazník má dvě verze. První je určena pro rodilé mluvčí (tzn. i pro ruské studenty, studující na území České republiky) druhá poté pro české studenty. Obě verze dotazníku se sestávají ze dvou částí, teoretické a praktické, přičemž teoretická část obou dotazníků obsahovala otázky otevřené, praktická část uzavřené. Teoretická část dotazníku pro rodilé mluvčí obsahuje tři otázky, dotazník pro české studenty pouze dvě. Obsah praktické části obou dotazníků je shodný, liší se pouze ve formulaci zadání. Úkolem teoretické části dotazníku je zjistit, jaké mají studenti teoretické znalosti o variantnosti v morfologii, resp. jaké variantní koncovky znají. Praktická část dotazníku má za úkol potvrdit či vyvrátit výše stanovené hypotézy o užívání variantních koncovek genitivu singuláru a nominativu plurálu u podstatných jmen rodu mužského (vzor dotazníku viz. str 108). Obšírněji se charakteristice a zpracování dotazníku věnuje kapitola Metodologie zpracování a vyhodnocení dotazníku.

Dotazník určený českým studentům byl zadán studentům 3. a 4. ročníku rusistiky a lingvodidaktiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Celkem se jednalo o 12 respondentů, z toho byly dvě studentky rodilé mluvčí, a proto vyplňovaly dotazník pro rodilé mluvčí.

Dotazník pro rodilé mluvčí byl zadán studentům 1., 2. a 3. ročníku Pedagogického Institutu v Moskvě během pobytu členů katedry rusistiky a lingvodidaktiky v tomto roce v Moskvě. Dotazník vyplnilo 35 respondentů.

Hlavní vypovídací hodnotu a stěžejní význam pro potvrzení nebo vyvrácení hypotéz bude mít samozřejmě dotazník zadaný rodilým mluvčím v Moskvě. Výsledky dotazníku jsou procentuelním vyjádřením frekvence užití jednotlivých koncovek u jednotlivých podstatných jmen a slovních spojeních.

II. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1. Obecná charakteristika ruské substantivní deklinace

Podstatná jména ruského jazyka jsou určována gramatickými kategoriemi pádu, čísla, rodu a životnosti (se stejnými kategoriemi podstatných jmen se setkáváme i v českém jazyce). Kromě toho český jazyk pracuje ještě s kategorií vzoru podstatných jmen, která blíže charakterizuje paradigmata jednotlivých deklinačních typů. Naopak v ruském jazyce není až v takové míře kladen důraz na gramatickou kategorii rodu při vydělování jednotlivých typů skloňování, ale více jsou akcentovány pádové koncovky, resp. zakončení kmene v nominativu plurálu. Pro další výklad je stěžejní především kategorie pádu podstatných jmen, proto bude v následující kapitole stručně charakterizována.

1.1 Gramatická kategorie pádu podstatných jmen

Gramatická kategorie pádu je lingvistický termín, který byl již zcela konkrétně vymezen, a proto se lze u jednotlivých autorů setkat s definicemi, které se prakticky nerozcházejí, pokud ano, pak pouze v drobnostech a formulacích jinými slovy.

Odborná literatura uvádí následující definice gramatické kategorie pádu:

D. E. Rozental charakterizuje kategorii pádu jako gramatickou kategorii podstatného jména, vyjadřující vztah k předmětům, jevům, příznakům. [18]

Ruská gramatika Akademie Věd SSSR se v definici gramatické kategorie pádu neomezuje pouze na vztahovou stránku mezi dvěma

předměty nebo jevy, ale do kategorie pádu zahrnuje také systém jednotlivých tvarů slov („*Категория падежа - это словоизменительная категория имени, выражающаяся в системе противопоставленных друг другу рядов форм и обозначающая отношение имени к другому слоеу (словоформе) в составе словосочетания или предложения.....Таким образом, термином "падеж" обозначается, во первых, вся соответствующая морфологическая категория, во вторых, ряд форм, обьединенных общей системой падежных значений*"). [37]

Категория падежа – это словоизменительная категория имени (существительного, местоимения - существительного и числительного), выражающаяся в системе противопоставленных друг другу рядов форм, обозначающих отношение имени к другому слову (словоформе) в составе словосочетания или предложения. Категория падежа представлена шестью рядами форм, каждая из которых является носителем определенного комплекса категориальных морфологических значений. [31]

Pád podstatného jména je tedy takový tvar jména, který vyjadřuje jeho vztah k ostatním předmětům nebo jevům, přičemž je tento vztah nejčastěji vyjádřen pomocí koncovek (флексии, окончания), pomocí hláskové změny v kmeni slova, nebo doplňujícími akustickými charakteristikami (posuny přízvuku). Po formální stránce slouží tedy k odlišení tvarů jednotlivých pádů především koncovky (завод -Ø, завод-**а**,завод-**у**).

Koncovky jsou vlastní morfologické prostředky, kterých využívá výrazová stránka mluvnických významů podstatných jmen. [10] Koncovky slouží k vyjádření gramatických kategorií čísla a pádu (завод-***а*** – genitiv singuláru; завод-***ов*** – genitiv plurálu), nicméně i absence koncovky (nulová

koncovka - завод -Ø) může být ukazatelem pádu, a to nominativu (именительный падеж).

Soubor všech tvarů jednoho slova se nazývá paradigma (парадигма). Termín paradigma v lingvistice obecně označuje souhrnný systém tvarů jednoho slova, které vznikají na základě jemu vlastních gramatických kategorií (např. rod, číslo, pád u substantiv, osoba, čas, vid u sloves). Velmi často je paradigma zobrazováno tabulkou s koncovkami pro jednotlivé pády. („*Парадигма от греч. parádeigma - пример, образец, система форм одного слова, отражающая видоизменения слова по присущим ему грамматическим категориям, например по роду, числу и падежу для существительных, лицу, времени, виду и прочее для глаголов; схема изменения слова по грамматическим категориям; образец типа склонения или спряжения. Так как парадигма характеризуется лексическим тождеством основы, её нередко изображают в виде таблицы окончаний, служащих образцом для словоизменения или формообразоеания данной части речи*"). [22]

Koncovky podstatných jmen českého a ruského jazyka se příliš neliší, v obou jazycích obsahují vždy samohlásku (žena, жена), nebo mohou obsahovat samohlásku a souhlásku (stolem, стопом) apod.

1.2 Přehled pádů současného ruského jazyka

V současném ruském jazyce je kategorie pádu charakterizována šesti „řadami" tvarů, přičemž každá z nich je nositelem morfologických významů a syntaktických funkcí. V ruském i českém jazyce rozlišujeme pády prosté, bezpředložkové a pády předložkové. Nominativ je nazýván pádem přímým, ostatní pády jsou nepřímé.

V ruském jazyce rozlišujeme tedy 6 pádů:

именительный падеж	(nominativ)	отец
родительный падеж	(genitiv)	отц-*а*
дательный падеж	(dativ)	отц-*у*
винительный падеж	(akuzativ)	отц-*а*
творительный падеж	(instrumentál)	отц-*ом*
предложный падеж	(prepozitiv)	отц-*е*

Nicméně díky počtu vztahů, které mohou mezi jednotlivými předměty a jevy vzniknout, není těchto šest pádů s to vyjádřit všechny tyto vztahy a dochází k tomu, že některé pády plní více syntaktických funkcí, mají více významů.

Proto se i různí lingvisté a autoři v počtu pádů v ruském jazyce rozcházejí. Podle V. V. Vinogradova je možné považovat dva z těchto šesti pádů, a to genitiv (родительный падеж) a prepozitiv (предложный падеж) za jakousi syntézu nebo spojení dvou dalších pádů. V současném ruském jazyce se podle V. V. Vinogradova setkáváme s genitivem rozděleným na:

1. количественно-отделительный, nebo také отложительно-достигательный (př. чашка ча-*ю*, кусок сыр-*у*)
2. качественно – определительный, nebo také собственно-родительный (př. запах ча-*я*, производство сыр-*а*) [24]

Termínu количественно-отделительный v české terminologii nejvíce odpovídá termín genitiv numerativní, popř. genitiv množství, termínu качественно – определительный poté genitiv vlastní. [10]

Adamec a kol. používají ve své Morfologii ruštiny termín родительный партитивный, nebo prostě партитив. [1] Jedním z hlavních rozdílů mezi těmito dvěma podtypy genitivu je kromě odlišností ve významech také ta skutečnost, že se u genitivu množství setkáváme

s variantní koncovkou -***у, -ю*** u některých podstatných jmen rodu mužského. U genitivu vlastního se s variantními koncovkami -***у, -ю*** nesetkáváme.

Také prepozitiv je v současném ruském jazyce některými autory (Adamec, Vinogradov, Švedova) považován za spojení dvou pádů. První z těchto pádů je charakterizován předložkou ***о*** a je doprovázen především slovesy typu mluvit, myslit, uvažovat atp. (např. говорить ***о*** книге, думать ***о*** содержании фильма). Pro druhý z těchto pádů jsou typické předložky ***в*** a ***на***, sloužící k označení místa, polohy, a proto bývá v literatuře označován názvem lokativ (в нес***у***, на non***у***). [1,24,37] Kromě odlišností v předložkové vazbě a významu, který vyjadřují, se tyto pády liší z formální stránky také tím, že se v lokativu podstatných jmen rodu mužského velmi často setkáváme s variantní koncovkou -***у, -ю***. V případě, že se v lokativu setkáváme s variantní koncovkou -***у, -ю***, dochází vždy k posunutí přízvuku právě na tuto koncovku.

Adamec a kol. ve své Morfologii ruštiny s odvoláním na jiné ruské autory neposuzují partitiv a lokativ jako jakési podtypy genitivu a prepozitivu, nýbrž jako samostatné pády, které se odlišují právě použitím variantních koncovek.[1]

Odlišně přistupuje k problematice ruského genitivu a prepozitivu Isačenko, který na základě faktu, že tvary s množstevním a partitivním významem nejsou vlastní zdaleka všem podstatným jménům, nepovažuje partitiv za samostatný pád a zastává názor, že tento partitivní význam je pouze jedním z významů genitivu. S partitivním významem se setkáváme pouze u některých látkových substantiv mužského rodu typu: сахар, чай, сыр, песок, воск, табак; ложка сахар-***у***, кусок сыр-***у***, ***X*** хлеба; кусок хлеб-***а*** a také u některých jmen abstraktních: шум; наделать шум-***у***. [8]

To samé platí dle Isačenka i u prepozitivu, kdy má lokální význam s variantními koncovkami -***у, -ю*** pouze omezený počet podstatných jmen

rodu mužského. Proto nelze považovat lokativ za samostatný pád, nýbrž lokativní význam je pouze jedním z významů prepozitivu. K lokativu bývají přiřazována také některá jednoslabičná podstatná jména rodu ženského (степь, печь). Tato podstatná jména sice nemají variantní koncovky, ale lokativní formy ve spojení s předložkami ***в*** a ***на*** se odlišují od formy prepozitivu místem přízvuku: o néч-и **X** на печ-***и'*** [8]

Souhrnně lze říci, že toto rozdělení genitivu a prepozitivu na 2 pády má čistě vědecký a teoretický význam.

1.3 Systém pádů v ruském a českém jazyce

Na základě faktu, že ruský a český jazyk jsou jazyky blízké, patřící do skupiny slovanských jazyků, jsou si i systémy pádů obou jazyků velmi podobné. V obou jazycích rozlišujeme pád přímý (nominativ, именительный падеж) a pády nepřímé (косвенные падежи), pády předložkové (с предлогом - говорить о сестре, mluvit o sestře) a bezpředložkové (беспредложные - купить хлеб, koupit chléb).

Hlavní rozdíl mezi oběma jazyky spočívá v té skutečnosti, že systém pádů v českém jazyce zahrnuje také tvar vokativu (5. pád v českém systému), který používáme, pokud se obracíme k určité osobě. O tom, zda je vokativ plnohodnotným pádem, by se dalo polemizovat, neboť podle Adamce je jednou z hlavních funkcí pádu vyjadřovat syntaktické vztahy mezi slovy. Forma vokativu však žádné takové vztahy nevyjadřuje. [1]

V ruském jazyce neexistuje zvláštní tvar, sloužící k oslovování určité osoby, a proto se používá v současném ruském jazyce tvar nominativu (srv. Petře, pojď k tabuli. **X** Пётр, подойди к доске.). V mluveném projevu je ovšem možno pozorovat tendenci nepoužívat úplné tvary nominativu a místo nich se používá nový tvar, který má nulovou koncovku (Тань, Оль,

Маш). Tyto formy jsou charakteristické pro hovorový jazyk a jsou doprovázeny zvláštní intonací (ik2). [1]

Isačenko uvádí nicméně příklady, kdy se lze v beletrii setkat s tvary oslovování, jedná se však o archaizmy nebo ukrajinismy (např. nan-**e**, сынк-***у*** u Gogola). [8]

1.4 Skloňování podstatných jmen ruského jazyka

Termínem skloňování v lingvistice rozumíme jednak změny tvarů slova v jednotlivých pádech (deklinace) a také jím označujeme třídu slov, které spojují společné morfologické charakteristiky (1., 2. a 3. skloňování). *(„Склонение, падежное словоизменение. Склонение свойственно именам, местоимениям и именным формам глагола. Падежные значения выражаются в любом языке, но не все языки обладают склонением, при котором падежные значения получают регулярное морфологическое (т. е. в составе словоформы) выражение, обязательное для всех или большинства слов (в языке есть и т. н. несклоняемые слова, например, в русском языке - пальто, Данте, Чили)..... В ходе исторического развития система склонения может упрощаться и унифицироваться, например, в русском языке древняя богатая система склонения существительных сменилась системой из 3 основных типов (так называемое 1-е, 2-е, 3-е склонение), дифференциация которых связана с родовыми различиями и для которых опорной является форма именительного падежа единственного числа - дом (1-е С.), вода (2-е С.), ночь (3-е С.)“)* [22]

1.4.1 Skloňování jako změna tvarů slova

Základním tvarovým prostředkem i základní charakteristikou jednotlivých vzorů skloňování je soustava koncovek. Soubor tvarů jednotlivých pádů lingvistika označuje termínem paradigma, přičemž rozlišujeme paradigmata singuláru a plurálu. Nelze se ale domnívat, že by každé paradigma mělo 6 tvarů (6 různých koncovek), jak by odpovídalo počtu pádů. Koncovky jednotlivých pádů se u konkrétních podstatných jmen, v závislosti na příslušnosti k určitému deklinačnímu typu, mohou více či méně shodovat (např. akuzativ životných podstatných jmen rodu mužského se shoduje s genitivem, u neživotných s nominativem: A. = учителя, G = учителя X A.= завод, N.= завод).

Paradigmata prvního a druhého skloňování v singuláru a paradigmata všech deklinačních typů v plurálu mají pět různých tvarů, paradigma třetího skloňování má tři různé tvary. [37]

V odborné literatuře se pro označení tohoto jevu používá termín homonymie koncovek. [1,24] Jedná se o jev, kdy se v jednotlivých paradigmatech setkáváme se stejnými koncovkami. Jako homonymní lze označit např. koncovky nominativu a akuzativu, nebo genitivu a akuzativu singuláru podstatných jmen rodu mužského, nebo koncovky genitivu, dativu a prepozitivu podstatných jmen třetího skloňování: тетрадь

тетрад-*и*

тетрад-*и*

тетрадь

тетрад-*и*

тетрадью

Lingvisté pracují také s termínem absolutní homonymie, která je vlastní podstatným jménům nesklonným a znamená, že jsou koncovky všech pádů totožné:

чёрный кофе
чёрного кофе
чёрному кофе
чёрное кофе
чёрным кофе
о чёрном кофе [1]

Velmi často se jedná o slova cizího původu (кино, метро, барокко, куне, резюме, шосе, такси, денди, импрессарио). Jediným formálním ukazatelem gramatické kategorie pádu je v těchto případech přívlastek shodný, resp. větný kontext (чёрный кофе, новое радио, красивое пальто). Někdy bývá toto skloňování označováno jako nulové.

1.4.2 Skloňování jako třída slov

Na základě systému koncovek v singuláru a také částečně na základě rodové příslušnosti se podstatná jména v ruském jazyce přiřazují k jednomu ze tří typů skloňování (obecně přijatá a nejrozšířenější klasifikace).

U různých autorů se setkáváme s různou klasifikací deklinačních typů (typů skloňování), které jsou konstituovány na základě různých kritérií (míníme tím hlavní kritérium, ne jediné), jako např. na základě koncovek jednotlivých pádů podstatných jmen, na základě rodové příslušnosti, nebo na základě přízvuku, nicméně většina z nich zastává tradiční rozdělení na tři typy skloňování jehož hlavní předností je názornost a přehlednost.

Velmi podrobně se skloňováním podstatných jmen zabýval Kopecký, který ve svém díle „Скпонение существительных в современном русском литературном языке“ analyzoval všechna podstatná jména, obsažená v Большом русско-чешском споваре (59 999 slov) a klasifikaci provedl na základě gramatické kategorie rodu, charakteru kmene a přízvuku. Tato klasifikace je velmi podrobná, vyčerpávající, ovšem na úkor přehlednosti. Kopeckého klasifikace velmi dobře poslouží pokročilým studentům a učitelům, kteří budou hledat konkrétnější a přesnější informace ke skloňování jednotlivých podstatných jmen, není však příliš vhodná např. pro výuku na středních nebo vysokých školách. [9]

Zároveň zde Kopecký uvádí také jiné přístupy ke klasifikaci skloňování, se kterými se můžeme v ruské gramatice setkat. Například v Akademické gramatice z roku 1970 se setkáváme s koncepcí A. A. Zaliznjaka, který rozlišuje první substantivní skloňování (převážná většina podstatných jmen) a druhé substantivní skloňování (podstatná jména ženského roku s nulovou koncovkou v prvním pádě, podstatné jméno путь, podstatná jména středního rodu na - ***мя*** a podstatné jméno rodu středního дитя. [9]

M. V. Panov rozděluje ruská podstatná jména do 6 typů skloňování, na základě koncovek, které vyjadřují jednotlivé pády:

I. земля, ткачиха, юноша

II. конь, старик, весло, существо

III. время

IV. отепь

V. часы, сутки, чернила, ворота

VI. рабочий, мостовая, мороженое [9]

Tradičním v lingvistice a nejvíce frekventovaným je však již zmíněné rozdělení podstatných jmen do tří typů skloňování podle systému pádových

koncovek v singuláru, neboť v plurálu dochází k unifikaci těchto koncovek.

K prvnímu typu skloňování patří podstatná jména rodu mužského, která mají v nominativu singuláru nulovou koncovku (завод- Ø, мяч- Ø, стул- Ø, конь- Ø, трамвай- Ø, автомобиль-Ø) a podstatná jména rodu mužského a středního, která mají v nominativu singuláru koncovku *–o, -ё* (окно, колесо, звено, дерево, ружьё, чутьё) a *-е, -ие* (поле, море, здание, бытие).

K druhému typu skloňování patří podstatná jména rodu ženského a rodu mužského, která mají v nominativu singuláru koncovku *-а, -я* (жена, травля, туча, земля, пещера – rod ženský; староста, мужчина, юноша, судья – rod mužský). K druhému typu skloňování patří také podstatná jména obourodá (общего рода), která označují jak osoby rodu ženského, tak i osoby rodu mužského (ukazatelem gramatické kategorie rodu u těchto podstatných jmen je přívlastek shodný nebo sloveso ve třetí osobě času minulého, nebo větný kontext). Jedná se např. o slova сирота, бендяга, бродяга, растяпа, недотрога, лежебока.

Ke třetímu typu skloňování náleží podstatná jména rodu ženského s nulovou koncovkou v nominativu singuláru, jejichž kmen končí měkkou nebo šeplavou souhláskou (мышь, ложь, помощь, ткань, грань).

Kromě podstatných jmen, která lze zařadit k jednomu z těchto typů skloňování, se v ruském jazyce setkáváme i s podstatnými jmény, která se charakterem svého paradigmatu nacházejí mezi dvěma typy skloňování, tzn. část koncovek mají z jednoho typu skloňování a část ze druhého typu. Tato podstatná jména bývají označována jako hybridní a řadíme k nim podstatná jména rodu středního, která v prvním pádě jednotného čísla končí

na –*мя*. U této skupiny slov se mísí koncovky prvního skloňování, druhého skloňování a třetího skloňování:

врем-*я*	2. skloňování
времен-*и*	3. skloňování
времен-*и*	
врем-*я*	
времен-*ем*	1. skloňování
времен-*и*	[37]

Zvláštním podstatným jménem je i slovo путь, které má koncovky třetího typu skloňování ve všech pádech, kromě instrumenálu, ve kterém přebírá koncovky druhého skloňování. Někteří lingvisté řadí tato hybridní podstatná jména ke třetímu typu skloňování. [37]

Do těchto tří základních typů skloňování podstatných jmen nelze zařadit také zpodstatnělá přídavná jména, která mají koncovky přídavných jmen a která se skloňují podle jednotlivých typů skloňování přídavných jmen (больной, верховой, вожатый, лесничий; булочная, передняя, столовая; мороженое, животное, грядущее - адъективное склонение; Кузнецов, Ревякин; Петрова, Ильина; Болшево, Тушино - смешанное склонение).[37]

Dále stojí mimo deklinační typy samozřejmě také podstatná jména nesklonná (кино, метро, барокко, куне), která řadíme k takzvanému nulovému skloňování a podstatná jména pluralia tantum (брюки, духи, будни, ножницы), která se vyskytují pouze v plurálu.

Poněkud odlišně přistupuje ke klasifikaci jednotlivých typů skloňování Isačenko ve svém díle „Грамматический строй русского языка I", kde vyděluje čtyři deklinační typy, které rozlišuje z hlediska produktivnosti a neproduktivnosti. K produktivním typům skloňování řadí první tři skloňování,

přičemž tyto tři skloňovací typy odpovídají klasické klasifikaci (Švedova) s tím rozdílem, že ke třetímu skloňování nepřiřazuje podstatná jména rodu středního na ***-мя***. Čtvrté skloňování je dle Isačenka neproduktivní a patří sem všechna podstatná jména, u kterých dochází při skloňování ke změně v kmeni (телёнок-телят, англичанин, мать, дочь, время, чудо,...). Vinogradov tato podstatná jména označuje jako zkamenělé zbytky starých typů skloňování („*окаменелые реликты старых типов склонения*"). [8]

Kromě toho Isačenko uvádí dělení na typy skloňování, které se ustálilo v ruské školní praxi a které neodpovídá klasické lingvistické klasifikaci. K prvnímu skloňování se řadí všechna podstatná jména rodu ženského na ***-а, -я, -ья ,-ия*** (изба, земля, семья, армия), ke třetímu skloňování všechna podstatná jména na ***-ь*** (вещь, мать) a slovo путь. Všechna ostatní podstatná jména rodu mužského a středního náleží ke druhému typu skloňování (стол, конь, место поле, желание, телёнок, англичанин, время, чудо). [8]

Z výše uvedeného vyplývá, že se v současném ruském jazyce projevuje různý přístup ke klasifikaci jednotlivých skloňovacích typů a že se jednotliví autoři v této klasifikaci rozcházejí.

Přehled paradigmat skloňovacích typů je uveden v každé učebnici gramatiky a proto nepokládám za důležité jej uvádět a podrobněji charakterizovat. Jednotlivé deklinační typy budou charakterizovány především vzhledem k tématu diplomové práce, kterým je variantnost pádových koncovek.

1.4.3 První skloňování

Jak již bylo uvedeno výše, patří k prvnímu typu skloňování drtivá většina podstatných jmen rodu mužského (podstatná jména rodu mužského

s nulovou koncovkou) a podstatná jména rodu středního s koncovkami ***-o, -e, -ё, -ие.*** Paradigma prvního skloňování tvoří sice šest pádových forem, ale pouze pět koncovek, neboť u životných podstatných jmen rodu mužského jsou shodné formy genitivu a akuzativu, u neživotných podstatných jmen pak formy nominativu a akuzativu.

Podstatná jména rodu mužského prvního skloňovacího typu mohou mít v genitivu dvojí koncovku, jednak standardní ***-а, -я***, (цена сахар-***а***) jednak variantní ***-у, -ю*** (ножка сахар-***у***). S variantní koncovkou se setkáváme také v prepozitivu jednotného čísla, ve kterém se vedle obvyklé koncovky ***-е*** (о нес-***е***) vyskytuje v místním významu variantní koncovka ***-у, -ю*** (в нес-***у***). U podstatných jmen rodu středního se v těchto pádech variantní koncovky nevyskytují.

U podstatných jmen, jejichž kmen končí na šeplavou souhlásku a – ц se v instrumentálu jednotného čísla objevuje kromě koncovky ***-ем*** její vždy přízvučná ortografická varianta ***–óм***. [37]

U prvního skloňování se setkáváme také s podstatnými jmény odvozenými pomocí sufixů ***-ишко*** (домишко) a ***-ище*** (дружище), které připouští variantní koncovky druhého skloňování:

домишко	дружище
домишк-***а/-и***	дружищ- ***а/-и***
домишк-***у/-е***	дружищ- ***у/-е***
домишко	дружищ-***а/-у***
домишк-***ом/-кой***	дружищ-***ем/-ей***
домишке	дружище

Tvary druhého skloňování u slova домишко jsou zastaralé, u slova дружище nespisovné. [37]

1.4.4 Druhé skloňování

Ke druhému skloňování patří především podstatná jména rodu ženského, která mají v nominativu singuláru koncovku ***-а, -я*** (жена, школа, неделя, фотография), dále podstatná jména obourodá (общего рода - сирота, бендяга, бродяга, растяпа, недотрога, лежебока), která v závislosti na kontextu mohou označovat osoby rodu mužského i ženského, a dále podstatná jména rodu mužského s koncovkami ***-а, -я*** (юноша, дядя, староста) a dále podstatná jména odvozená od podstatných jmen prvního skloňování (братишка od брат).

U obourodých podstatných jmen se v hovorové řeči objevuje také koncovka ***-ло*** (мазило). V těchto případech označují tato podstatná jména pouze osoby rodu mužského a některá z nich připouští v instrumentálu kromě koncovky ***-ой*** (дурилой) také variantní koncovku ***-ом*** (дурилом), která je však velmi málo frekventovaná. [1,37]

Co se týče homonymie pádových koncovek, shodují se ve druhém skloňování u všech podstatných jmen dativ a prepozitiv. V instrumentálu používá ruský jazyk kromě pravidelných koncovek ***–ой, -ёй, -ей***, také variantní koncovky ***–ою, -ёю, -ею***, které jsou typické pro umělecký styl a široce se používají v literatuře. Podstatná jména druhého skloňování nevyjadřují v jednotném čísle kategorii životnosti a neživotnosti. [1,37]

1.4.5 Třetí skloňování

K třetímu typu skloňování náleží všechna podstatná jména rodu ženského, jejichž kmen končí v prvním pádě jednotného čísla měkkou nebo šeplavou souhláskou a která mají v nominativu singuláru nulovou

koncovku. Měkkost kmenové souhlásky je ortograficky vyjádřena měkkým znakem (область, помощь, жизнь,...).

Někteří autoři k třetímu typu skloňování řadí také již zmiňovaná podstatná jména rodu středního na ***-мя***, kterých je v současném ruském jazyce 11. Patří k nim: бремя, время, вымя, знамя, племя, имя, пламя, полымя, семя, стремя, темя. Dále k třetímu typu skloňování bývají přiřazována podstatná jména путь a дитя. [1,8,37]

Podstatná jména дочь a мать rozšiřují v nepřímých pádech kmen o ***-ер-***. V umělecké stylu se také můžeme setkat s tvarem nominativu singuláru: матерь, дочерь.

Také třetí typ skloňování připouští variantní koncovky, a to instrumentálu, kde se setkáváme především v básnické řeči s koncovkou ***–ию*** (властию, жизнию, любовию, смертию, страстию, кровию). S určitým typem variantnosti se lze setkat také v prepozitivu, kde se kromě nepřízvučné koncovky ***-и*** (степь - о сте́пи - в степ***и́***) vyskytuje v místním významu po předložkách ***в*** a ***на*** také přízvučná koncovka ***-и́***. Přízvučnou koncovku ***–и́*** mohou mít slova jako: глубь, грязь, даль, мель, пыль, связь, сень, тишь; бровь, горсть, грудь, дверь, кровь, ночь, ось, печь, рысь, сеть, степь, тень, цепь, щель, полутень. Vyskytuje se také v některých ustálených slovních spojeních typu: дело на мази (прост.), широк в кости, ангел во плоти (ирон.), быть в чести. [1,37]

U podstatných jmen rodu středního na ***–мя*** se můžeme setkat v básnické nebo poetické řeči s tvary bez rozšíření kmene (*Я не знал другого имя* (Лерм.) V současné ruštině se v hovorové řeči prosazuje konstrukce typu сколько время. V písemném projevu je to však narušení normy. [37]

I u podstatného jména дитя se lze setkat s variantními formami nominativu a akuzativu - дитё a tvary nepřímých pádů mohou být tvořeny podle vzorů prvního nebo druhého skloňování, např. v instrumentálu mohou být tvary: дитём i дитёй. [37]

1.4.6 Množné číslo

K prezentaci paradigmat množného čísla podstatných jmen ruského jazyka přistupují různí autoři odlišným způsobem. Někteří (Švedova – Ruská gramatika) uvádějí paradigma plurálu odděleně, jako samostatnou kapitolu, přičemž jako důvod uvádějí značnou míru unifikace pádových koncovek a s tím spojenou absenci distinktivních prvků, charakterizujících jednotlivé skloňovací typy. Všechna podstatná jména, nehledě na to, k jakému typu skloňování náleží, mají, až na několik výjimek daných především historickým vývojem, shodné tvary dativu *-ам/-ям*

instrumentálu *-ами/-ями*

prepozitivu *–ах/ -ях* [37]

Jiní autoři (Isačenko, Havránek) uvádějí tvary plurálu hned po tvarech singuláru v rámci jednotlivých skloňovacích typů, neboť i na základě značné unifikace se nelze domnívat, že mezi koncovkami singuláru a plurálu neexistuje žádná spojitost. Lze říci, že nominativ a genitiv plurálu mají koncovky odlišné podle typu skloňování v jednotném čísle. Havránek ve své Příruční mluvnici ruštiny se při klasifikace skloňovacích typů drží českého pojetí a rozděluje podstatná jména podle gramatických rodů a uvádí k nim i množné číslo. [5,8]

Plurál netvoří podstatná jména singularia tantum, vyskytující se pouze v jednotném čísle, a některá jména látková a abstraktní. Pokud podstatná jména látková tvary plurálu tvoří, dochází ve většině případů k významovým posunům. Paradigma množného čísla zahrnuje 5 tvarů, neboť se na

základě gramatické kategorie životnosti a neživotnosti setkáváme s homonymií pádových koncovek, a to buď v nominativu a akuzativu u neživotných podstatných jmen nebo v genitivu a akuzativu u podstatných jmen životných.

Unifikované koncovky dativu, instrumentálu a prepozitivu všech podstatných jmen v plurálu mají dle Havránka původ v původních koncovkách podstatných jmen rodu ženského v množném čísle a srovnává tento proces unifikace s prosazováním instrumentálové koncovky –ama v obecné češtině (kamenama, lopatama, prknama). Výjimku v této unifikaci koncovek tvoří některá podstatná jména třetího skloňování, která připouštějí variantní koncovku ***–ьми*** namísto pravidelné koncovky ***–ями*** (*дверьми, дочерьми, зверьми, слезьми*). [5]

Některá podstatná jména mohou mít v nominativu plurálu koncovku ***-а***. Koncovka ***-а*** může vystupovat jako jediná možná, nevariantní (nebo převažující), dále jako variantní, rovnoprávná se standardní koncovkou ***-и, -ы*** (трактор-***а*** **X** трактор-***ы***) a jako variantní se stylovými příznaky (дизел-***и*** **X** дизел-***я***) a jako variantní s významovými rozdíly (учител-***и*** **x** учител-***я***).

Pouze koncovka ***-а*** se vyskytuje u podstatných jmen, která Isačenko dělí na tři skupiny. Do první skupiny patří slova, u kterých je koncovka ***-а*** pozůstatkem dvojného čísla a která označují především párové předměty (берег-***а***, бок-***а***, глаз-***а***, жернов-***а***).

Do druhé skupiny řadí podstatná jména s věcným (předmětným) významem (адрес-***а***, дом-***а***, век-***а***, вечер-***а***, город-***а***, лес-***а***, луг-***а***, купол-***а***, поезд-***а***, том-***а***, тон-***а***, номер-***а***, орден-***а***, голос-***а***, жемчуг-***а***).

Do třetí skupiny pak patří názvy některých profesí cizího původu, končících na ***-ор/-ер*** (директор-***а*** /ale i директор- ***ы***/, доктор-***а***

инспектор-*а* мастер-*а* профессор-*а* ректор-*а* X ale pouze ревизор-*ы* архитектор-*ы*). Koncovka –*а* je vždy přízvučná. [1,8,31,37]

Ortografickou variantou koncovky je koncovka *-я*, také vždy přízvučná, která se vyskytuje u podstatných jmen „měkkého skloňování" (s kmenem zakončeným měkkou souhláskou). Koncovka *-я* může opět vystupovat jako spisovná forma (край-кра-*я*, тополь-топол-*я*, лекарь-лекар-*я*), jako jeden z tvarů dvojího užití v nominativu plurálu (учитель: учител-*и* X учител-*я*) nebo variantní koncovka ke koncovce *-и* (дизел-*я* X дизел-*и*, педел-*я* X педел-*и*, аптекар-*я* X аптекар-*и*, X библиотекар-*я* X библиотекар-*и*), lišící se svým stylovým příznakem (jedná se o slova nespisovná nebo o profesionalismy). [37]

Některá podstatná jména mají v nominativu plurálu přízvučnou koncovku *-ья* (друз-*ья*, княз-*ья*, сынов-*ья*). Tato podstatná jména označují osoby a genitiv plurálu má poté koncovkou *-ей* (друз--*ей* княз--*ей* сынов—*ей*). Setkáváme se také s omezeným počtem podstatných jmen, která tvoří nominativ plurálu pomocí nepřízvučné koncovky –*ья* (брат-*ья*, лист-*ья*, суч-*ья*, стул-*ья*). Tato podstatná jména poté mají v genitivu plurálu koncovkou *-ьев* (брат-*ьев*, лист-*ьев*, суч-*ьев*, стул-*ьев*). V řadě případů vystupují formy nominativu plurálu s koncovkou *-ья* jako variantní k tvarům nominativu s koncovkou *-и*, *-ы*, přičemž slouží většinou jako významově odlišující prvky (зуб-*ы* zuby člověka X зуб-*ья* – zuby pily, волос-*ы* - vlasy X волос-*ья* - chlupy). [13]

Skloňování podstatných jmen rodu ženského je v množném čísle pravidelné, bez morfologických variant. Pouze některá podstatná jména připouští v genitivu vedle nulové koncovky také variantní koncovku - *ей* (свеч i свечей, меж i межей) a v instrumentálu se lze setkat s variantní koncovkou *-ьми* místo tradiční *-ями* (дочерьми). [37]

2. Variantnost v tvarosloví

Jak již bylo uvedeno v úvodu, je sice gramatická stavba jazyka značně stabilní a na změny nereaguje tak pružně jako např. lexikální stránka, nicméně není bez výjimky imunní vůči působení různých vlivů a činitelů, je ve své podstatě dynamická, měnící se během vývoje jazyka pod vlivem různých faktorů jazykového i mimojazykového charakteru. Faktory jazykové dále dělí Valginová ve své knize „Активные процессы в современном русском языке" na vnitřní (dány strukturou jazyka samotného, tenzí k jazykové ekonomii) a vnější (interakce s jinými jazyky, vliv dialektů, sociální diferencovanost jazyka).[23]

„Polyfunkční spisovný jazyk je charakterizován jednak jednotnou a relativně ustálenou normou, ve které tkví jeho pružná stabilita, jednak diferencemi uvnitř této normy, představujícími jeho variantnost." [10]

Variantnost v tvarosloví jednotlivých jazyků (nejen ruského) je velmi úzce spjata s jeho vývojem, během kterého se jednotlivé složky jazyka více či méně rychle mění. Současný morfologický systém ruského jazyka je dán historickým vývojem, během něhož na něj působily různé vlivy a činitelé a během něhož se vytvořila na jedné straně spisovná norma jazyka a na straně druhé její varianty. Variantnost jazyka se tedy projevuje souběžnou existencí výrazových prostředků, které se konstituovaly během historického vývoje. [10]

Variantnost je vyjádřením jakési jazykové nadbytečnosti (ovšem pouze v tom případě, kdy se jedná o varianty rovnocenné, neimplikující v sobě žádný distinktivní příznak), která je zase zpětně živnou půdou pro další vývoj jazyka (v tom smyslu, že se mohou rovnocenné varianty v průběhu vývoje diferencovat, získávat nové stylistické odstíny, archaizovat

apod.) a tím obohacovat systém jazyka. Jazyková variantnost svědčí o životaschopnosti a dynamičnosti daného jazyka.

Variantnost jazykových prostředků lze pojímat jako konkurenční boj, v němž vítězí varianty, které nejlépe odpovídají cílům a sférám komunikace. V této souvislosti mluvíme o vývojové perspektivě jednotlivých variantních forem, tzn. jejich potencí začlenit se do spisovné normy jazyka. Perspektivní varianty bývají poté kodifikovány v slovnících, což má za následek eliminaci variant neperspektivních. Varianty, které nejsou vhodné, neodpovídají těmto cílům, se postupně ocitají na okraji jazykového systému, archaizují, nebo mizí úplně. Z toho vyplývá, že počet variantních forem a prostředků není stálý, nýbrž se během vývoje mění. [23]

S existencí variantních tvarů souvisí také problematika jejich klasifikace a výběru.

2.1 Klasifikace variantních koncovek

Podrobnou klasifikaci variantních prostředků nacházíme u Valginové, která dělí varianty na: **lexikální** (ветер – ветр) a **morfologické** (в отпуске - в отпуску; цехи - цеха, инженеры - инженера, сто граммов - сто грамм), dále na **úplné** (odlišují se pouze formálními příznaky jako přízvukem a výslovností) a **neúplné** (odlišují se také funkčně – ve svém užití). Dále rozlišuje podle charakteristických formálních příznaků **varianty akcentové** (přízvukové, odlišující se místem přízvuku: творог - творог, лит. портфель - нелит. портфель) **fonetické** (zvukové varianty, vznikající např. ve spojeních ***-чн-*** (булочная - було[ш]ная, конечно - коне[ш]но, скворечник - скоре[ш]ник) и ***-чт-*** (что - [ш]то), **fonematické** (v současném ruském jazyce zastoupeny v menší míře než dříve, což je dáno kodifikací spisovného jazyka; jedná se např. o: матрац - матрас, ноль -

нуль, тоннель - туннель, зверушка – зверюшка) a gramatické (morfologické a z části také lexikální). [23]

Morfologické varianty charakterizuje Valiginová jako formální modifikace slov při zachování morfologické struktury, lexikálního a gramatického významu. Morfologické variování se často projevuje v tvarech gramatických kategorií rodu (закута - закут, вольера - вольер, шпрота - шпрот, лангуста – лангуст), čísla (кружева - кружево, двери - дверь) a pádu.

Lingvistka L. K. Graudinová hovoří dokonce o více než tisíci podstatných jménech rodu mužského, která připouštějí variování v jedné z následujících pádových forem: nominativ plurálu: тракторы - трактора, редакторы - редактора, секторы - сектора; genitiv množného čísla: микронов - микрон, грузинов - грузин, граммов - грамм, апельсинов - апельсин; genitiv jednotného čísla: снега - снегу, народа - народу, чая - чаю, сахара - сахару; a prepozitiv singuláru: в цехе - в цеху, в отпуске - в отпуску, в саде (в детском саде) - в саду (гулять в саду), на мысе - на мысу. Dále se variantnost na úrovni gramatické kategorie pádu projevuje u jednotlivých slov jako: простынь - простыней, комментарий - комментариев, угодий - угодьев, полотенец – полотенцев. Variant syntaktických je v ruském jazyce méně a spíše se v této souvislosti hovoří o synonymech než o variantách. [3,23]

Mluvnice češtiny dělí varianty na **rovnocenné** (neimplikují v sobě žádný z uvedených distinktivních příznaků, kterými by byl omezen jejich výběr a užití, mohou se uplatňovat obě bez rozdílu a jsou volně zaměnitelné) a **diferencované** (stylisticky a sémanticky), v rámci kterých dále rozlišuje varianty regionální, zastarávající a zastaralé. [10]

Na rozdíl od rovnocenných variantních prostředků (koncovek), nelze druhou skupinu variant (varianty diferencované) volně zaměňovat. Diferentnost, rozdílnost těchto variantních prostředků spočívá v stylové charakteristice a na ní často navazující charakteristice sémantické. Záměna variantních prostředků v jejich konkrétním užití má tedy za následek stylisticky nesprávná vyjádření nebo významové posuny. Rozlišujeme také varianty, které jsou charakteristické pro určité geografické oblasti (varianty regionální, oblastně podmíněné, např.: vyslovování zvuku ***h*** namísto ***g*** v některých ruských dialektech).

Variantní prostředky nejsou ve svém užívání statické, i v této oblasti tvarosloví je možno pozorovat změny, probíhající během delších časových období. Některé varianty se stylistickými příznaky se mohou stát neutrálními a naopak (česká mluvnice používá pro tento proces termín stylová neutralizace, resp. zknižnění). Termín zknižnění je spojován s dobovou vázaností tvaru a označuje ústup varianty v užívání. Opět se jedná o proces pozvolný, dlouhodobý, proto můžeme rozlišovat zastarávající (zčásti ještě užívané) a zastaralé (zcela vyšly z užívání). [10]

V mateřském jazyce probíhá výběr variantního prostředku v ústním nebo písemném projevu ve většině případů neuvědoměle a automaticky. Při realizaci promluvy v cizím jazykovém kódu je tato volba nezautomatizovaná, a proto je nutno znát faktory, které volbu variantního prostředku ovlivňují. Tyto faktory velmi úzce souvisí s předešlou charakteristikou variantních prostředků (stylistickou, významovou, syntaktickou, regionální,...)

Diplomová práce se bude vzhledem k tématu zabývat variantami morfologickými, které vznikly uvnitř jednotlivých deklinačních typů, jejich funkční charakteristikou a změnami ve frekvenci užívání v současném ruském jazyce.

Variantnost koncovek v paradigmatech jednotlivých deklinačních typů se projevuje tím, že u stejného lexému je možno uplatnit více koncovek, které sice mají stejnou gramatickou funkci (označují gramatické kategorie pádu a čísla), ale mohou se lišit např. svým stylistickým zabarvením, zastaralostí, frekvencí užití, významem. Ve spisovném jazyce se jich užívá za účelem funkční stylové diferenciace. V tomto smyslu je vždy jedna varianta z variantního páru základní, neutrální, druhá varianta se odlišuje od normy nějakým z uvedených příznaků a její výběr je omezen např. právě její příslušností k některému stylu.

3. Variantní koncovky pádů ruského jazyka

Podstatná část této kapitoly se bude zabývat problematikou variantních koncovek v užším slova smyslu, tzn. koncovek, vyskytujících se u jednoho lexému. S tímto pojetím variantnosti v rámci paradigmat jednotlivých deklinačních typů se setkáváme např. Ruské gramatice, u Isačenka nebo u Koprova.

Tato kapitola má za úkol podat přehled jednotlivých variantních koncovek podstatných jmen rodu mužského v současném ruském jazyce, přiblížit jejich morfologickou a stylistickou charakteristiku a uvést typické příklady, ve kterých se tyto koncovky užívají. Nejvíce charakteristické jsou pro ruský jazyk variantní koncovky genitivu a prepozitivu (pokud je těmito koncovkami vyjádřen význam partitivní, resp. lokativní) podstatných jmen rodu mužského v jednotném čísle, proto jim bude věnována podstatná část této kapitoly. Dále budou v této kapitole uvedeny koncovky nominativu plurálu podstatných jmen rodu mužského.

Jak bylo uvedeno v předešlé kapitole, je existence variantních forem a prostředků velmi úzce spjata s historickým vývojem jazyka, během něhož se pod vlivem různých faktorů právě tyto varianty generovaly. Obecně lze říci, že čím je daný jazykový systém starší, resp. čím déle se rozvíjí, tím větší počet variantních prostředků a forem obsahuje. Určitou úlohu, co se týče počtu variant daného jazyka, hraje také jeho analytický, resp. syntetický charakter. V jazycích, které mají převážně syntetický charakter (např. ruský a český jazyk), tzn. jednotlivé pády vyjadřují především pomocí pádových koncovek, je dán větší prostor variování než v jazycích analytických (např. současný německý jazyk), jež kategorii pádu vyjadřují pomocí jiných jazykových prostředků (např. člen v německém jazyce).

V porovnání s českým jazykem nedisponuje ruský jazyk tak širokým spektrem variantních koncovek, ale i přesto se v ruském jazyce setkáváme se značným počtem variant. Havránek ve své Příruční mluvnici ruštiny hovoří o 17 variantních koncovkách v ruském jazyce a 24 variantních koncovkách v jazyce českém. O tomto uváděném počtu by se dalo spekulovat, neboť Havránek pod pojmem variantní koncovky označuje nejen čistě morfologické varianty, ale i variantní koncovky ortografické, které ovšem budou stát na okraji našeho zájmu. Dále počítá mezi variantní koncovky také např. koncovky genitivu množného čísla podstatných jmen rodu mužského, kde se lze setkat s větším počtem koncovek (***-ьёв, -ей, nulová koncovka***) [5]

Pokud ovšem budeme vycházet z tvrzení uvedeného v předchozí kapitole, že variantnost koncovek v paradigmatech jednotlivých deklinačních typů se projevuje tím, že u stejného lexému je možno uplatnit vícero koncovek, které sice mají stejnou gramatickou funkci (označují gramatické kategorie pádu a čísla), ale mohou se lišit např. svým stylistickým zabarvením, zastaralostí, frekvencí užití, významem apod., je zřejmé, že koncovky, které Havránek označuje jako variantní, se neváží k jednomu lexému. Dle mého názoru by bylo vhodné, za účelem exaktnějšího vymezení pojmu variantní koncovky, označovat variantní koncovky, uvedené Havránkem, za variantní koncovky v rámci jednotlivých deklinačních typů, nebo za variantní koncovky v širším slova smyslu. Těmto koncovkám bude věnována pozornost pouze okrajově, neboť již byly uvedeny a okomentovány při prezentaci jednotlivých deklinačních typů, resp. jejich vzorů.

Relativně velkou pozornost věnuje problematice variantních koncovek Ruská gramatika Akademie Věd, dále Isačenko ve svém díle „Грамматический строй русского языка“, Koprov ve své nedávno vydané

publikaci „Вариантные формы в русском языке“ a především „Стилистический словарь вариантов“ L. K. Graudinové. Převážně z těchto čtyř zdrojů bude tato kapitola při charakteristice variantních koncovek v ruském jazyce čerpat.

3.1 Variantní koncovky genitivu singuláru podstatných jmen mužského rodu

Ruský genitiv vystupuje v několika funkcích. Jednou z nich je i funkce partitivní (označující částečné množství). Partitivu byla věnováno pozornost již v úvodní kapitole Kategorie pádu v ruském jazyce, kde byly nastíněny teoretické přístupy jednotlivých autorů k problematice partitivu. Nyní se dostáváme k praktické části, tzn. k podstatným jménům, která jsou schopna tvořit genitiv singuláru nejen pomocí standardní koncovky ***-a, -я,*** ale také pomocí koncovky ***-у, -ю*** . Někteří autoři tyto formy posuzují jako samostatný pád, jiní jako jeden z významů genitivu. Koncovky ***-у, -ю*** jsou v drtivé většině případů koncovkami variantními ke koncovkám ***-a, -я*** a výběr jedné z nich je ovlivněn řadou faktorů, např.: lexikální význam slova, frekvence užití koncovek, sféra komunikace.

3.1.1 Podstatná jména, tvořící genitiv s koncovkami ***-у, -ю*** a ***-a, -я***

Genitivní formy na ***-у, -ю*** a ***-a, -я*** mohou mít podle „Словаря грамматических трудностей русского языка“, podle Ruské gramatiky a podle „Стилистического словаря вариантов“ následující podstatná jména:

Nominativ	Genitiv
абрикотин	абрикотин-***а***
Partitiv-→	абрикотин-***у***
абсент	абсент-***а***
	абсент-***у***
алебастр	алебастр-***а***
	алебастр-***у***
анальгин	анальгин-***а***
	анальгин-***у***
анилин	анилин-***а***
	анилин-***у***
анис	анис-***а***
	анис-***у***
асбест	асбест-***а***
	асбест-***у***
аспирин	аспирин-***а***
	аспирин-***у***
атлас	атлас-***а***
	атлас-***у***
ацетон	ацетон-***а***
	ацетон-***у***
балык	балык-***а***
	балык-***у***
бальзам	бальзам-***а***
	бальзам-***у***
бархат	бархат-***а***
	бархат-***у***
бенедиктин	бенедиктин-***а***
	бенедиктин-***у***
бензин	бензин-***а***

	бензин-*у*
бетон	бетон-*а*
	бетон-*у*
бисер	бисер-*а*
	бисер-*у*
боржом	боржом-*а*
	боржом-*у*
брак	брак-*а*
	брак-*у*
брезент	брезент-*а*
	брезент-*у*
бульон	бульон-*а*
	бульон-*у*
вазелин	вазелин-*а*
	вазелин-*у*
валежник	валежник-*а*
	валежник-*у*
ванилин	ванилин-*а*
	ванилин-*у*
вар	вар-*а*
	вар-*у*
ватин	ватин-*а*
	ватин-*у*
вельвет	вельвет-*а*
	вельвет-*у*
винегрет	винегрет-*а*
	винегрет-*у*
виноград	виноград-*а*
	виноград-*у*
воздух	воздух-*а*

	зоздух-*у*
войлок	зойлок-*а*
	зойлок-*у*
ворс	зорс-*а*
	ворс-*у*
воск	воск-*а*
	воск-*у*
габардин	габардин-*а*
	габардин-*у*
газ	газ-*а*
	газ-*у*
газолин	газолин-*а*
	газолин-*у*
гипс	гипс-*а*
	гипс-*у*
глазет	глазет-*а*
	глазет-*у*
глинтвейн	глинтвейн-*а*
	глинтвейн-*у*
глицерин	глицерин-*а*
	глицерин-*у*
гной	гно-*я*
	гно-*ю*
горох	горох-*а*
	горох-*у*
гравий	грави-*я*
	грави-*ю*
град	град-*а*
	град-*у*
грим	грим-*а*

	грим-***у***
грог	грог-***а***
	грог-***у***
грунт	грунт-***а***
	грунт-***у***
гудрон	гудрон-***а***
	гудрон-***у***
гуталин	гуталин-***а***
	гуталин-***у***
деготь	дегот-***я***
	дегот-***ю***
дермантин	дермантин-***а***
	дермантин-***у***
дерн	дерн-***а***
	дерн-***у***
джем	джем-***а***
	джем-***у***
динамит	динамит-***а***
	динамит-***у***
драп	драп-***а***
	драп-***у***
дым	дым-***а***
	дым-***у***
елей	еле-***я***
	еле-***ю***
жасмин	жасмин-***а***
	жасмин-***у***
желатин	желатин-***а***
	желатин-***у***
жемчуг	жемчуг-***а***

	жемчуг-*у*
жир	жир-*а*
	жир-*у*
зефир	зефир-*а*
	зефир-*у*
известняк	известняк-*а*
	известняк-*у*
изюм	изюм-*а*
	изюм-*у*
имбирь	имбир-*я*
	имбир-*ю*
инжир	инжир-*а*
	инжир-*у*
иод	йод-*а*
	йод-*у*
кагор	кагор-*а*
	кагор-*у*
капрон	капрон-*а*
	капрон-*у*
картофель	картофел-*я*
	картофел-*ю*
кафель	кафел-*я*
	кафел-*ю*
кашемир	кашемир-*а*
	кашемир-*у*
квас	квас-*а*
	квас-*у*
керосин	керосин-*а*
	керосин-*у*
кефир	кефир-*а*

	кефир-*у*
кизил	кизил-*а*
	кизил-*у*
кипяток	кипятк-*а*
	кипятк-*у*
кисель	кисел-*я*
	кисел-*ю*
кислород	кислород-*а*
	кислород-*у*
клевер	клевер-*а*
	клевер-*у*
клей	кле-*я*
	кле-*ю*
клейстер	клейстер-*а*
	клейстер-*у*
коверкот	коверкот-*а*
	коверкот-*у*
кодеин	кодеин-*а*
	кодеин-*у*
кокаин	кокаин-*а*
	кокаин-*у*
коленкор	коленкор-*а*
	коленкор-*у*
компот	компот-*а*
	компот-*у*
коньяк	коньяк-*а*
	коньяк-*у*
корм	корм-*а*
	корм-*у*
кофей	кофе-*я*

	кофе-***ю***
крахмал	крахмал-***а***
	крахмал-***у***
крем	крем-***а***
	крем-***у***
креозот	креозот-***а***
	креозот-***у***
крепдешин	крепдешин-***а***
	крепдешин-***у***
крыжовник	крыжовник-***а***
	крыжовник-***у***
крюшон	крюшон-***а***
	крюшон-***у***
кумыс	кумыс-***а***
	кумыс-***у***
купорос	купорос-***а***
	купорос-***у***
падан	ладан-***а***
	ладан-***у***
лак	лак-***а***
	лак-***у***
ланолин	ланолин-***а***
	ланолин-***у***
ландрин	ландрин-***а***
	ландрин-***у***
лафит	лафит-***а***
	пафит-***у***
пед	пьд-***а***
	пьд-***у***
лен	пьн-***а***

	льн- ***у***
лес	лес-***а***
	лес-***у***
ливер	ливер-***а***
	ливер-***у***
ликер	ликер-***а***
	ликер-***у***
лимонад	лимонад-***а***
	лимонад-***у***
лук	лук-***а***
	лук-***у***
ляпис	ляпис-***а***
	ляпис-***у***
мадаполам	мадаполам-***а***
	мадаполам-***у***
мазут	мазут-***а***
	мазут-***у***
мак	мак-***а***
	мак-***у***
марганец	марганец-***а***
	марганец-***у***
маргарин	маргарин-***а***
	маргарин-***у***
маринад	маринад-***а***
	маринад-***у***
маркизет	маркизет-***а***
	маркизет-***у***
мармелад	мармелад-***а***
	мармелад-***у***
материал	материал-***а***

	материал-*у*
мед	мед-*а*
	мед-*у*
мел	мел-*а*
	мел-*у*
мех	мех-*а*
	мех-*у*
миндаль	миндал-*я*
	миндал-*ю*
миткаль	миткал-*я*
	миткал-*ю*
мозг	мозг-*а*
	мозг-*у*
морфий	морфи-*я*
	морфи-*ю*
мох	мх-*а*
	мх-*у*
мрамор	мрамор-*а*
	мрамор-*у*
мускат	мускат-*а*
	мускат-*у*
муслин	муслин-*а*
	муслин-*у*
мусор	мусор-*а*
	мусор-*у*
мышьяк	мышьяк-*а*
	мышьяк-*у*
навар	навар-*а*
	навар-*у*
навоз	навоз-*а*

	навоз-*у*
наждак	наждак-*а*
	наждак-*у*
налет	налет-*а*
	налет-*у*
нарзан	нарзан-*а*
	нарзан-*у*
настой	насто-*я*
	насто-*ю*
нафталин	нафталин-*а*
	нафталин-*у*
нашатырь	нашатыр-*я*
	нашатыр-*ю*
нейлон	нейлон-*а*
	нейлон-*у*
новокаин	новокаин-*а*
	новокаин-*у*
одеколон	одеколон-*а*
	одеколон-*у*
омлет	омлет-*а*
	омлет-*у*
опий	опи-*я*
	опи-*ю*
отвар	отвар-*а*
	отвар-*у*
пар	пар-*а*
	пар-*у*
парафин	парафин-*а*
	парафин-*у*
паштет	паштет-*а*

	паштет-*у*
пеницилин	пеницилин-*а*
	пеницилин-*у*
пепел	пепел-*а*
	пепел-*у*
перегар	перегар-*а*
	перегар-*у*
перегной	перегно-*я*
	перегно-*ю*
перец	перц-*а*
	перц-*у*
песок	песк-*а*
	песк-*у*
пирамидон	пирамидон-*а*
	пирамидон-*у*
пластилин	пластилин-*а*
	пластилин-*у*
плов	плов-*а*
	плов-*у*
помет	помет-*а*
	помет-*у*
поплин	поплин-*а*
	поплин-*у*
порох	порох-*а*
	порох-*у*
портвейн	портвейн-*а*
	портвейн-*у*
порошок	порошк-*а*
	порошк-*у*
портер	портер-*а*

	портер-*у*
лот	пот-*а*
	пот-*у*
припек	припек-*а*
	припек-*у*
пунш	пунш-*а*
	пунш-*у*
пух	пух-*а*
	пух-*у*
рассол	рассол-*а*
	рассол-*у*
раствор	раствор-*а*
	раствор-*у*
рафинад	рафинад-*а*
	рафинад-*у*
ревень	ревен-*я*
	ревен-*ю*
рейнвейн	рейнвейн-*а*
	рейнвейн-*у*
репс	репс-*а*
	репс-*у*
рис	рис-*а*
	рис-*у*
рислинг	рислинг-*а*
	рислинг-*у*
рокфор	рокфор-*а*
	рокфор-*у*
ром	ром-*а*
	ром-*у*
салат	салат-*а*

	салат-***у***
самогон	самогон-***а***
	самогон-***у***
сатин	сатин-***а***
	сатин-***у***
сафьян	сафьян-***а***
	сафьян-***у***
сахар	сахар-***а***
	сахар-***у***
сахарин	сахарин-***а***
	сахарин-***у***
сельдерей	сельдер-***я***
	сельдер-***ю***
сидр	сидр-***а***
	сидр-***у***
силос	силос-***а***
	силос-***у***
сироп	сироп-***а***
	сироп-***у***
ситец	ситц-***а***
	ситц-***у***
ситник	ситник-***а***
	ситник-***у***
скипидар	скипидар-***а***
	скипидар-***у***
снег	снег-***а***
	снег-***у***
сок	сок-***а***
	сок-***у***
солод	солод-***а***

	солод-*у*
сор	сор-*а*
	сор-*у*
соус	соус-*а*
	соус-*у*
спирт	спирт-*а*
	спирт-*у*
стеарин	стеарин-*а*
	стеарин-*у*
стрихнин	стрихнин-*а*
	стрихнин-*у*
суп	суп-*а*
	суп-*у*
сурик	сурик-*а*
	сурик-*у*
сыр	сыр-*а*
	сыр-*у*
табак	табак-*а*
	табак-*у*
тальк	тальк-*а*
	тальк-*у*
творог	творог-*а*
	творог-*у*
тес	тес-*а*
	тес-*у*
тик	гик-*а*
	гик-*у*
тмин	гмин-*а*
	гмин-*у*
товар	говар-*а*

	товар-*у*
торф	торф-*а*
	торф-*у*
туман	туман-*а*
	туман-*у*
угар	угар-*а*
	угар-*у*
укроп	укроп-*а*
	укроп-*у*
уксус	уксус-*а*
	уксус-*у*
урюк	урюк-*а*
	урюк-*у*
фарш	фарш-*а*
	фарш-*у*
формалин	формалин-*а*
	формалин-*у*
фуксин	фуксин-*а*
	фуксин-*у*
хворост	хворост-*а*
	хворост-*у*
херес	херес-*а*
	херес-*у*
хинин	хинин-*а*
	хинин-*у*
хлам	хлам-*а*
	хлам-*у*
хлороформ	хлороформ-*а*
	хлороформ-*у*
хмель	хмел-*я*

	хмел-*ю*
хрен	хрен-*а*
	хрен-*у*
целлофан	целлофан-*а*
	целлофан-*у*
цемент	цемент-*а*
	цемент-*у*
цикорий	цикори-*я*
	цикори-*ю*
цинк	цинк-*а*
	цинк-*у*
чад	чад-*а*
	чад-*у*
чай	ча-*я*
	ча-*ю*
чернозем	чернозем-*а*
	чернозем-*у*
чеснок	чеснок-*а*
	чеснок-*у*
шалфей	шалфе-*я*
	шалфе-*ю*
шевиот	шевиот-*а*
	шевиот-*у*
шелк	шелк-*а*
	шелк-*у*
шифер	шифр-*а*
	шифр-*у*
шиповник	шиповник-*а*
	шиповник-*у*
шлак	шлак-*а*

	шлак-*у*
шпагат	шпагат-*а*
	шпагат-*у*
шпик	шпик-*а*
	шпик-*у*
шпинат	шпинат-*а*
	шпинат-*у*
штапель	штапел-*я*
	штапел-*ю*
щебень	щебн-*я*
	щебн-*ю*
щелок	щелок-*а*
	щелок-*у*
эфир	эфир-*а*
	эфир-*у*
яд	яд-*а*
	яд-*у*
янтарь	янтар-*я*
	янтар-*ю*
ячмень	ячмен-*я*
	ячмен-*ю*

[3,13,30,36,37]

Uvedená podstatná jména mají v partitivním významu genitivu a v záporu koncovku *-у, -ю*, v ostatních významech genitivu si ponechávají standardní koncovku *-а, -я*. Velmi často je partitivní význam genitivu, spolu s variantními koncovkami, doprovázen charakteristickým lexikálním materiálem, jako např. slovesy: достать, купить, принести; podstatnými jmény: тарелка, чашка, кусок; příslovci: мало, много.

L. K. Graudinová ale na základě nejnovějších výzkumů uvádí, že se v současném spisovném ruském jazyce upřednostňuje koncovka ***-а, -я*** , a to ve všech významech genitivu, tedy i pokud se jedná o význam partitivní. Normativní jsou tedy v současné době spojení чашка ча***-я,*** добавить сахар ***-а***. Formy na ***-у, -ю*** jsou vytěsňovány ze všech konstrukcí, i když s nestejnou intenzitou. Nejvíce se tento proces projevuje podle Graudinové ve volných syntaktických spojeních, ve kterých je partitivní význam oslaben užitím ostatních větných členů, např. ve spojeních: стакан крепкого чая, надо купить сегодня зеленого сыра, привезли несколько вагонов сахара-песка. Proces vytěsnění variantní koncovky ***-у, -ю*** ve všech významech genitivu je blízko k završení v oficiálním, písemném projevu a řeči masmédií a nyní probíhá také v mluveném jazyce, ve kterém postihuje i nejvíce užívaná slova typu ча***-ю***, песк***-у***. Je samozřejmé, že tento proces probíhá v hovorovém jazyce pomaleji než ve spisovném. [3]

Formy genitivu partitivního významu na ***-у, -ю*** se relativně stále vyskytují u podstatných jmen se sufixy, označujícími zdrobněliny (кофеёк, огонёк, уроněк) a také u slov odvozených od podstatných jmen výše uvedených (песочек, горошек, киселёк, супчик, супец) a dále ve specifických replikách, kde je užití koncovky ***-у, -ю*** lexikálně nebo sémanticky podmíněno.

3.1.2 Lexikálně a sémanticky podmíněné užití variant *-у, -ю* v genitivu

V ruském jazyce se ale setkáváme také se spojeními, ve kterých se koncovky ***-а, -я*** a ***-у, -ю*** uplatňují v závislosti na lexikálním významu slov, resp. jejich lexikální spojovatelnosti. I přesto, že v současném spisovném ruském jazyce formy na ***-у, -ю*** ustupují a jsou nahrazovány formami na ***-а, -я***, setkáváme se s případy, kdy je užití forem na ***-у, -ю*** povinné. Jedná se o případy, kdy je podstatné jméno užito v ustálených frazeologických

spojeních (podstatné jméno se vyskytuje pouze s koncovkou ***-у, -ю*** a pouze v určitém ustáleném spojení, nebo připouští obě koncovky, přičemž pro frazeologizmy je charakteristická koncovka ***-у, -ю*** a koncovka ***-а, -я*** k ní vystupuje jako variantní a je více typická pro běžnou promluvu) a o případy, kdy se podstatné jméno vyskytuje jako zdrobnělina, pokud se přízvuk nachází na koncovce: медок – медк-***у*** , ледок – ледк-***у*** , чаёк – чайк-***у*** , (výjimečně i s nepřízvučnou koncovkou: кефирчик – кефирчик-***у***, бензинчик – бензинчик-***у***). [13,37]

Formy na ***-у, -ю*** jsou chrakteristické pro vyjádření záporu, frazeologismy, ustálená větná spojení, přísloví a okřídlená rčení. Jedná se např. o:

Nominativ	Genitiv
бок	бок-***а***
Formy na ***-у, -ю*** →	с бок-***у*** на бок, с правого бок-***у***, не с того бок-***у*** (не с той стороны)
бой	бо-***я***
	брать с бо-***ю***
верх	верх-***а***
	с самого верх-***у***
вид	вид-***а***
	с вид-***у***, скрыться из вид-,***у*** вид-***у*** не подать, для вид-***у***
вес	вес-***а***
	без вес-***у***
воз	воз-***а***
	что с воз-***у*** упало
глаз	глаз-***а***

	с глаз-***у*** на глаз
год	год -***а***
	с год-***у*** на год, год от год-***у*** (с каждым следующим годом) , из год-***у*** в год, без год-***у*** неделя
голос	голос-***а***
	с голос-***у*** спасть
дом	дом-***а,*** до дом-***а*** (до здания) из дом-***а*** (из здания)
	до дом-***у*** (до своего жилища) из дом-***у*** (из своего жилища)
доступ	доступ-***а***
	доступ-***у*** нет
дух	дух-***а***
	дух-***у*** не хватило, чтобы дух-***у*** твоего здесь не было, ни слуху ни дух-***у***
жар	жар-***а***
	с жар-***у*** с пылу
жив	жив-***а***
	быть бы жив-***у***
жир	жир-***а***
	с жир-***у*** беситься, не до жир-***у***
зов	зов-***а***
	без зов-***у***
износ	износ-***а***
	износ-***у***
испуг	испуг-***а***
	с испуг-***у***
край	кра-***я***

	конца-кра-***ю***, нет с кра-***ю***
крюк	крюк-***а***
	дать крюк-***у***
лес	лес-***а***
	из лес-***у***
лишк	лишк-***а***
	дать лишк-***у***
мир	мир-***а***
	с мир-***у*** по нитке
низ	низ-***а***
	с самого низ-***у***, до самого низ -***у***
нос	нос-***а***
	из нос-***у***, комар нос-***у*** не подточит
отбой	отбо-***я***
	отбо-***ю***, с бо-***ю***
отдых	отдых-***а***
	ни отдых-***у*** ни сроку
пар	пар-***а***
	поддать пар-***у***
перевод	перевод-***а***
	перевод-***у*** нет (кому-чему-н.)
пол	пол-***а***
	с пол-***у***, до пол-***у***
полк	полк-***а***
	нашего полк-***у*** прибыло
порядк	порядк-***а***
	для порядк-***у***
приступ	приступ-***а***

	приступ-*у* нет
промах	промах-*а*
	без промах-*у*
проход	проход-*а*
	ни проход-*у*, проход-*у* не давать
проезд	проезд-*а*
	ни проезд-*у*
раз	раз-*а*
	раз от раз-*у*, с первого раз-*у*, ни раз-*у*
разбег	разбег-*а*
	с разбег-*у*
разбор	разбор-*а*
	без разбор-*у*
разгон	разгон-*а*
	с разгон-*у*
разговор	разговор-*а*
	разговор-*у* быть не может, без разговор-*у*
разлет	разлет-*а*
	с разлет-*у*
размах	размах-*а*
	с размах-*у*
расчет	расчет-*а*
	расчет-*у* нет
рот	рот-*а*
	изо рт-*у* (но изо рта)
род	род-*а*
	без род-*у* без племени (о

	человеке неизвестного происхождения)
свет	свет-*а*
	сжить со свет-*у*
склад	склад-*а*
	ни склад-*у* ни ладу
след	след-*а*
	еду-еду – след-*у* нету
снос	снос-*а*
	снос-*у* нет
спор	спор-*а*
	спор-*у* нет
спрос	спрос-*а*
	без спрос-*у*
спуск	спуск-*а*
	спуск-*у* не давать
счет	счет-*а*
	счет-*у* нет, без счет-*у*
толк	толк-*а*
	сбить с толк-*у*
тыл	тыл-*а*
	с тыл-*у*
уговор	уговор-*а*
	уговор-*у* не было
форс	форс-*а*
	ради форс-*у*
ход	ход-*а*
	нет ход-*у*, с ход-*у* (не останавливаясь после движения)

шаг	шаг-*а*
	ни шаг-*у* , прибавить шаг-*у*
шик	шик-*а*
	для шик-*у*
час	час-*а*
	не прошло и час-*у*, около час-*у*

[3,13,30,36,37]

Koncovka *-у, -ю* je dále typická pro nespisovná spojení typu:

дать, задать дёр-у (прост.)
дать драп-у (прост.)
до зарез-у, реже – до зареза (разг.)
дать мах-у, с мах-у, с одного мах-у, со всего мах-у (разг.)
с наскок-у (разг.) (и с наскока)
сбить(ся) с панталык-у (разг.)
нет и помин-у (разг.)
без призор-у (разг.) (и без призора)
слад-у нет с кем-чем (разг.)
спас-у нет (прост.)
терпеж-у нет (прост.)
угомон-у нет (разг.)
без удерж-у , удерж-у нет, удерж-у не знать (разг.)
до отвал-у (и до отвала)
без просып-у
без умолк-у
до упад-*у*

[13,36,37]

Podstatná část těchto frazeologizmů je charakteristická pro mluvený projev a pro vytvoření patřičné atmosféry v projevu psaném a odlišují se svými stylistickými a emocionálně expresivními příznaky.

Z uvedeného vyplývá, že koncovka ***-у, -ю*** je charakteristická převážně pro frazeologizmy, ustálená spojení, částečně ještě pro výrazy s partitivním významem (především v mluveném projevu) a pro vyjádření záporu, její užití je tudíž omezeno a právě to je jeden z hlavních důvodů, proč se v současném ruském jazyce upouští od jejího užívání a je upřednostňována velmi produktivní koncovka ***-а, -я***, která variantní koncovku ***-у, -ю*** postupně vytlačuje, a to i ve významu partitivním.

Na rozdíl od jiných variantních koncovek, u kterých lze pozorovat odlišnosti v stylistických příznacích, koncovkám genitivu tyto příznaky vlastní nejsou, resp. už vymizely. Rozdělení koncovek na vysoké a nízké, které uváděl Lomonosov, když srovnával formy святаго духа, ангельского гласа X розового духу, птичья голосу, již dávno není aktuální. [26]

3.2 Variantní koncovky prepozitivu singuláru podstatných jmen mužského rodu

Prepozitiv v ruském jazyce patří k pádům, které také mohou na základě svých významů tvořit pádový tvar za pomoci variantní koncovky. V případě prepozitivu se jedná o koncovku ***-у, -ю*** , která se používá jako variantní ke koncovce -***е***, pokud je v prepozitivu přítomen lokativní význam (méně často význam časový в цвет-***у***, в год-***у***), který je charakterizován lexikálně, předložkami ***в, на.***

Koncovka –***е*** je typická pro volná syntaktická spojení. Variantní koncovku mohou přebírat pouze podstatná jména rodu mužského, zpravidla

jednoslabičná nebo dvojslabičná, neodvozená, označující např. „prostorové vztahy", (tzn. někde se nějaký předmět nachází, na něčem leží: берег, край, лес, мост, порт), seskupení lidí (мир, полк) a také různé časové úseky (век, год, долг, отпуск). Na základě excerpce ze slovníků lze uvést následující seznam podstatných jmen, u kterých v lokativním významu prepozitivu vystupuje koncovka ***-у, -ю***.

3.2.1 Podstatná jména s variantními koncovkami v prepozitivu

Nominativ	Genitiv
ад	об ад-***е***
lokativ →	в ад-***у***
аэропот	об аэропот-***е***
	в аэропот-***у***
бал	о бал-***е***
	на бал-***у***
берег	о берег-***е***
	на берег-***у***
бережок	о бережк-***е***
	на бережк-***у***
бой	о бо-***е***
	в бо-***ю***
бок	о бок-***е***
	в,на бок-***у***
бор	о бор-***е***
	в бор-***у***
борт	о борт-***е***
	в,на борт-***у***
бочок	о бочк-***е***

	в, на бочк-***у***
бред	о бред-***е***
	в бред-***у***
быт	о быт-***е***
	в быт-***у***
вал	о вал-***е***
	на вал-***у***
верх	о верх-***е***
	на самом верх-***у***
ветер	о ветр-***е***
	на ветр-***у***
воз	о воз-***е***
	на воз-***у***
вольт	о вольт-***е***
	на, в вольт-***у***
глаз	о глаз-***е***
	в глаз-***у***
год	о год-***е***
	в год-***у***
гроб	о гроб-***е***
	на гроб-***у***
долг	о долг-***е***
	в долг-***у***
жар	о жар-***е***
	в жар-***у***
зад	о зад-***е***
	в, на зад-***у***
кол	о кол-***е***
	на кол-***у***
кон	о кон-***е***

	на кон-*у*
круг	о круг-*е*
	в круг-*у*
лёд	о льд-*е*
	во,на льд-*у*
лес	о лес-*е*
	в лес-*у*
лоб	о лб-*е*
	во, на лб-*у*
луг	о луг-*е*
	на луг-*у*
мел	о мел-*е*
	в мел-*у*
мир	о мир-*е*
	в мир-*у*
мозг	о мозг-*е*
	в мозг-*у*
мол	о мол-*е*
	на мол-*у*
мост	о мост-*е*
	на мост-*у*
мысок	о мыск-*е*
	на мыск-*у*
низ	о низ-*е*
	в низ-*у*
нос	о нос-*е*
	в,на нос-*у*
отпуск	об отпуск-*е*
	в отпуск-*у*
паз	о паз-*е*

	в паз-*у*
пар	о пар-*е*
	в пар-*у*
пах	о пах-*е*
	в пах-*у*
плен	о плен-*е*
	в плен-*у*
перед	о перед-*е*
	на перед-*у*
плац	о плац-*е*
	на плац-*у*
плот	о плот-*е*
	на плот-*у*
пол	о пол-*е*
	на пол-*у*
порт	о порт-*е*
	в порт-*у*
пот	о пот-*е*
	в пот-*у*
полк	о полк-*е*
	в полк-*у*
пост	о пост-*е*
	на пост-*у*
пруд	о пруд-*е*
	в, на пруд-*у*
пух	о пух-*е*
	пух-*у*
пыл	о пыл -*е*
	в пыл-*у*
рай	о ра-*е*

	в ра-*ю*
рант	о рант-*е*
	на рант-*у*
ров	о рв-*е*
	во рв-*у*
рот	о рт-*е*
	во, на рт-*у*
сад	о сад-*е*
	в сад-*у*
скит	о скит-*е*
	в скит-*у*
след	о след-*е*
	в след-*у*
снег	о снег-*е*
	в,на снег-*у*
строй	о стро-*е*
	в стро-*ю*
сук	о сук-*е*
	на сук-*у*
терем	о терем-*е*
	в терем-*у*
ток	о ток-*е*
	на ток-*у*
торг	о торг-*е*
	на торг-*у*
тыл	о тыл-*е*
	в тыл-*у*
уголок	о уголк-*е*
	в уголк-*у*
форт	о форт-*е*

	на форт-***у***
хмель	о хмел-***е***
	во хмел-***ю***
холод	о холод-***е***
	на холод-***у***
цвет	о цвет-***е***
	в цвет-***у***
чад	о чад-***е***
	чад-***у***
шаг	о шаг-***е***
	на каждом шаг-***у***
шкаф	о шкаф-***е***
	в шкаф-***у***
шрифт	о шрифт-***е***
	на шрифт-***у***
яр	о яр-***е***
	на яр-***у***
Дон	о Дон-***е***
	на Дон-***у***
Клин	о Клин-***е***
	в Клин-***у***
Крым	о Крым-***е***
	в Крым-***у***

[3,13,30,36,37]

3.2.2 Rovnocenné varianty v lokativním významu

Dále se lze v prepozitivu s lokativním významem setkat s variantami rovnocennými, tzn. že se i v lokativním významu prepozitivu mohou objevovat obě koncovky, jak ***-е***, tak variantní ***-у, -ю***.

Koncovka ***–е*** je více charakteristická pro písemný projev a pro spisovnou promluvu, koncovka ***-у, -ю*** naproti tomu pro projev mluvený, pro hovorovou řeč. Ruská gramatika uvádí koncovky ***-е*** a ***-у, -ю*** jako rovnocenné v lokativním významu u těchto slov:

аэропорт	в аэропорт-***е***	
	в аэропорт-***у***	
бал	на бал-***е***	
	на бал-***у***	
ветер	на ветр-***е***	
	на ветр-***у***	
газ	в газ-***е***	
	в газ-***у***	разг.
гной	в гно-***е***	
	в гно-***ю***	
гроб	в гроб-***е***	
	в гроб-***у***	
грунт	на грунт-***е***	
	на грунт-***у***	разг.
дуб	на дуб-***е***	
	на дуб-***у***	
дым	в дым-***е***	

	в дым-*у*
жир	в,на жир-*е*
	в жир-*у*
зоб	в зоб-*е*
	в зоб-*у*
зуб	на зуб-*е*
	на зуб-*у*
квас	в квас-*е*
	в квас-*у*
кол	на кол-*е*
	на кол-*у*
корм	на корм-*е*
	на корм-*у*
крюк	на крюк-*е*
	на крюк-*у*
лог	в лог-*е*
	в лог-*у*
мед	в мед-*е*
	в мед-*у*
мех	на мех-*е*
	на мех-*у*
мох	во,на мх-*у*
	во мх-*е*
наст	на наст-*е*
	на наст -*у*
отпуск	в отпуск-*е*
	в отпуск-*у*
пай	в па-*е*
	в па-*ю*
пир	на пир-*е*

	на пир-*у*
плот	на плот-*е*
	на плот -*у*
пух	в пух-*е*
	в пух -*у*
рой	в ро-*е*
	в ро-*ю*
слой	в сло-*е*
	в сло-*ю*
смотр	на смотр -*е*
	на смотр -*у*
спирт	в спирт -*е*
	в опирт-*у*
стан	на стан -*е*
	на стан-*у*
стог	в стог-*е*
	в стог-*у*
строй	в стро-*е*
	в стро-*ю*
суп	в суп-*е*
	в оуп -*у*
терем	в терем-*е*
	в терем-*у* разг.
тын	в тын -*е*
	в тын -*у*
уголок	в уголк-*е*
	в уголк-*у*
узел	в узл-*е*
	в узлv
хлев	в хлев -*е*

	в хлев-*у*
холм	на холм-*е*
	на холм-*у*
холод	на холод -*е*
	на холод-*у* разг.
цех	в цех-*е*
	в цех-*у*
чай	в ча-*е*
	в ча-*ю*
чан	в чан-*е*
	в чан-*у*
шелк	в шелк-*е*
	в шелк-*у*
шлях	на шлях-*е*
	на шлях-*у*

[37]

3.2.3 Lexikálně a sémanticky podmíněné užití variant

Další skupinu tvoří podstatná jména, která připouští užití obou koncovek, ale jejich výběr je omezen, a to jejich sémantickou charakteristikou, nebo po stránce lexikální. Graudinová dochází na základě výzkumu k tvrzení, že je v současném ruském jazyce možno pozorovat tendenci směřující k omezení počtu slov, která připouští koncovku *-у, -ю*. Tato tendence je doprovázena na jedné straně specializací významů variantních koncovek *-у, -ю* v jednotlivých lexikálních párech slov a na straně druhé procesem, kdy se jednotlivé předložkové konstrukce s koncovkou *-у, -ю* stávají frazeologismy.[3]

Výsledkem tohoto procesu je fakt, že u celé řady slov je možno pozorovat odlišnosti ve významech daných užitím té či oné koncovky. Koncovka –***e*** se užívá v gramaticky volných spojeních, koncovka ***-у, -ю*** zpravidla ve spojeních, která mají charakter ustálených slovních spojení. „Словарь грамматических трудностей русского языка“, „Русская грамматика“ a „Справочник по правописанию, произношению, литературному редактированию“ uvádí různé formy s koncovkami ***-е*** nebo ***-у, -ю*** v závislosti na významu a lexikální spojovatelnosti:

бег	в бег-***е*** на 100 метров
	задыхаться на бег-***у***
бой	участвовать в бо-***ю***
	в бо-***е*** часов
бред	о бред-***е***
	быть в бред-***у***
быт	в быт-***е*** деревни
	в семейном быт-***у***
век	в 12 век-***е***
	на своём век ***-у***
вес	прибавить в вес ***-е***
	на вес-***у***
вид	в исправленном вид ***-е***
	на вид-***у*** у всех, плыть на вид ***-у*** берегов
ворот	брань на ворот-***у***
	не виснет шов на ворот-***е***
глаз	о глаз ***-е***
	пылинка в глаз-***у*** бельмо в глаз ***-у***
долг	вспомнить о долг ***-е***

	не остаться в долг-***у***
дом	работа на дом-***у***
	номер на дом-***е***
дух	в дух -***е*** времени
	быть не в дух-***у*** , как на дух-***у***
дым	задыхаться в дым-***у***
	в дым-***е*** пожарищ
жир	весь в жир-***у***
	плавает в жир-***е***
клей	подошва на кле-***ю***
	соединение на кле-***е*** новой марки
корень	на корн-***е*** растения, пересечь в корн-***е***, в корн-***е*** не согласен, трещина на корне зуба
	на корн-***ю,*** гнить на корн-***ю,*** лес на корню
корм	недостатка в корм-***е***
	на подножном корм-***у*** (о скоте)
край	на самом кра-***ю,*** на кра-***ю*** села, в кра-***ю*** рек и озер
	на переднем кра-***е***
круг	в круг-***у*** друзей
	в спасательном круг-***е***
мех	на лисьем мех-***у***
	снежинки блестят на мех-***е***
мир (земля)	первый в мир-***е***
	на мир-***у*** и смерть красна
мозг	операция на мозг-***е***
	мысль промелькнула в мозг-***у***
мыс	расположиться на мыс-***у*** реки

	на мыс-*е* Доброй Надежды
пот	весь в пот-*у*
	трудиться в пот-*е* лица
род	в старинном род-*е*
	у нас в род-*у*
ряд	в ряд-*у* недостатков , в ряд-*у* поколений, в овощном ряд-*у*
	в ряд-*е* случаев
свет	в солнечном свет-*е,* в свет-*е* последних событий
	на свет-*у* (при освещении)
смотр	на военном смотр-*у*
	на смотр-*е* самодеятельности
счет	на хорошем счет-*у*
	на расчетном счет-*е*
ток	в электрическом ток-*е*
	на колхозном ток-*у* , на глухаринном ток-*у*
угол	стоять в угл-*у,* в темном угл-*у*
	в угл-*е* треугольника, в прямом угл-*е*
ход	машина на ход-*у,* товар в ход-*у*
	отразиться на ход-*е* дела, перебои в ход-*е* часов
цвет	сад в цвет-*у*
	во цвет-*е* лет
час	в час-*е* ходьбы, в академическом час-*е*
	в первом час-*у* ночи
шаг	в каждом шаг-*е*

	на каждом шаг-*у*, брюки узки в шаг-*у*

[3,13,36,37]

3.2.4 Stylisticky podmíněné užití variant

V následujících spojeních lze v lokativním významu partitivu užít koncovky *-е* i *-у, -ю*, přičemž tvary na *-е* implikují příznak zastaralosti, knižnosti. Ještě před několika lety uváděla Švédová tyto varianty jako rovnocenné, v současné době je možné podle Graudinové pozorovat posun v normě jejich užívání, tzn. koncovka *–е* se stává knižní.Tvary na *-у, -ю* jsou neutrální, nebo mohou mít příznaky jazyka hovorového, resp. profesního. [3,37]

ад	в ад-*у*
	в ад-*е* устар.
бой	в бо-*ю*
	в бо-*е* устар.
воз	на воз-*у*
	на воз-*е* устар.
гроб	в гроб-*у*
	в гроб-*е* устар.
грунт	в (на) грунт-*у* у проф.
	в (на) грунт-*е*
дом	в дом-*у* (поэт. разг. и прост.)
	в дом-*е*
сад	в сад-*у*

	в сад-*е* устар.
снег	в (на) снег-*у*
	в (на) снег-*е*
спирт	в(на) спирт-*у*
	на спирт-*е* устар.
суп	в суп-*у* разг.
	в суп-*е*
форт	в форт-*у*
	в форт-*е* устар.
хмель	во хмел-*ю*
	в хмел-*е*
хор	в хор-*у* прост.
	в хор-*е*
шкаф	в (на) шкаф-*у*
	в (на) шкаф-*е* устар.

V těchto spojeních se nejedná o varianty rovnocenné, nýbrž každá z nich má své stylistické nebo sémantické charakteristiky. Formy s koncovkou –*e* jsou obvykle knižní a je s nimi spojován příznak zastaralosti. Naproti tomu formy na *-y, -ю* jsou obvykle stylisticky neutrální, nebo jsou charakteristické pro řeč hovorovou, popř. profesní. Samozřejmě lze i v této oblasti pozorovat posuny v stylistické charakteristice variantních koncovek, z čehož vyplývá, že se nejedná o stav trvalý. Lze ale říct, že v místním významu prepozitivu se variantní koncovka relativně stabilně zabydlela a její postavení jako variantní koncovky ke koncovce –*e* je pevnější než tomu bylo u variantní koncovky *-y, -ю* partitivního genitivu, která má v současné ruském jazyce tendenci ustupovat v užívání, možná i pozvolna zastarávat, a to i v partitivním významu. [13]

Naproti tomu variantní koncovka ***-у, -ю*** prepozitivu v lokativním významu se ukázala jako vhodnější a v dnešním ruském jazyce se jí užívá ve většině případů jako stylisticky neutrální, oproti jinak standardní koncovce **–e**, která sice v některých případech může vystupovat jako rovnocenná, ale ve většině případů se stává knižní, zastarává, ustupuje koncovce ***-у, -ю*** a své uplatnění nachází především v umělecké próze a poezii, za účelem dotvoření časového koloritu, v příslovích a okřídlených výrazech (např. názvy uměleckých děl - в "Лесе" А. Островского, в "Вишневом саде" Чехова). [37]

Výjimku z výše uvedeného tvoří spojení, ve kterých je sice užito prepozitivu v lokativním významu, ale toto spojení je doplněno o přívlastek shodný. V takových případech se většinou dává přednost standardní koncovce – **e** (на краю X на переднем крае).

3.3 Variantní koncovky nominativu plurálu podstatných jmen mužského rodu

3.3.1 Obecná charakteristika

Pro nominativ plurálu podstatných jmen rodu mužského jsou charakteristické především koncovky ***-и, -ы*** a ***-а, -я***, přičemž mohou vystupovat v různých vztazích k sobě navzájem. Některá podstatná jména připouští pouze koncovku ***-и, -ы***, jiná naopak pouze koncovku ***-а, -я*** (může to být i z toho důvodu, že v průběhu historického vývoje jazyka tato forma již zcela vytlačila koncovku ***-и, -ы***). Některá podstatná jména mohou přibírat koncovky obě, přičemž se tato podstatná jména poté liší sémanticky, svým významem (v tomto případě mluvíme o dvojím užití množného čísla).

U některých podstatných jmen variují koncovky ***-u, -ы*** a ***-a, -я*** a slouží stylistické diferenciaci vyjádření. Norma, která by určitým způsobem korigovala užívání koncovek ***-u, -ы*** a ***-a, -я***, je značně nestabilní a převážně ve 20. století, pod vlivem hromadných sdělovacích prostředků, lze pozorovat mnoho posunů této normy. Obecně lze říct, že formy na ***-a, -я*** jsou mladší, produktivnější a postupně formy na ***–u, -ы*** vytlačují. [23]

Současný ruský spisovný jazyk totiž díky velmi těsným vztahům, které má jednak k řeči profesní a jednak k publicistické řeči, které jsou hlavním zdrojem forem na ***-a, -я,*** aktivně přijímá tyto koncovky i do svého repertoáru (трактора, профессора, учителя, инспектора, крейсера, прожектора, катера)

Podle Valginové koncovky ***-u, -ы*** a ***-a, -я*** mohou v současném ruském jazyce vystupovat jako:

1. variantní, obě se pohybující v rámci spisovného jazyka (годы - года; томы - тома; прожекторы - прожектора; векселя – векселя)

2. koncovky ***-a, -я*** jsou spisovné formy a koncovky ***-u, -ы*** mají určité stylistické příznaky (профессора, учителяX профессоры, учители)

3. formálně se rozlišující, kdy forma na ***-a, -я*** jsou spisovné a formy na ***-u, -ы*** jsou charakteristické pro profesní řeč редакторы, корректоры, дизели, торты, шлюзы, горны, супы, слесари, пекари, теноры X редактора, корректора, дизеля, порта, шлюза, горна, супа, слесаря, пекаря, тенора,

4. varianty, lišící se svojí spisovností, hovorovostí, až nespisovností: договоры - договора, директоры - директора, бойлеры - бойлера. [23]

Je zřejmé, že norma v užití tvarů na ***-u, -ы*** a ***-a, -я*** není v současné ruském jazyce zdaleka stabilní, nicméně lze říci, že tvary s koncovkou ***-a, -я*** pronikají stále více do spisovného jazyka a koncovky ***-u, -ы*** tím ustupují v užívání a někdy bývají v slovnících označeny jako zastaralé. V některých případech ale mohou nadále vystupovat jako varianty rovnocenné.

Valginová dále uvádí i jiné faktory, kromě stylistických a sémantických, které mohou mít vliv na prosazování se koncovky ***-и, -ы*** a ***-а, -я***. Určitou roli může hrát přízvuk slova, tzn. podstatná jména, která mají přízvuk na kmeni, si častěji ponechávají koncovku ***-и*** - тракторы, naproti tomu podstatná jména s přízvukem na koncovce většinou tvoří nominativ množného čísla pomocí koncovky ***-а*** - цеха. Následujícím aspektem je sémantická charakteristika podstatného jména, kdy podstatná jména, označující předměty, tvoří nominativ často s koncovkou ***-а, -я***: станеля, бункера, сектора, свитера a podstatná jména, označující osoby, přibírají koncovku ***–и, -ы***. цензоры, спесари, бухгалтеры, токари. [23]

Určitou roli připisuje také struktuře slova, kdy slova jednoslabičná a dvouslabičná pružněji přibírají koncovku ***-а, -я***, naopak slova trojslabičná jsou v tomto ohledu méně přizpůsobivá примусы - примуса (častěji примусы), плинтусы - плинтуса (častěji плинтусы), ale pouze: ребусы, градусы, глобусы, кактусы. [23]

K stále většímu vytěsňování tvarů na ***-и, -ы*** přispívá také jazyk hromadných sdělovacích prostředků, ve kterém se velice často ojevují hovorové formy na ***-а, -я*** dosud posuzované jako nespisovné.

... Это могут быть договоры с юридическими и физическими лицами на строительство домов, дач и т.д., счета на приобретение стройматериалов, кредитные договора, квитанции к приходному кассовому ордеру на погашение кредита, другие документы (АиФ, 1993, № 13)

Существует в стране и еще одна печать - президентская. Ее ставят на ратификационных грамотах в тех случаях, когда

международные договора утеерждает (ратифицирует) парламент (МК, 1993, 17 апреля) [23]

V užívání koncovek ***-и, -ы*** a ***-а, -я*** je možno pozorovat i jinou ambivalentní tendenci, a to v případech, kdy se tvary na ***-а, -я*** používají často, se tento proces zrychluje a zintenzivňuje, naopak v případech, kdy se koncovky ***-а, -я*** užívají méně často, bývají užívány ještě méně často. [3]

3.3.2 Dvojí užití nominativu; sémantická diferenciace

Některá podstatná jména tvoří formy nominativu plurálu koncovkou ***-и, -ы***, nebo ***-а, -я***, přičemž užití těchto koncovek má vliv na význam slova. Odborná literatura tento jev označuje jako dvojí užití nominativu a je typický pro podstatná jména, která tvarem jednotného čísla mohou označovat více předmětů.

N. Sg.	N. Pl.
боров	боров-***ы*** (кабаны)
	боров-***а*** (дымоходы)
зуб	зуб-***ы*** (человека животного)
	зуб-***ья*** (машины)
колено	колен-***и*** (по колени в воде)
	колен-***ья*** (бамбука,железной трубы)
	колен-***а*** (соловьиного пения)
кондуктор	кондуктор-***ы*** (детали машины)
	кондуктор-***а*** (работники)
корпус	корпус-***ы*** (людейживотных)
	корпус-***а*** (домов, судов)
корень	корн-***и*** (у растений; также в

	математике)
	корен-***я*** (овощи)
крюк	крюк-***и*** (толстые стержни с загнутыми концами)
	крюч-***я*** (детали для подвешивания)
купол	купол-***ы***
	купол-***а***
лагерь	лагер-***и*** (политические)
	лагер-***ья*** (пионерские, туристские)
лист	лист-***ья*** (растения)
	лист-***ы*** (бумаги)
мех	мех-***а*** (натуральные)
	мех-***и*** (пушистые)
муж	муж-***ья*** (и жёны)
	муж-***и*** (науки)
образ	образ-***ы*** (художественные)
	образ-***а*** (иконы)
орден	орден-***ы*** (рыцарские и монашеские)
	орден-***а*** (знаки отличия)
ордер	ордер- ***ы*** (в архитектуре)
	ордер-***а*** (документы)
провод	провод-***ы*** (при отъезде)
	провод-***а*** (электрические)
пропуск	пропуск-***и*** (в тексте)
	пропуск-***а*** (документы)
род	род-***ы*** (старинные)
	род-***а*** (оружия)
соболь	собол-***и*** (животные)
	собол- ***я*** (меха)

счет	счет-***ы*** (приспособление для счета)
	счет-***а*** (документы)
сын	сынов-***ья*** (одной матери)
	сын-***ы*** (родины)
ток	ток-***и*** (электрические)
	ток-***а*** (место молотьбы)
тон	тон- ***ы*** (музыкальные звуки)
	тон- ***а*** (переливы цвета)
тормоз	тормоз-***ы*** (препятствия)
	тормоз-***а*** (устройство)
учитель	учител-***я*** (школьные)
	учител-***и*** (великие)
хлеб	хлеб-***а*** (в поле
	хлеб-***ы*** (круглые)
цвет	цвет-***ы*** (растения))
	цвет-***а*** (окраски)
юнкер	юнкер-***ы*** (прусские помещики)
	юнкер-***а*** (в военных училищах до 1917 года)

[3,8,13,30,36,37]

3.3.3 Rovnocenné varianty nominativu plurálu

Koncovky mohou také vystupovat jako rovnocenné varianty bez sémantických a stylistických diferencí. Často se jedná o podstatná jména, označující osoby podle profese. I přesto, že se jedná o koncovky rovnocenné, lze obecně říci, že v písemném projevu a spisovném jazyce se dává přednost koncovkám -***и***, -***ы***, v hovorové řeči poté koncovkám -***а***, -***я***

алт	алт-*а*
	алт-*ы*
бункер	бункер-*ы*
	бункер-*а*
веер	веер-*а*
	веер-*ы*
вектор	вектор-*а*
	вектор-*ы*
вензель	вензел -*я*
	вензел-*и*
ворох	ворох-*и*
	ворох-*а*
год	год-*ы*
	год-*а*
инспектор	инспектор-*ы*
	инспектор-*а*
инструктор	инструктор-*ы*
	инструктор-*а*
клок	клок-*и*
	клочь-*я*
корректор	корректор-*ы*
	корректор-*а*
короб	короб-*ы*
	короб-*а*
крендель	крендел-*и*
	крендел-*я*
кузов	кузов-*ы*
	кузов-*а*
лоскут	поскут-*ы*

	лоскут-*я*
месяц	месяц-*ы*
	месяц-*а*
невод	невод-*ы*
	невод-*а*
овод	овод-*ы*
	овод-*а*
отпуск	отпуск-*а*
	отпуск-*и*
пойнтнер	пойнтнер-*ы*
	пойнтнер-*а*
полутон	полутон-*ы*
	полутон -*а*
полюс	полюс-*ы*
	полюс-*а*
полох	полох-*ы*
	полох -*а*
прожектор	прожектор-*ы*
	прожектор-*а*
пудель	пудел-*и*
	пудел-*я*
редактор	редактор-*ы*
	редактор-*а*
редуктор	редуктор-*ы*
	редуктор-*а*
сектор	сектор-*ы*
	сектор-*а*
скутер	скутер-*ы*
	скутер-*а*
слесарь	слесар-*и*

	слесар-*я*
стапель	стапел-*и*
	стапел-*я*
тендер	тендер-*ы*
	тендер-*а*
тенор	тенор-*ы*
	тенор-*а*
токарь	токар-*и*
	токар-*я*
фейлдэгерь	фейлдэгер-*и*
	фейлдэгер-*я*
флигель	флигел-*и*
	флигел-*я*
хлев	хлев-*ы*
	хлев-*а*
цех	цех-*и*
	цех-*а*
шкипер	шкипер-*ы*
	шкипер-*а*
шницель	шницел-*и*
	шницел-*я*
шомпол	шомпол-*ы*
	шомпол-*а*
штепсель	штепсел-*и*
	штепсел-*я*
шторм	шторм-*ы*
	шторм-*а*
ястреб	ястреб-*ы*
	ястреб-*а*
ячмень	ячмен-*и*

	ячмен-*я*

[3,36,37]

3.3.4 Podstatná jména,u kterých jedna varianta převažuje

3.3.4.1 Převažuje koncovka *-а, я*

I přesto, že ve výše uvedených podstatných jménech mohou obě koncovky vystupovat jako rovnocenné, bývá jedna z těchto dvou koncovek převažující, více frekventovaná ve svém užívání. U následujících podstatných jmen je koncovka ***-а, -я*** převažující, nicméně se připouští i koncovka ***-и, -ы***.

бункер	бункер-*а*
	бункер-*ы*
вексель	вексел-*я*
	вексел-*и*
вензель	вензел-*я*
	вензел-*и*
дупель	дупел-*я*
	дупел-*и*
егерь	егер-*я*
	егер-*и*
китель	кител-*я*
	кител-*и*
фельдшер	фельдшер-*а*
	фельдшер-*ы*
флигель	флигел-*я*
	флигел-*и*
штабель	штабел-*я*

	штабели
флюгер	флюгер-*а*
	флюгер-*ы*
хутор	хутор-*а*
	хутор-*ы*
жерех	жерех-*а*
	жерех-*и*
китель	кител-*я*
	кител-*и*
крейсер	крейсер-*а*
	крейсер-*ы*
невод	невод-*а*
	невод-*ы*
овод	овод-*а*
	овод-*ы*
пристав	пристав-*а*
	пристав-*ы*
стапель	стапел-*я*
	стапел-*и*
тенор	тенор-*а*
	тенор-*ы*
трензель	трензел-*я*
	трензел-*и*
штемпель	штемпел-*я*
	штемпел-*и*
шулер	шулер-*а*
	шулер-*ы*

[13,36,37]

Druhou skupinu tvoří podstatná jména, která připouští obě koncovky, přičemž koncovka ***-u, -ы*** vystupuje jako variantní ke koncovce ***-a, -я*** a je nositelem stylistických příznaků, ve většině případů příznaku zastaralosti.

борт	борт-***а***	
	борт-***ы***	устар.
дом	дом-***а***	
	дом-***ы***	устар.
корм	корм-***а***	
	корм-***ы***	устар.
рог	рог-***а***	
	рог-***u***	устар. и поэт.
сорт	сорт-***а***	
	сорт-***ы***	устар.
том	том-***а***	
	том-***ы***	устар.
директор	директор-***а***	
	директор-***ы***	устар.
клевер	клевер-***а***	
	клевер-***ы***	
округ	округ-***а***	
	округ-***u***	устар.
отпуск	отпуск-***а***	
	отпуск-***u***	устар.
парус	парус-***а***	
	парус-***ы***	устар.
паспорт	паспорт-***а***	
	паспорт-***ы***	устар.
профессор	профессор-***а***	
	профессор-***ы***	устар.

тополь	топол-*я*
	топол-*и* (устар. и поэт.)

[3,13,36,37]

3.3.4.2 Podstatná jména, u kterých převažuje koncovka *-и, -ы*

Druhou skupinu podstatných jmen tvoří podstatná jména, u kterých v nominativu plurálu převažuje koncovka *-и, -ы*, která může i nemusí být nositelem určitých stylistických příznaků. Stylisticky rovnocenné jsou koncovky *-и, -ы* a *-а, -я* u následujících podstatných jmen:

авиоконструктор	авиоконструктор-*ы*
	авиоконструктор-*а*
автор	автор-*ы*
	автор-*а*
автослесарь	автослесар-*и*
	автослесар-*я*
акушер	акушер-*ы*
	акушер-*а*
аптекарь	аптекар-*и*
	аптекар-*я*
архитектор	архитектор-*ы*
	архитектор-*а*
библиотекарь	библиотекар-*и*
	библиотекар-*я*
бойлер	бойлер-*ы*
	бойлер-*а*
болт	болт-*ы*
	болт-*а*

бондарь	бондар-*и*
	бондар-*я*
бор	бор-*ы*
	бор-*а*
брод	брод-*ы*
	брод-*а*
бруствер	бруствер-*ы*
	бруствер-*а*
бульдозер	бульдозер-*ы*
	бульдозер-*а*
вахтер	вахтер-*ы*
	вахтер-*а*
вероучитель	вероучител-*и*
	вероучител-*я*
возраст	возраст-*ы*
	возраст-*а*
войлок	войлок-*и*
	войлок-*а*
ворох	ворох-*ы*
	ворох-*а*
глиссер	глиссер-*ы*
	глиссер-*а*
грунт	грунт-*ы*
	грунт-*а*
гусляр	гусляр-*ы*
	гусляр-*а*
дискант	дискант-*ы*
	дискант-*а*
зад	зад-*ы*
	зад-*а*

кельнер	кельнер-***ы***
	кельнер-***а***
пифтер	лифтер-***ы***
	пифтер-***а***
маклер	маклер-***ы***
	макпер-***а***
омут	омут-***ы***
	омут-***а***
офицер	офицер-***ы***
	офицер-***а***
переход	переход-***ы***
	переход-***а***
пойнтер	пойнтер-***ы***
	пойнтер-***а***
полюс	полюс-***ы***
	полюс-***а***
порт	порт-***ы***
	порт-***а***
почерк	почерк-***и***
	почерк-***а***
пудель	пудел-***и***
	пудел-***я***
рапорт	рапорт-***ы***
	рапорт-***а***
репер	репер-***ы***
	репер-***а***
рупор	рупор-***ы***
	рупор-***а***
склад	склад -***ы***
	склад-***а***

скутер	скутер-***ы***
	скутер-***а***
слог	слог-***и***
	слог-***а***
столяр	столяр-***ы***
	столяр-***а***
табель	табел-***и***
	табел-***я***
турман	турман-***ы***
	турман-***а***
фронт	фронт-***ы***
	фронт-***а***
хобот	хобот-***ы***
	хобот-***а***
цензор	цензор-***ы***
	цензор-***а***
центер	центер-***ы***
	центер-***а***
шторм	шторм-***ы***
	шторм-***а***

[3,13,36,37]

3.3.4.3 Stylistická diferenciace koncovek

U následujících podstatných jmen je koncovka *-а, -я* nositelem druhotných stylistických příznaků, tzn. má příznak zastaralosti, profesionalismů, nespisovnosti atd.:

громы	гром-*ы*	
	гром-*а*	поэт.
гроб	гроб *-ы*	
	гроб-*а*	поэт.
боцман	боцман-*ы*	
	боцман-*а*	спец.
бочок	бочк-*и*	
	бочк-*а*	спец.
бухгалтер	бухгалтер-*ы*	
	бухгалтер-*а*	разг.
вентиль	вентил-*и*	
	вентил-*я*	тех.
верх	верх-*ы*	
	верх-*а*	прост.
вес	вес-*ы*	
	вес-*а*	спец.
ветер	ветр *-ы*	
	ветр-*а*	разг. поэт.
джемперы	джемпер-*ы*	
	джемпер-*а*	разг.
дроссель	дроссел-*и*	
	дроссел-*я*	спец.
договор	договор-*ы*	
	договор-*а*	разг.

диспетчер	диспетчер-***ы***	
	диспетчер-***а***	разг.
допуск	допуск-***и***	
	допуск-***а***	разг.
дьякон	дьякон-***ы***	
	дьякон-***а***	устар.
инженер	инженер-***ы***	
	инженер-***а***	разг. прост.
инструктор	инструктор-***ы***	
	инструктор-***а***	разг.
клапан	клапан-***ы***	
	клапан-***а***	проф.
кожух	кожух-***и***	
	кожух-***а***	тех.
коллектор	коллектор-***ы***	
	коллектор-***а***	разг.
конус	конус-***ы***	
	конус-***а***	тех.
лекарь	лекар-***и***	
	лекар-***я***	устар.
лоцман	лоцман-***ы***	
	поцман-***а***	проф.
мичман	мичман-***ы***	
	мичман-***а***	проф.
писарь	писар-***и***	
	писар-***я***	устар.
пресс	пресс-***ы***	
	пресс-***а***	тех.

пристав	пристав-***ы***	
	пристав-***а***	устар.
промысел	промысл-***ы***	
	промысл-***а***	спец.
рапорт	рапорт-***ы***	
	рапорт-***а***	спец.
род	род -***ы***	
	род-***а***	разг.
ротор	ротор-***ы***	
	ротор-***а***	спец.
сахар	сахар-***ы***	
	сахар-***а***	мед.
свитер	свитер-***ы***	
	свитер-***а***	разг.
сеттер	сеттер-***ы***	
	сеттер-***а***	спец.
слесарь	слесар-***и***	
	слесар-***я***	прост.
соус	соус-***ы***	
	соус-***а***	прост.
тельфер	тельфер-***ы***	
	тельфер-***а***	проф.
токарь	токар-***и***	
	токар-***я***	прост.
трактор	трактор-***ы***	
	трактор-***а***	разг.
трюфель	грюфел-***и***	
	грюфел-***я***	разг.
шофер	шофер-***ы***	
	шофер-***а***	разг.

щелок	щелк-*и*	
	щелк-*а*	проф.

[3,13,36,37]

3.4 Genitiv plurálu

Dalším pádem ruského jazyka, který ve značné míře připouští variování pádových koncovek, je genitiv plurálu. Stejně jako u uvedených variant nominativu plurálu, se i v genitivu setkáváme s poněkud nepřehlednou situací, danou jednak tím, že genitiv připouští variování u více skupin slov a také tím, že u určitých skupin těchto podstatných jmen je norma užívání koncovek značně nestabilní, mění se především v posledních letech, a to pod vlivem různých faktorů (tenze k ekonomii vyjádření, vliv masmédií, vliv hovorového jazyka na jazyk spisovný, atd.) [23]

První skupinu podstatných jmen s variantními koncovkami tvoří podstatná jména rodu mužského s kmenem, končícím v nominativu singuláru na tvrdou souhlásku, u kterých se lze setkat kromě standartní a rozšířené koncovky *-ов* také s nulovou koncovkou. Nulová koncovka se v současném ruském jazyce častěji uplatňuje v mluveném projevu, odkud postupně proniká i do projevu psaného. Růst ve frekvenci užívání nulové koncovky na úkor původní koncovky *-ов* připisuje Valginová tendenci k řečové ekonomii. [23]

Graudinová tuto skupinu podstatných jmen dále dělí podle lexikálně sémantických příznaků na několik podskupin.

První tvoří <u>názvy měrných jednotek</u> jako např: алтын ампер ангстрем, бит, ватт, вебер, вольт-ампер, гаусс, гектар, герц, гильберт, гран, кулон, микрон, ньютон, радион, рентген, стерадион.

U těchto podstatných jmen je prakticky završen proces, ve kterém nulová koncovka vytěsnila koncovku ***-ов***, i když Graudinová podotýká, že ještě před několika lety připouštěla některá podstatná jména variování v užití koncovek:

рентген	рентген-***ов***
	рентген-***Ø***
байт	байт-***ов***
	байт-***Ø***
бит	бит-***ов***
	бит-***Ø***
микрон	микрон-***ов***
	микрон-***Ø***

[3]

Poněkud odlišná situace panuje u koncovek slov грамм a килограмм, ve kterých norma připouští obě koncovky s tím, že v mluveném projevu a v beletrii se užívá koncovky nulové, v oficiálním písemném projevu poté pouze koncovky ***–ов***. [37]

Druhou podskupinu tvoří <u>názvy plodů, ovoce a zeleniny</u>. U této skupiny podstatných jmen se lze setkat se značnou nestabilností normy, variování u těchto podstatných jmen je jevem proměnlivým a sami autoři odborných prací se rozcházejí v charakteristice a názorech na užívání těchto variant. Podle Graudinové následující podstatná jména této podskupiny setrvávají na užívání koncovky ***–ов*** a nepřipouštějí varianty: лимонов, ананасов, фиников, артишоков, бананов (Valginová uvádí také tvar s nulovou koncovkou - банан), арбузов. [3,23]

Jiná podstatná jména mohou mít koncovky obě, přičemž nulová koncovka, charakteristická pro mluvený projev a často nesoucí příznak hovorovosti, se stále více prosazuje na úkor koncovky ***–ов***.

апельсин	апельсин ***-Ø***	разг.
	апельсин–***ов***	
мандарин	мандарин ***-Ø***	разг.
	мандарин–***ов***	
яблоко	яблок ***-Ø***	
	яблок–***ов***	разг.
баклажан	баклажан ***-Ø***	разг.
	баклажан–***ов***	
помидор	помидор***-Ø***	разг.
	помидор–***ов***	

[3,13,23,36,37]

Graudinová ale např. u slova баклажан uvádí jako normativní pouze koncovku nulovou, Švedova naopak v písemném projevu tuto formu nedoporučuje. Naopak formu яблоков označuje Švedova jako nenormativní, ovšem Valginová ji jako variantu k tvaru яблок připouští. Je tedy zřejmé, že přístup k těmto variantám není ani zdaleka jednotný. [3,23,37]

Další podskupinu podstatných jmen tvoří <u>názvy osob podle národnostní příslušnosti.</u> U některých z těchto podstatných jmen se setkáme pouze s koncovkou nulovou, u jiných pouze s koncovkou ***-ов, -ев*** a některá připouští obě koncovky jako rovnocenné. Opět se u různých autorů setkáváme s různým přístupem k těmto koncovkám, např. Valginová uvádí jako rovnocenné varianty бурят (и бурятов), Graudinová pouze бурят. [3,23]

Genitiv množné čísla s nulovou koncovkou tvoří podstatná jména, která v nominativu plurálu končí na ***-анв,-яне:***

англичане	англичан -***Ø***
израильтяне	израильтян -***Ø***

a některá jiná podstatná jména, např.:

грузины	грузин-***Ø***
хорваты	хорват-***Ø***
аланы	алан-***Ø***
алтыны	алтын-***Ø***
башкиры	башкир-***Ø***
картвелы	картвел-***Ø***
кроаты	кроат-***Ø***
мадьяры	мадьяр-***Ø***
татарыхазары	татарыхазар -***Ø***
сарацины	сарацин-***Ø***

[3]

Nulovou koncovku i koncovku ***-ов, -ев*** připouští podle Valginové následující podstatná jména:

туркмены	туркмен -***Ø***
	туркмен-***ов***
буряты	бурят -***Ø***
	бурят-***ов***
башкиры	башкир -***Ø***
	башкир-***ов***
татары	татар -***Ø***

	татар-***ов***
авары	авар -***Ø***
	авар-***ов***
алеуты	алеут -***Ø***
	алеут-***ов***
арнауты	арнаут-***Ø***
	арнаут-***ов***
бедуины	бедуин-***Ø***
	бедуин-***ов***
карелы	карел-***Ø***
	карел-***ов***
османы	осман -***Ø***
	осман-***ов***
тюрки	тюрк-***Ø***
	тюрк-***ов***
чувяки	чувяк-***Ø***
	чувяк-***ов***

[3,23]

U podstatného jména башкиры uvádí některé publikace koncovku nulovou, jiné naopak koncovku –***ов.*** Obecně lze říci, že <u>názvy národů na –***цы***</u> mají v genitivu plurálu pouze koncovku –***вв***:

аварцы	аварц-***вв***
итальянцы	итальянц-***вв***
аджарцы	аджарц-***вв***
адыгейцы	адыгейц-***ев***
варяги	варяг-***ов***

a některá další:

азиаты	азиат-***ов***
бергеры	бергер-***ов***
вандалы	вандал-***ов***
галлы	галл-***ов***
греки	грек-***ов***
казахи	казах-***ов***
калмыки	калмык-***ов***
кельты	кельт-***ов***
копты	копт-***ов***
монголы	монгол -***ов***
норманны	норманн -***ов***
сельджуки	сельджук-***ов***
семиты	семит-***ов***
таджики	таджик-***ов***
эвенки	эвенк-***ов***
якуты	якут-***ов***

[3]

Další podskupinu tvoří <u>názvy párových předmětů</u>. nebo předmětů, které se obvykle sestávají ze dvou nebo více částí. Tato podstatná jména většinou tvoří genitiv pomocí nulové koncovky :

кальсоны	кальсон -***Ø***
сапоги	сапог-***Ø***
чулки	чулок -***Ø***
шаровары	шаровар -***Ø***

(tvary сапог-***ов***, чулк-***ов*** , шаровар-***ов*** jsou považovány za zastaralé,ovšem tvar носк-***ов*** odpovídá spisovné normě). [3]

Některá podstatná jména připouští obě varianty bez stylistických rozdílů:

рейтузы	рейтуз-***ов***
	рейтуз-***Ø***
выпарки	выпарк-***ов***
	выпарк-***Ø***
выкрадки	выкрадк-***ов***
	выкрадк-***Ø***
высадки	высадок- ***ов***
	высадк-***Ø***
вытопки	вытопк-***ов***
	вытопк-***Ø***
вычески	выческ-***ов***
	выческ-***Ø***

[3] a některá pouze koncovku –***ов***:

эполеты	эполетов
ботинки	ботинков

Další skupinou podstatných jmen, která připouští v genitivu plurálu variantní koncovky, tvoří podstatná jména rodu ženského, středního a mužského, jejichž kmen končí měkkou nebo šeplavou souhláskou. Variování mezi koncovkou ***-ей*** a nulovou koncovkou, (charakteristickou především pro hovorovou řeč, odkud proniká do písemného projevu) připouští podle Graudinové následující podstatná jména:

будни	будн ***-ей***
	буден-***Ø***
вече	веч-***ей***
	веч-***Ø***
гача	гач-***ей*** простр.

	гач-***Ø***
грабли	грабель-***Ø***
	грабл-***ей***
двойня	двойн-***ей***
	двоен-***Ø***
деверь	деверьёв-***Ø*** прост.
	девер-***ей***
доля	доля -***ей***
	доль -***Ø***
дядя	дядя -***ей***
	дядь -***Ø*** разг
ингуши	ингуши -***ей***
	ингуши -***Ø***
лютня	лютн-***ей***
	лютен -***Ø***
межа	меж-***ей***
	меж-***Ø*** разг.
сажень	сажен-***ей***
	сажен-***Ø***
свеча	свеч-***ей***
	свеч -***Ø***
сотня	сотн-***ей*** устар.
	сотен -***Ø***
ставня	ставн-***ей***
	ставен -***Ø***
тётя	тёт-***ей***
	тёть-***Ø*** разг.
туфли	туфл-***ей*** разг.
	туфель -***Ø***

тысяча	тысяч-***ей***	устар.
	тысяч -***Ø***	
чуваши	чуваш-***ей***	
	чуваш-***Ø***	устар.
ясли	ясл-***ей***	
	ясель -***Ø***	разг.

[3]

III. Empirická část

Průzkumná sonda zkoumající aktuální tendence v užívání koncovek genitivu singuláru a nominativu plurálu

1. Dotazník

Druhou část diplomové práce, jako praktické doplnění části teoretické, tvoří průzkum, týkající se frekvence užívání variantních koncovek v současném ruském mluveném jazyce. Průzkum byl proveden formou dotazníku, zadaného studentům Moskevského pedagogického institutu, dále rusky hovořícím studentům, kteří studují na území České republiky, a studentům rusistiky a lingvodidaktiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Cílem průzkumu bylo potvrdit nebo vyvrátit hypotézy, stanovené v úvodu diplomové práce a týkající se frekvence užívání variantních koncovek genitivu singuláru a nominativu plurálu podstatných jmen rodu mužského.

1.1 Metodologie zpracování a vyhodnocení dotazníku

Před vypracováním empirické části jsem se seznámil s odbornou literaturou, zabývající se pedagogickým výzkumem (Průcha, J.: Pedagogický výzkum. Uvedení do teorie a praxe, Skalková, J.: Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu) a na základě studia těchto publikací jsem jako nejvhodnější formu průzkumu zvolil dotazník.

Kromě praktické části jsem po konzultaci s vedoucí diplomové práce do dotazníku zařadil také 2, resp. 3 teoretické otázky, které měly za úkol zjistit obecné povědomí studentů o variantních koncovkách. Praktickou část dotazníku tvoří dvě položky, z nichž první zkoumá situaci v užívání

variantních koncovek v genitivu singuláru podstatných jmen rodu mužského a druhá v nominativu plurálu podstatných jmen rodu mužského.

Do první položky byla na základě studia odborné literatury vybrána podstatná jména, která v partitivním významu genitivu a v záporu připouštějí variantní koncovku ***-y, -ю***. Konkrétnější výběr lexikálního materiálu byl poté determinován především jeho frekvencí v běžné promluvě. Na základě frekvence užití jednotlivých koncovek u těchto podstatných jmen bude následně potvrzena či vyvrácena první hypotéza.

Kromě podstatných jmen v partitivním významu obsahuje první položka tři podstatná jména, která vystupují jako součást ustálených slovních spojení a vzájemný poměr užití obou koncovek by měl ukázat, zda koncovka ***-a, -я*** proniká i do těchto ustálených slovních spojení a dále tři podstatná jména se zdrobňujícími sufixy, ve kterých by se měla i nadále vyskytovat variantní koncovka ***-y, -ю***. Dále byly vybrány větné konstrukce, ve kterých se podstatná jména vyskytovala jak v partitivním, tak i v jiných významech genitivu. Frekvence užití koncovek by opět potvrzovala či vyvracela první hypotézu.

Do druhé části, zkoumající variantní koncovky nominativu plurálu podstatných jmen mužského rodu, byla vzhledem ke stanovené hypotéze vybrána taková podstatná jména, která připouštějí v nominativu obě koncovky jako rovnocenné a jejich vzájemný poměr potvrdí nebo vyvrátí druhou hypotézu. Dále byla vybrána podstatná jména, jejichž koncovky sice vystupují jako rovnocenné, ale převažující je koncovka ***-u, -ы***. Kromě toho se v druhé položce objevují také větné konstrukce, v nichž jsou uvedena podstatná jména v nominativu singuláru a studenti je mají transformovat do plurálu.

Každá položka je vyhodnocena formou tabulky, ve které je uveden počet užití jednotlivých koncovek u každého slovního spojení, procentuelní vyjádření užití koncovek u každého slovního spojení. Na závěr tabulky je uveden celkový počet užití každé koncovky a procentuelní vyjádření ferkvence užití jednotlivých koncovek. Po tabulce následuje graf, který danné výsledky prezentuje v názornější formě. K jednotlivým položkám jsou uvedeny komentáře, které vyvozují ze získaných dat závěry a analyzují příčiny užití té či oné koncovky. V kapitole Výsledky vyhodnocení dotazníku pro rodilé mluvčí jsou poté vyhodnocena všechna slovní spojení v jednotlivých položkách a grafické znázornění obou položek je hlavní odpovědí na to, zda je hypotézu možno považovat za potvrzenou či vyvrácenou.

Cílem dotazníku bylo zjistit situaci v užívání variantních koncovek v mluveném projevu. Dotazník proto obsahuje upozornění, aby studenti doplňovali koncovky podle toho, jak skutečně hovoří v každodenním styku, a ne podle toho, jaké mají znalosti o normě užívání zkoumaných variantních koncovek.

1.2 Vzor dotazníku pro rodilé mluvčí

Уважаемые студенты,

обращаюсь к Вам с просьбой заполнить настоящий опрос, касающийся частотности употребления вариантных окончаний родительного падежа единственного числа и именительного падежа множественного числа имён существительных мужского рода в устной речи. Я студент Педагогического факультета Карлова Университета и пишу дипломную работу именно по этой теме. Очень благодарю Вас за заполнение!

Lukáš Böhm, NJ/RJ.

Примечание: Опрос заполнитете так, как Вы говорите в обиходном общении.

Что Вы представляете под термином вариантные окончания?

Какие вариантные окончания имён существительных мужского рода Вы знаете?

Какими вариантными окончаниями Вы пользуетесь в обиходном общении?

А) Дополните подходящее по Вашему мнению окончание:

1. **родительиый падеж**

Выпить чайк..., поесть сырк..., погрызть сахарк...,
много творог..., недохватка песк...,нет мусор..., очень много снег..., тарелка бульон..., добавить горох..., мало джем...,
много шоколад..., долить бензин..., мало бетон..., кусок жир..., тарелка картофел..., добавить крем..., много льд...(лёд),
долить лимонад..., бутылка сок..., чашка ча...(чай), выпить самогон..., бутылка коньяк...,
добавить уксус..., кило чеснок..., побольше хрен..., поменыше изюм...,
выпить ча...(чай) , поесть сыр..., погрызть сахар..., сахар... не осталось,
фунт мёд..., купить табак..., он попросил суп..., масса народ..., не хватает лук...,
нам совсем не до смех..., сбить с толк ..., уговор... не было.

По последним статистическим данным производство сахар... в нашей области возросло на две тысячи тонн.
У тебя сахар... не осталось? А то у меня весь кончился.
Ча... (чай) хочешь? С удовольствием выпил бы чашку горячего крепкого ча... с лимоном.
Люди успели выбежать из дом... до его разрушения от ударов сильнейшего землетрясения.
Странно, что ты до меня не дозвонился, я вчера весь день не выходила из дом....

В Великобритании и в некоторых других странах молодые люди в более раннем возрасте уходят из дом..., чтобы жить самостоятельно.

Посмотрев на часы, он прибавил шаг....

О моей любимой группе "Дайэ Стрейтс" уже несколько лет ни слух..., ни дух....

Сколько можно тебе говорить, не бери мои вещи без спрос...!

Давай выпьем с мороза чайк.... – Может, лучше немного коньячк...?

2. **именительный падеж**

На постоянную работу требуются: токар..., слесар..., конструктор...,
профессор..., директор..., фельдшер...,
редактор..., лекар..., инструктор...,
архитектор..., гусляр..., маклер....

Верх... и низи русской культуры, типовые договор... на разработку сложных интернет сайтов, цензор... разрешили показ фильма, спрос на склад... значительно превосходит предложения, подделывать чужие почерк... запрещено, пограничные переход..., речные брод..., автор... нового проекта, аптекар... опять протестовали, бор... южной России, продаются новые бульдозер..., морские порт... России, слоновые хобот...,
производственные цех..., крупнейшие сектор... мировой экономики, каникулы и отпуск..., летние и зимние месяц..., год... войны, шницел... с салатом, хлев... для свиней, полутон... и другие эффекты тонирования, китайские веер....

Б) Слова, стоящив в скобках, поставьтв в нужную падвжную форму.

Её короткие (волос)..... были гладко зачёсаны.

Во время концерта группы "Пинк Флойд" сцену освещали цветные (прожектор и лазер).....

По-моему, блондинкам больше идут светлые (тон).....

Вы знаете, что (шофёр)..... автобусов и маршруток получают намного

больше, чем университетские (доцент и профессор).....?

1.3 Vzor dotazníku pro české studenty

Vážení studenti,

prosím Vás o vyplnění následujícího dotazníku, který se týká frekvence užívání variantních koncovek genitivu jednotného čísla a nominativu množného čísla v současném ruském jazyce. Jsem studentem Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a píšu diplomovou práci na toto téma. Děkuji za vyplnění!

Lukáš Böhm, 5. ročník, NJ/RJ.

Co si představujete pod termínem variantní koncovky?

Jaké variantní koncovky podstatných jmen rodu mužského znáte?

1. genitiv jednotného čísla

Doplňte koncovku ***-a, -я*** *nebo* ***-y, -ю.***

Выпить чайк..., поесть сырк..., погрызть сахарк...,
много творог..., недохватка песк..., нет мусор..., очень много снег..., тарелка бульон..., добавить горох..., мало джем...,
много шоколад..., долить бензин..., мало бетон..., кусок жир..., тарелка картофел..., добавить крем..., много льд...(лёд),
долить лимонад..., бутылка сок..., чашка ча...(чай), выпить самогон..., бутылка коньяк...,
добавить уксус..., кило чеснок..., побольше хрен..., поменьше изюм..., выпить ча...(чай) , поесть сыр..., погрызть сахар..., сахар... не осталось, фунт мёд..., купить табак..., он попросил суп..., масса народ..., не хватает лук...,
нам совсем не до смех..., сбить с толк ..., уговор... не было.

По последним статистическим данным производство сахар... в нашей области возросло на две тысячи тонн.

У тебя сахар... не осталось? А то у меня весь кончился.

Ча... (чай) хочешь? С удовольствием выпил бы чашку горячего крепкого ча... с лимоном.

Люди успели выбежать из дом... до его разрушения от ударов сильнейшего землетрясения.

Странно, что ты до меня не дозвонился, я вчера весь день не выходила из дом....

В Великобритании и в некоторых других странах молодые люди в более раннем возрасте уходят из дом..., чтобы жить самостоятельно.

Посмотрев на часы, он прибавил шаг....

О моей любимой группе "Дайэ Стрейтс" уже несколько лет ни слух..., ни дух....

Сколько можно тебе говорить, не бери мои вещи без спрос...!

Давай выпьем с мороза чайк.... – Может, лучше немного коньячк...?

2. nominativ množného čísla

Doplňte koncovku ***-a, -я*** *nebo* ***-u, -ы****.*

На постоянную работу требуются: токар..., слесар..., конструктор...,
профессор..., директор...,
фельдшер...,
редактор..., лекар..., инструктор...,
архитектор..., гусляр..., маклер...,

Верх... и низи русской культуры, типовые договор... на разработку сложных интернет сайтов, цензор... разрешили показ фильма, спрос на склад... значительно превосходит предложения, подделывать чужие почерк... запрещено, пограничные переход..., речные брод..., автор... нового проекта, аптекар... опять протестовали, бор... южной России, продаются новые бульдозер..., морски порт... России, слоновые хобот...,

производственные цех..., крупнейшие сектор... мировой экономики, каникулы и отпуск..., летние и зимние месяц..., год... войны,
шницел... с салатом, хлев... для свиней, полутон... и другие эффекты тонирования, китайские веер....

Slova v závorce napište ve správném tvaru.

Её короткие (волос)..... были гладко зачёсаны.
Во время концерта группы "Пинк Флойд" сцену освещали цветные (прожектор и лазер).....
По-моему, блондинкам больше идут светлые (тон).....
Вы знаете, что (шофёр)..... автобусов и маршруток получают намного больше, чем университетские (доцент и профессор).....?

1.4 Vyhodnocení dotazníku

Tato kapitola má za úkol vyhodnotit materiál, který byl získán na základě provedeného dotazníku, zkoumajícího změny v užívání variantních koncovek genitivu singuláru a nominativu plurálu podstatných jmen rodu mužského. Výsledky by měly potvrdit nebo vyvrátit hypotézy, stanovené v úvodu diplomové práce.

Dotazník byl zadán jednak studentům Pedagogického institutu v Moskvě a jednak studentům rusistiky a lingvodidaktiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a obsahoval část teoretickou a praktickou. Vyhodnoceny budou obě skupiny respondentů odděleně, přičemž větší vypovídací hodnotu bude mít logicky dotazník, který byl zadán rodilým mluvčím v Moskvě. Odděleně budou vyhodnoceny také dotazníky, které vyplňovaly dvě ruské studentky, studující rusistiku a lingvodidaktiku na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Stejně tak budou vyhodnoceny odděleně část teoretická a praktická.

1.4.1 Vyhodnocení dotazníku pro rodilé mluvčí

1.4.1.1 Vyhodnocení teoretické části

Na první otázku - ***Что Вы представляете под термином еариантные окончания?*** – neodpověděli tři studenti, kteří pak vynechali i druhou a třetí otázku. Z ostatních odpovědí je uveden pouze výběr, neboť se jednotlivé odpovědi od sebe výrazně nelišily. Ve všech odpovědích bylo správně uvedeno, že se jedná o dvě různé koncovky jednoho konkrétního pádu. Některé odpovědi byly poté více komplexní (viz odpověď č. 2 a 4), zahrnovaly i aspekty stylistické, frekvenci užití, zastaralost, přízvuk nebo přítomnost různých sufixů, které mají vliv na výběr koncovky. Jiné odpovědi byly více stručné (6,10). Všechny odpovědi lze označit za správné.

1. *...вариантные окончания - окончания у имён существительных, развившиеся в процессе развития склонения имён существительных, одинаково допустимые для словоформ согласно норм произношения и написания ....*
2. *...вариантные окончания - формы окончания одного падежа, выбор которых может быть обусловлен стилистической нормой, сферой употербления или частотностью употребления, зависит от устаревания нормы употербления, от бытующей в речи нормы, от установленой литературной нормы....*
3. *... вариантные окончания - окончания, которые имеют ровноправное значение, дублируют друг друга...*
4. *...вариантные окончания - это еариантность употребления у различных частей речи (существительных, прилагательных) различных флексий в одном и том же падеже, роде и числе. Некоторые варианты являются устаревшими. Вариантность может зависеть от ударения и наличия суффиксов...*

5. *...возможность употербления в одном падеже двух окончаний. Выбор окончания зависит от семантики существительного, стиля и т.п....*
6. *... это окончания, употербление которых зависит от стилистической нормы...*
7. *...это те окончания имён существительных, которые употербляются в том или ином падеже в зависимости от стиля речи...*
8. *... вариантные окончания - это разновидности, варианты окончаний имён существительных, которые зависят от лексического значения, стиля, коммуникативной ситуации...*
9. *...это когда возможен вариант окончания в определенном падеже в зависимости от семантики словосочетания...*
10. *.... вариантные окончания - разные формы одного падежа...*

Druhá otázka teoretické části - ***Какие вариантные окончания имён существительных мужского рода Вы знаете?*** - byla již zaměřena na znalost konkrétních variantních koncovek podstatných jmen rodu mužského.

Na základě faktu, že je praktická část zaměřena na variantní koncovky genitivu singuláru jednotného čísla a nominativu plurálu a studenti měli v úkolech praktické části doplňovat koncovky ***-а, -я/-у, -ю*** a ***-а, -я /-ы , -и***, bylo možné očekávat, že uvedou minimálně tyto 2 možnosti variování pádových koncovek. Otázku nezodpověděli tři studenti, celkový počet odpovědí je tedy 32.

Какие вариантные окончания имён существительных мужского рода Вы знаете?	Počet odpovědí	%
-а,-я/-у,-ю: genitiv j.č.	32	100%
-а,-я/-ы,-и : nominativ mn.č.	16	50%
-е/-у,-ю : prepozitiv j.č.	10	31,3%
Ø: Genitiv množného čísla	4	12,5%

Podle předpokladu uvedli všichni studenti koncovky ***-а, -я/-у, -ю*** genitivu jednotného čísla. Polovina studentů dále uvedla koncovky ***-а, -я/-ы, -и*** nominativu množného čísla a třetina studentů koncovky ***-е/ -у, -ю*** u v prepozitivu jednotného čísla. Čtyři studenti si také vzpomněli na variování v koncovce genitivu množného čísla.

Otázku - ***Какими еариантными окончаниями Вы пользуетесь в обиходном общении?*** – nezodpovědělo 8 studentů. Celkový počet odpovědí je 27, přičemž se studenti zaměřili především na koncovky genitivu jednotného čísla. Z 27 studentů jich 15 uvedlo, že častěji užívá v běžné řeči koncovku ***-а, -я***, 12 studentů poté užívá koncovky obě, výběr provádí především na základě kontextu, konkrétní řečové situace a s ohledem na komunikačního partnera. Dále uvedli 4 studenti koncovku ***-у, -ю*** pro lokativní význam prepozitivu. Jeden student uvedl, že v nominativu plurálu používá častěji koncovku ***-а, -я***.

1.4.1.2 Vyhodnocení praktické části

1.4.1.2.1 Genitiv singuláru

Slovní spojení

	frekvence koncovky *-а,-я*	frekvence koncovky *-у,-ю*	frekvence koncovky *Ø*	%*-а, -я*	%*-у, -ю*	% *Ø*
Выпить чайк...	0	35	0	0	100	0
поесть сырк...	2	33	0	5,7	94,3	0
погрызть сахарк...	0	35	0	0	100	0
много творог...	31	4	0	88,6	11,4	0
недохватка песк...	34	1	0	97,1	2,9	0
нет мусор...	35	0	0	100	0	0
очень много снег...	34	1	0	97,1	2,9	0
тарелка бульон...	35	0	0	100	0	0
добавить горох...	29	5	1	82,9	14,3	2,8
мало джем..	35	0	0	100	0	0

много шоколад…	35	0	0	100	0	0
долить бензин…	33	1	1	94,3	2,8	2,8
мало бетон…	35	0	0	100	0	0
кусок жир…	34	1	0	97,1	2,9	0
тарелка картофел…	35	0	0	100	0	0
добавить крем…	35	0	0	100	0	0
много льд…(лёд)	35	0	0	100	0	0
долить лимонад…	24	5	6	68,6	14,3	17,1
бутылка сок…	35	0	0	100	0	0
чашка ча…(чай)	35	0	0	100	0	0
выпить самогон…	21	6	8	60	17,1	22,9
бутылка коньяк…	32	3	0	91,4	8,6	0
добавить уксус…	31	2	2	88,6	5,7	5,7
кило чеснок…	35	0	0	100	0	0
побольше хрен…	34	1	0	97,1	2,9	0

поменьше изюм…	34	1	0	97,1	2,9	0
выпить ча…(чай)	13	21	1	37,1	60	2,9
поесть сыр…	22	13	0	62,9	37,1	0
погрызть сахар…	16	18	1	45,7	51,4	2,9
сахар… не осталось	35	0	0	100	0	0
фунт мёд…	35	0	0	100	0	0
купить табак…	18	15	2	51,4	42,8	5,8
он попросил суп…	30	3	2	85,7	8,5	5,8
масса народ…	30	5	0	85,7	14,3	0
не хватает лук…	33	2	0	94,2	5,8	0
нам совсем не до смех…	33	2	0	94,2	5,8	0
сбить с толк …	4	31	0	11,4	88,6	0
уговор… не было.	29	5	1	82,9	14,2	2,9
CELKEM	**1056**	**249**	**25**	**79,4%**	**18,7%**	**1,9%**

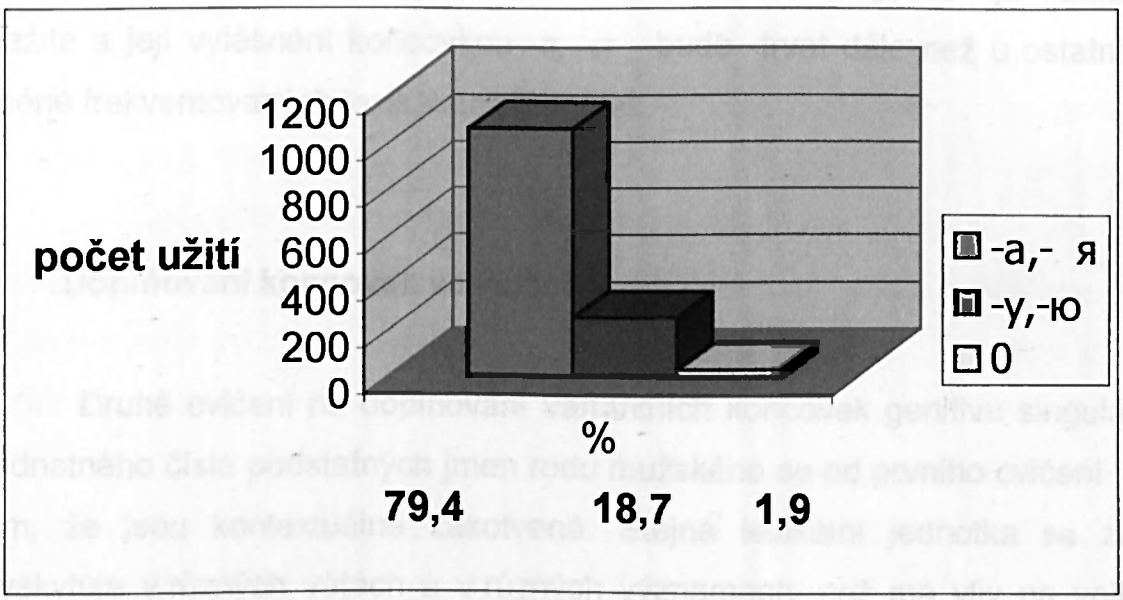

Z celkem 1330 možných odpovědí volilo 1056 studentů koncovku ***-a, -я***, což představuje 79,4 % studentů. Pokud pomineme tři slovní spojení se zdrobňujícím sufixem, ve kterých ze 115 odpovědí volili studenti pouze dvakrát koncovku ***-a, -я*** a ustálené slovní spojení сбить с толк ..., ve kterém volili koncovku ***-a, -я*** čtyři studenti, užívali respondenti v drtivé většině případů koncovku ***-a, -я***. Lze říci, že hypotéza o ústupu variantní koncovky ***-y, -ю*** v partitivním významu genitivu a v záporu se v tomto případě potvrdila. Z uvedené tabulky lze vyvodit závěr, že se koncovka ***-y, -ю*** v dnešní době v hovorovém ruském jazyce prakticky nepoužívá. Své místo si drží pouze u podstatných jmen se zdrobňujícím sufixem a také u některých ustálených slovních spojení, i když i v těchto spojeních je možné pozorovat tendenci prosazování se koncovky ***-a, -я*** na úkor koncovky ***- y, -ю***.

Snad jediným případem, kdy se i v partitivním významu genitivu častěji vyskytovala koncovka ***-y, -ю***, bylo spojení выпить ча...(чай), kdy

studenti v 60 % volili variantní koncovku ***-у, -ю***. Je možné, že tato lexikální jednotka je více frekventovaná než ostatní, koncovka ***-у, -ю*** je tradičně zažitá a její vytěsnění koncovkou ***-а, -я*** bude trvat déle než u ostatních méně frekventovaných lexikálních jednotek.

Doplňování koncovek ve větách

Druhé cvičení na doplňování variantních koncovek genitivu singuláru jednotného čísla podstatných jmen rodu mužského se od prvního cvičení liší tím, že jsou kontextuálně zakotvená. Stejná lexikální jednotka se zde vyskytuje v různých větách a v různých významech, což má vliv na volbu koncovky.

V první větě - ***По последним статистическим данным производстео сахар... е нашей области еозросло на дее тысячи тонн.*** - se u slova сахар nejedná o partitivní význam, proto měli studenti ve všech případech doplnit koncovku ***-а, -я***. Správně uvedlo koncovku 100 % studentů.

Ve druhé větě - ***У тебя сахар... не осталось? А то у меня еесь кончился.*** - se naopak jedná o význam negativní, a bylo možné doplnit koncovky obě. V 24 případech studenti doplnili koncovku ***-а, -я***, v 11 koncovku ***-у, -ю*** , což potvrzuje naši hypotézu.

Ve třetí větě - ***Ча... (чай) хочешь?*** - měli opět studenti na výběr ze dvou koncovek. V předchozím cvičení se u lexikální jednotky чай objevovala častěji koncovka ***-у, -ю***. V této větě doplnili studenti koncovku ve 28 případech koncovku ***-у, -ю***, v 7 případech koncovku ***-а, -я*** . Výsledek je vzhledem k potvrzené hypotéze o ústupu koncovky ***-у, -ю*** vcelku překvapivý. Na druhou stranu se potvrdil výsledek z předchozího cvičení a lze se domnívat, že u slova чай bude proces vytěsnění koncovky ***-у, -ю*** probíhat pravděpodobně déle.

Ve čtvrté větě - ***С удоеольстеием еыпил бы чашку горячего крепкого ча... с лимоном.*** - se před slovem чай v partitivním významu genitivu jednotného čísla nachází rozvitý přívlastek, a proto by v těchto případech měla být doplněna koncovka ***-а, -я*** . Tuto koncovku studenti doplnili v 97,1 % případů.

V následující větě - ***Люди успели выбежать из дом... до его разрушения от ударое сильнейшего землетрясения.*** - měli studenti doplnit koncovku u slova дом, které bylo užito ve významu budova, a proto měla být doplněna koncovka ***-а, -я***. Správně doplnilo koncovku 30 studentů. Ve čtyřech dotaznících se objevila koncovka ***-у*** a v jednom nulová koncovka, což však není v tomto případě jedna z variant, ale chyba.

Naopak v šesté a sedmé větě - ***Странно, что ты до меня не дозвонился, я вчера еесь день не еыходила из дом....***
В Великобритании и в некоторых других странах молодые люди е более раннем еозрасте уходят из дом..., чтобы жить самостоятельно. - je slovo дом užito ve významu domov (místo, kde bydlím), studenti mohli doplnit obě koncovky. V šesté větě užilo koncovku ***-а, -я*** 29 studentů, ve větě sedmé poté 30 studentů. Lze se domnívat, že koncovka ***-а, -я*** vytlačuje variantní koncovku ***-у, -ю*** i ve spojeních, kdy obě koncovky byly nositelem druhotného sémantického významu u slova дом. Výsledek potvrzuje hypotézu o ústupu variantní koncovky ***-у, -ю***.

V osmé větě - ***Посмотрее на часы, он прибавил шаг....*** -se jednalo o ustálené slovní spojení a bylo možné doplnit koncovky obě. Koncovka ***-а, -я*** se nevyskytla ani v jednom případě, naopak byla v deseti případech uvedena koncovka nulová. V 25 případech se vyskytla koncovka ***-у, -ю*** .

To samé platí i deváté a desáté větě - ***О моей любимой группе "Дайэ Стрейтс" уже несколько лет ни слух..., ни дух.... Сколько можно тебе гоеорить, не бери мои еещи без спрос...!*** . V deváté větě studenti doplnili v pěti případech koncovku ***-а, -я*** , namísto variantní ***-у, -ю***. Ve větě desáté to bylo poté dokonce devatenáct studentů. Výsledek

lze interpretovat jako tendenci prosazování se koncovky ***-а, -я*** i v ustálených slovních spojeních a frazeologických obratech, i když s rozdílnou intenzitou.

V posledních dvou větách, jedenácté - ***Давай выпьем с мороза чайк....*** - a dvanácté – ***Может, лучше немного коньячк...?,*** se vyskytovalo podstatné jméno se zdrobňujícím sufixem, a proto bylo správné použít koncovku ***-у, -ю***. Ve větě jedenácté se ve všech odpovědích vyskytla koncovka ***-у, -ю***, ve větě dvanácté pak v 26 případech.

Výsledek těchto dvou vět lze vykládat jako tendenci ke stále častějšímu používání koncovky ***-а, -я*** a to i u slov se zdrobňujícím sufixem na straně jedné, na straně druhé jako tendenci k ponechání koncovky ***-у, -ю*** ve více frekventovaných výrazech.

Věta č.	frekvence koncovky - ***а, -я***	frekvence koncovky - ***у, -ю***	frekvence koncovky ***-Ø***	% ***-а, -я***	% ***-у, -ю***	% ***-Ø***
1	35	0	0	100	0	0
2	24	11	0	68,6	31,4	0
3	7	28	0	20	80	0
4	34	1	0	97,1	2,9	0
5	30	4	1	85,7	11,6	2,9
6	29	6	0	82,8	17,2	0
7	30	5	0	85,7	14,3	0
8	0	25	10	0	71	29
9	5	30	0	14,5	85,5	0
10	19	16	0	54,3	45,7	0
11	0	35	0	0	100	0
12	9	26	0	25,7	74,3	0
CELKEM	**222**	**187**	**11**	**52,9%**	**44,5%**	**2,6%**

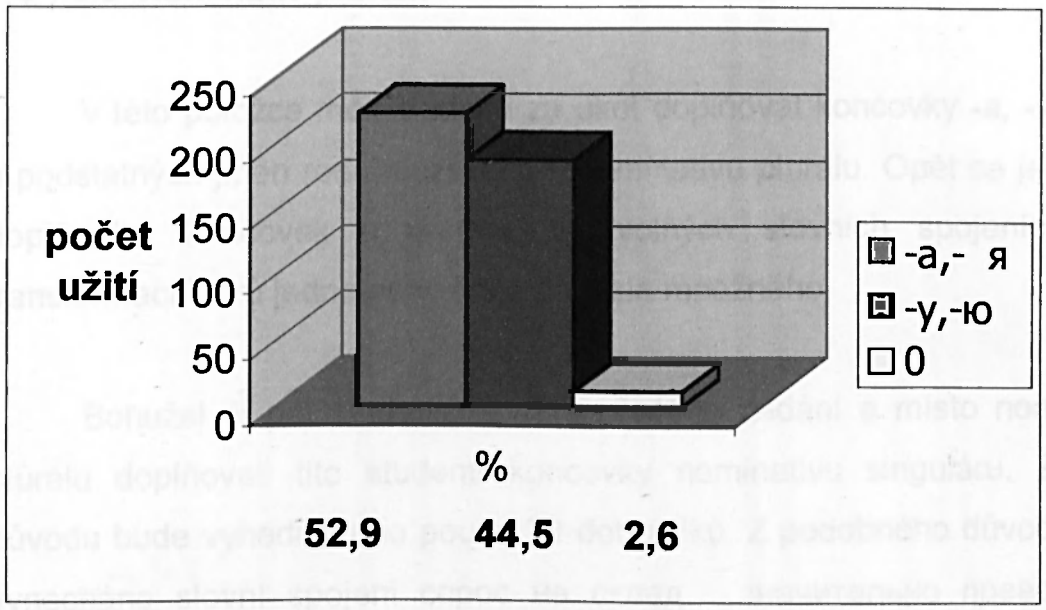

Z tabulky vyplývá, že koncovka *-a, -я* se stává stále více frekventovanou, prakticky zcela vytlačila koncovku *-y, -ю* v partitivním a negativním významu genitivu a lze pozorovat tendenci k prosazování se koncovky *-a, -я* i v určitých slovech a významech, ve kterých měla koncovka *-y, -ю* doposud pevné místo.

Z celkového počtu 1750 možných odpovědí v první i druhé položce genitivu singuláru volili studenti v 1278 případech koncovku *-a, -я*, což představuje 73 %. Koncovka *-y, -ю* se vyskytla celkem ve 437 spojeních, tedy 24,9 % případů.

Hypotéza o ústupu variantní koncovky *y, -ю,* stanovená v úvodu diplomové práce, se na základě výsledků dotazníku pro rodilé mluvčí potvrdila.

1.4.1.2.2 Nominativ plurálu

V této položce měli studenti za úkol doplňovat koncovky ***-а, -я/-ы, -и*** u podstatných jmen rodu mužského v nominativu plurálu. Opět se jednalo o doplňování koncovek u profesí, ve volných slovních spojeních a o transformaci tvarů jednotného čísla do čísla množného.

Bohužel si pět studentů špatně přečetlo zadání a místo nominativu plurálu doplňovali tito studenti koncovky nominativu singuláru. Z tohoto důvodu bude vyhodnoceno pouze 30 dotazníků. Z podobného důvodu bude vynecháno slovní spojení спрос на склад... значительно превосходит предложения, ve kterém studenti doplňovali ve velkém množství případů koncovku ***-е.*** Pokud bychom toto slovní spojení při vyhodnocování dotazníku počítali, mohlo by dojít k nežádoucímu zkreslení výsledků.

Názvy profesí

На постоянную работу требуются	Frekvence koncovky ***-а, -я***	frekvence koncovky ***-ы, -и***	%***-а,-я***	%***-ы,-и***
токар...	1	29	3,3	96,7
слесар...	5	25	16,7	83,3
конструктор...	5	25	16,7	83,3
профессор...	26	4	86,7	13,1
директор...	24	6	80	20
фельдшер...	6	24	20	80
редактор...	0	30	0	100
лекар...	1	29	3,3	96,7
инструктор...	7	23	23,3	76,7

архитектор...	1	29	3,3	96,7
гусляр...	0	30	0	100
маклер....	0	30	0	100
CELKEM	**76**	**284**	**23,8%**	**76,2%**

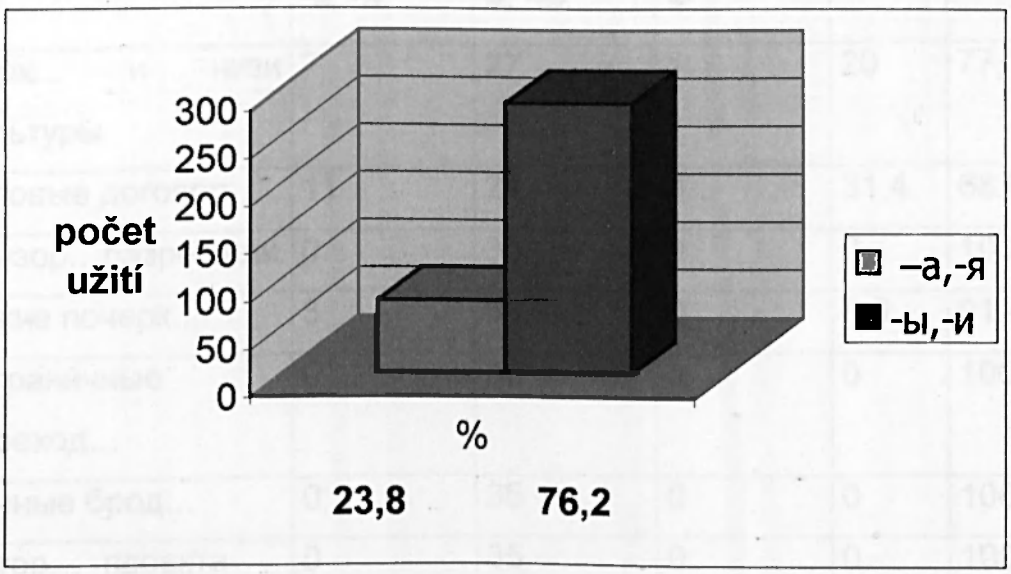

Jak ukazují výsledky, je koncovka ***-ы, -и*** v nominativu plurálu u názvů profesí více frekventovaná než koncovka ***-а, -я***, která se vyskytla v 23,8 % případů. Z výsledků dále vyplývá, že u určitých podstatných jmen převažuje vždy určitá koncovka, která má relativně pevnou pozici. Hypotéza o ústupu koncovky ***-ы, -и*** se v tomto případě nepotvrdila.

Slovní spojení

V následující tabulce nejsou za účelem přehlednosti uvedena celá slovní spojení (viz. dotazník), ale pouze spojení, ve kterých se vyskytuje podstatné jméno bez koncovky. Z důvodů uvedených výše je také

vynecháno slovní spojení спрос на склад... значительно превосходит предложения. Vyhodnoceno bylo všech 35 dotazníků.

	frekvence koncovky *-а, -я*	frekvence koncovky- *и, -ы*	frekvence koncovky- *Ø*	%-*а, -я*	%-*и, -ы*	%- *Ø*
Верх... и низи культуры	7	27	1	20	77,1	2,9
типовые договор...	11	24	0	31,4	68,6	0
цензор...разрешили	0	35	0	0	100	0
чужие почерк...	3	32	0	8,6	91,4	0
пограничные переход...	0	35	0	0	100	0
речные брод...	0	35	0	0	100	0
автор... проекта	0	35	0	0	100	0
аптекар... протестовали	0	35	0	0	100	0
бор... южной России	1	33	1	2,9	94,2	2,9
продаются бульдозер...	1	34	0	2,9	97,1	0
морски порт...	3	32	0	8,6	91,4	0
слоновые хобот...	1	34	0	2,9	97,1	0
производственные цех...	32	3	0	91,4	8,6	0
сектор...экономики	15	15	0	50	50	0
каникулы и отпуск...	31	4	0	88,6	11,4	0
летние месяц...	0	35	0	0	100	0

год... войны	2	33	0	5,7	94,3	0
шницел... с салатом	0	35	0	0	100	0
хлев... для свиней	27	8	0	77,1	22,9	0
полутон... и другие эффекты тонирования	24	11	0	68,6	31,4	0
китайские веер....	17	18	0	48,6	51,4	0
CELKEM	**178**	**555**	**2**	**24,2%**	**75,5%**	**0,3%**

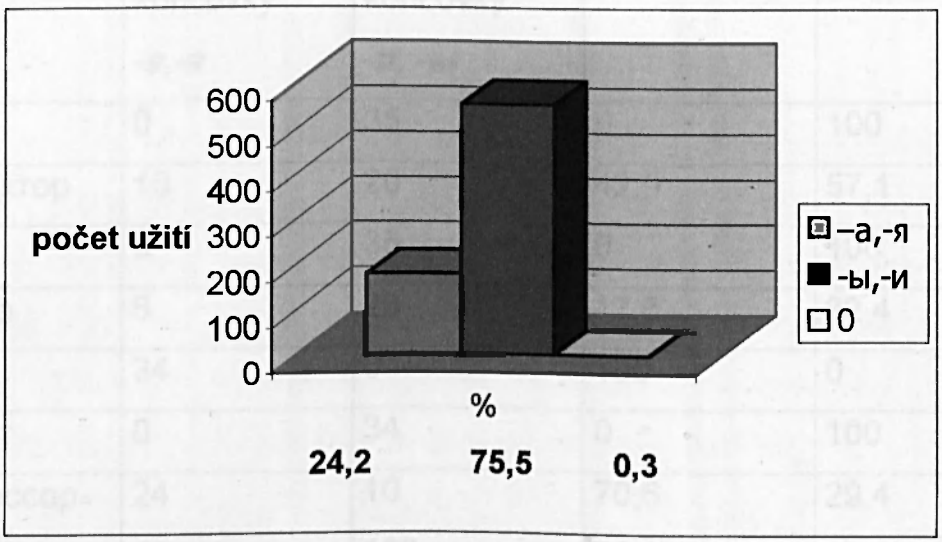

Ani v této položce se hypotéza nepotvrdila. Výsledky procentuelně odpovídají výsledkům předchozí položky, tzn. koncovka ***-ы, -и*** je více frekventovaná, studenti ji volili v 75,5 % případů. Nicméně rozdíl oproti předchozí položce je možno pozorovat v tom, že se v zde vyskytla podstatná jména, u kterých ani jedna z koncovek nepřevažuje, procentuelní vyjádření frekvence jedné koncovky se výrazně neliší od frekvence koncovky druhé. Právě v těchto případech by se teoreticky v budoucnu mohla prosadit koncovka ***-a, -я*** na úkor koncovky ***-ы, -и***.

Transformace do množného čísla

V této položce měli studenti za úkol transformovat podstatná jména z čísla jednotného do čísla množného. Bohužel v jednom dotazníku byly transformovány pouze první tři podstatná jména, proto se v následujících spojení snížil počet vyplněných dotazníků na 34.

	frekvence koncovky *-а,-я*	frekvence koncovky *-и, -ы*	% *-а, -я*	% *-и, -ы*
волос	0	35	0	100
прожектор	15	20	42,9	57,1
пазер	0	35	0	100
шофёр	6	28	17,6	82,4
тон	34	0	100	0
доцент	0	34	0	100
профессор	24	10	70,6	29,4
CELKEM	**79**	**162**	**32,8%**	**67,2%**

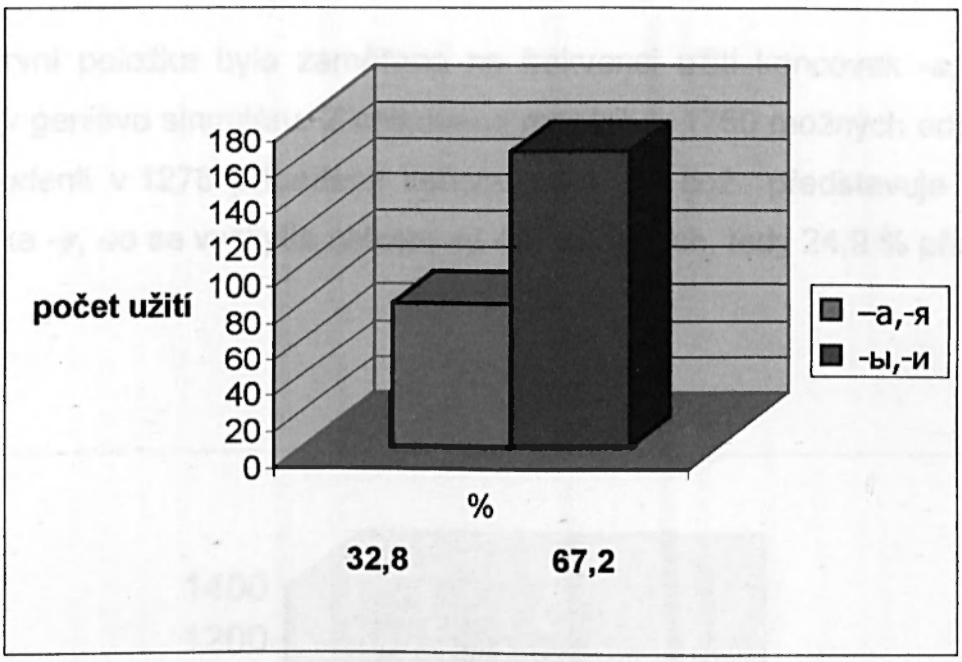

Výsledky této položky jsou opět prakticky shodné s předcházejícími výsledky. Koncovka ***-и, -ы*** se ukázala celkově jako více frekventovaná. Dále lze výsledky interpretovat tak, že u určitých podstatných jmen převažuje v užívání jedna koncovka, u jiných podstatných jmen je norma nestálá, koncovky ve svém užívání kolísají a procentuelní vyjádření frekvence užití jednotlivých koncovek není výrazně rozdílné.

Z celkového množství 1336 možností pro doplnění koncovky ve všech třech položkách nominativu plurálu volili studenti v 333 případech koncovku ***-а, -я***, což představuje celkem 24,9 % a v 1001 případech koncovku ***-и, -ы***. Hypotéza o prosazování se koncovky ***-а, -я*** se nepotvrdila.

1.4.2 Výsledky vyhodnocení dotazníku pro rodilé mluvčí

Dotazník, zadaný rodilým mluvčím v Moskvě, má hlavní vypovídací hodnotu pro potvrzení dvou hypotéz, stanovených v úvodu práce. Praktická část dotazníku měla dvě položky, které se ještě dále členily.

První položka byla zaměřena na frekvenci užití koncovek -a, *-я* a *-y, -ю* v genitivu singuláru. Z celkového množství 1750 možných odpovědí volili studenti v 1278 případech koncovku -a, *-я*, což představuje 73 %. Koncovka *-y, -ю* se vyskytla celkem ve 437 spojeních, tedy 24,9 % případů.

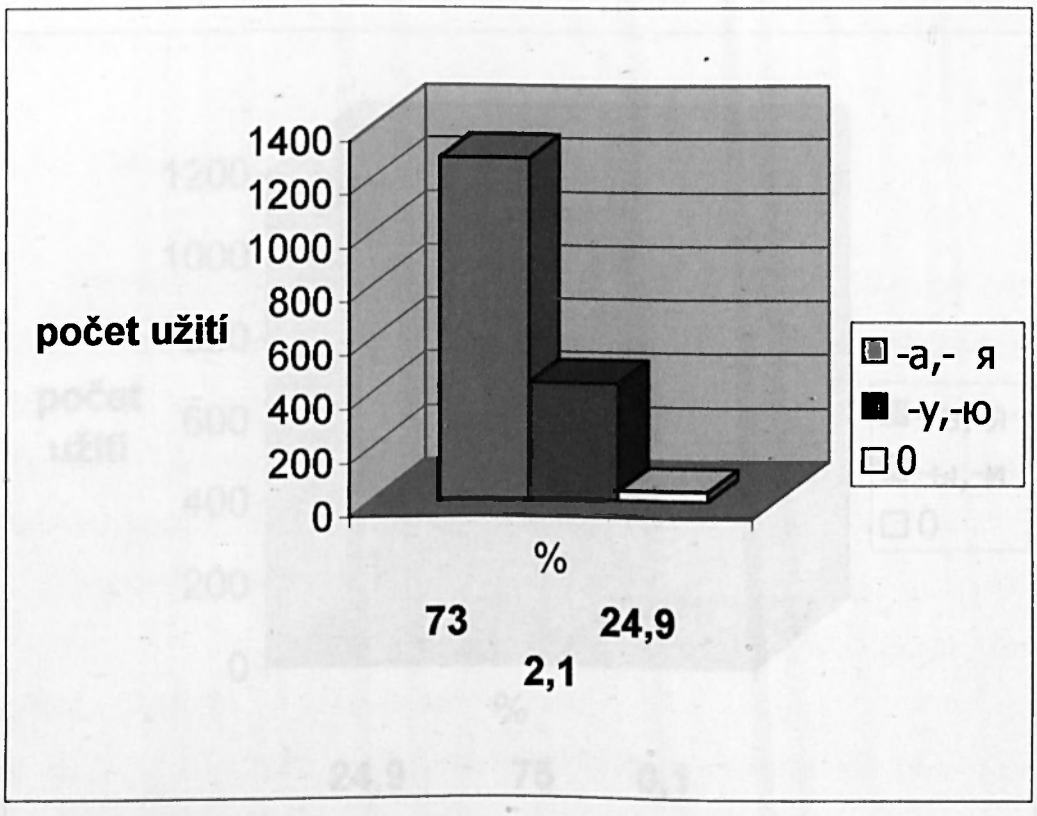

Výsledky potvrzují hypotézu, že:

variantní koncovky *-y, -ю* ustupují u podstatných jmen rodu mužského v užívání v partitivním významu genitivu singuláru, a to i v projevu mluveném.

Druhá položka byla zaměřena na frekvenci užívání koncovek *-a, -я* a *-ы, -и* v nominativu plurálu. Z celkového počtu 1336 možností pro doplnění koncovky ve všech třech položkách nominativu plurálu volili studenti v 24,9 % případů koncovku *-a, -я* a v 75 % případů koncovku *-и, -ы*.

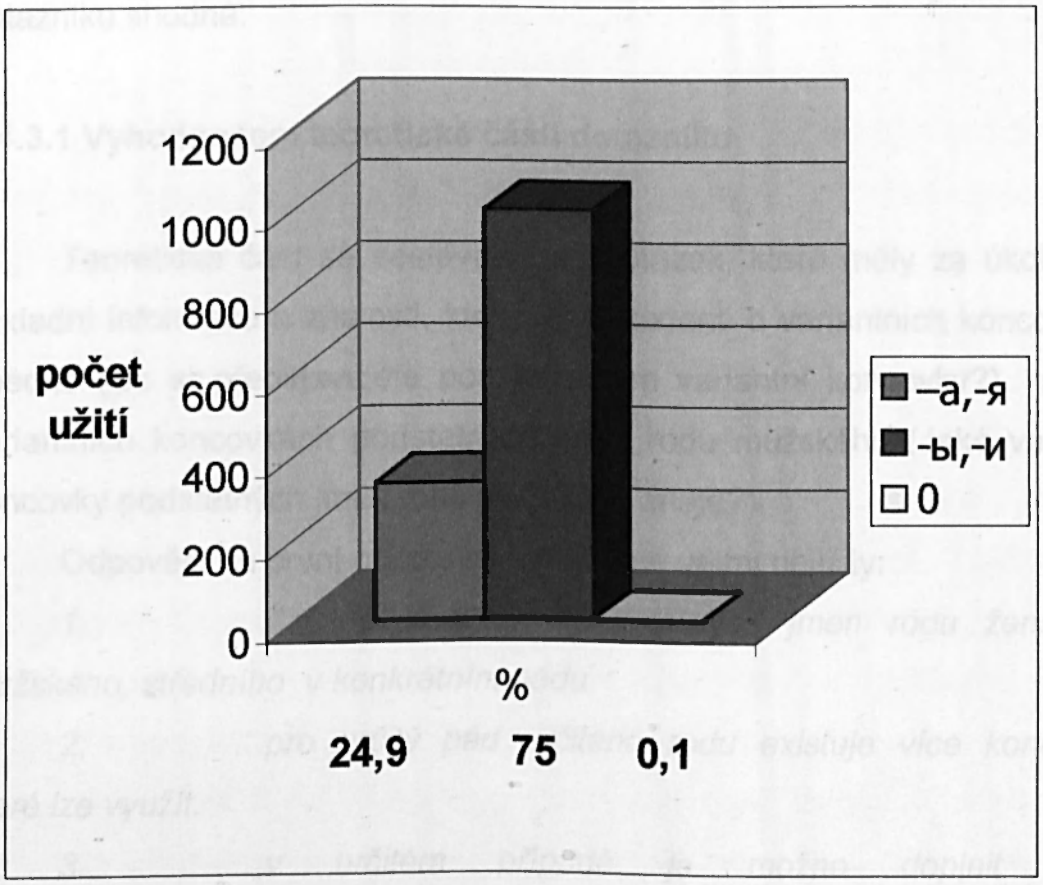

Výsledky nepotvrzují hypotézu, že:

koncovka nominativu plurálu *-a, -я* vytlačuje v užívání koncovku *-и, -ы*.

1.4.3 Vyhodnocení dotazníku pro české studenty

Dotazník byl zadán studentům 3. a 4. ročníku a vzhledem k malému počtu přítomných studentů budou dotazníky obou ročníků vyhodnoceny společně. Celkem se jedná o 10 vypracovaných dotazníků. Od dotazníku, určeného pro rodilé mluvčí, se lišil menším počtem otázek, zaměřených na teoretické znalosti (2 otázky oproti 3 v ruské verzi dotazníku) a také tím, že otázky a pokyny byly formulovány v češtině. Praktická část je v obou verzích dotazníku shodná.

1.4.3.1 Vyhodnocení teoretické části dotazníku

Teoretická část se sestávala ze 2 otázek, které měly za úkol zjistit základní informace a znalosti, které mají studenti o variantních koncovkách obecně (Co si představujete pod termínem variantní koncovky?), resp. o variantních koncovkách podstatných jmen rodu mužského (Jaké variantní koncovky podstatných jmen rodu mužského znáte?).

Odpovědi na první otázku se v podstatě velmi nelišily:

1. *... různé koncovky podstatných jmen rodu ženského, mužského, středního v konkrétním pádu.*

2. *...pro určitý pád určitého rodu existuje více koncovek, které lze využít.*

3. *...v určitém případě je možno– doplnit různé koncovky→záleží na kontextu.*

4. *...několik variant (2) koncovek podstatných jmen, jejichž výběr závisí na stylistickém použití, někdy mění samotný význam.*

5. *...užívání v genitivu singuláru množného čísla koncovek dvojího typu.*

6. *...jiná koncovka než ta, kterou udává paradigma, někdy jako dubleta, někdy jako jediná možná varianta.*

7. ...variantní koncovky lze volně volit, aniž by se změnil význam slova nebo se stalo slovo agramatickým.

8. ...koncovky, které mají 2 varianty a jejich užití se liší podle typu věty (slovního spojení).

V jednom dotazníku zůstala otázka nezodpovězena, ve druhém bylo poté jako odpověď uvedeno: měkké X tvrdé koncovky, což není možné považovat v našem případě za správnou odpověď.

Prvních osm odpovědí svědčí o tom, že mají čeští studenti základní představu o jevu, který nazýváme variantní koncovky. Ve všech odpovědích bylo implikováno základní pravidlo, platící pro variantní koncovky, tj. skutečnost, že se jedná o 2 různé koncovky, které lze užít v jednom konkrétním pádě.

V odpovědích 3, 4 a 8 je navíc správně uvedeno hledisko kontextuální, stylistické, které má vliv na volbu jedné z variant. V otázce č. 4 je v odpovědi uvedena i skutečnost, že za některých okolností je variantní koncovka schopna měnit význam, jak je tomu např. v nominativu plurálu některých podstatných jmen. Odpověď číslo 7 lze považovat za správnou pouze zčásti, neboť ne všechny variantní koncovky lze volně měnit. Volně měnit lze pouze koncovky rovnocenné, které neimplikují žádný stylistický příznak. Navíc v nominativu plurálu je variantní koncovka schopna měnit i význam slova. Odpověď číslo 5 se při charakteristice variantních koncovek omezuje pouze na genitiv singuláru jednotného čísla, což je správně také pouze z části.

V podstatě lze označit 6 odpovědí jako správné, dvě zčásti správné a dvě nesprávné.

Odpověď	číslo odpovědi	celkový počet	%
Správně	1,2,3,4,6,8	6	60
Zčásti správně	5,7	2	20
Nesprávně	9,10	2	20

Z uvedené tabulky vyplývá, že studenti mají vcelku dobrý přehled o variantnosti.

Druhá otázka teoretické části byla již zaměřena na znalost konkrétních variantních koncovek podstatných jmen rodu mužského. Na základě faktu, že je praktická část zaměřena na variantní koncovky genitivu singuláru a nominativu plurálu a studenti měli v úkolech praktické části doplňovat koncovky ***-a, -я/-y, -ю*** a ***-a, -я/-ы, -и***, bylo možné očekávat, že uvedou minimálně tyto 2 možnosti variování pádových koncovek.

Dále bylo možné očekávat, že se v odpovědích objeví také případy variování pádové koncovky v lokativním významu prepozitivu, se kterými se studenti již během studia setkali. Bohužel se tento předpoklad nepotvrdil. Všichni studenti sice uvedli variantní koncovky genitivu singuláru jednotného čísla, pouze čtyři však uvedli i koncovky nominativu plurálu a žádný neuvedl variantní koncovky prepozitivu v lokativním významu.

Jaké variantní koncovky znáte?	Počet odpovědí	%
-a, -я/-y, -ю: genitiv sg.	10	100
-a, -я/-ы, -и : nominativ pl.	4	40

-e/-y, -ю : prepozitiv sg.	0	0

Z uvedené tabulky vyplývá, že studenti sice znají alespoň jeden případ variování pádové koncovky, nicméně na základě délky studia bylo možné předpokládat, že uvedou větší počet variantních koncovek.

1.4.3.2 Vyhodnocení praktické části

Praktická část dotazníku měla dvě položky, které budou vyhodnoceny odděleně. První byla zaměřen na užívání koncovek genitivu singuláru podstatných jmen rodu mužského ***-a, -я/-y, -ю,*** a to jak v izolovaných slovních spojeních, tak v celých větách. Druhá položka zkoumala užívání koncovek nominativu plurálu podstatných jmen rodu mužského ***-a, -я/-ы, -и***, také v izolovaných spojeních i celých větách.

Výsledek dotazníku, zadaného českým studentům, je determinován malým počtem respondentů (10) a omezeným kontaktem s aktuálním stavem současného ruského mluveného jazyka.

1.4.3.2.1 Genitiv singuláru

Slovní spojení

Studenti měli za úkol doplňovat standardní koncovku ***-a, -я***, nebo koncovku ***-y, -ю***, která se užívá jako variantní v partitivním a negativním významu genitivu, ve zdrobnělinách a ustálených slovních spojeních. Výsledek, odrážející frekvenci užívání obou koncovek by měl potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že variantní koncovky ustupují v užívání a jsou nahrazovány standardními koncovkami ***-a, -я***, a to právě i ve významu partitivním.

Ve slovních spojeních, uvedených v dotazníku, vystupovala podstatná jména v partitivním významu nebo v záporu. Dále byla uvedena tři spojení se zdrobňujícími sufixy, u kterých se měla ve všech případech objevit variantní koncovka ***-у, -ю*** a dále tři ustálená slovní spojení, ve kterých má variantní koncovka také své pevné místo. V ostatních volných spojeních v partitivním významu se mohou objevit koncovky obě. Vyšší počet užití koncovky ***-а, -я*** by poukazoval na správnost hypotézy. Nicméně stěžejní pro potvrzení hypotézy jsou výsledky dotazníku pro rodilé mluvčí, neboť v případě českých studentů mohou být výsledky negativně ovlivněny např. neznalostí některých lexikálních jednotek, interferencí mateřského jazyka, zprostředkovaností ruského jazyka.

I přesto, že v zadání stálo, že studenti mají doplnit buď koncovku ***-а, -я*** nebo koncovku ***-у, -ю***, byla v některých případech místa pro doplnění koncovky proškrtnuta.

	Slovní spojení	**frekvence koncovky *-а, -я***	**frekvence koncovky *-у, -ю***	**frekvence koncovky *-Ø***	**% - *а, -я***	**% *-у, -ю***	**% *Ø***
1	Выпить чайк...	0	10	0	0	100	0
2	поесть сырк...	2	8	0	20	80	0
3	погрызть сахарк...	1	9	0	10	90	0
4	много творог...	8	2	0	80	20	0
5	недохватка песк...	9	1	0	90	10	0
6	нет мусор...	9	1	0	90	10	0
7	очень много снег...	8	2	0	80	20	0
8	тарелка бульон...	7	2	1	70	20	10
9	добавить горох...	3	6	1	30	60	10
10	мало джем...	7	3	0	70	30	0

11	много шоколад…	9	1	0	90	10	0
12	долить бензин…	4	5	1	40	50	10
13	мало бетон…	8	2	0	80	20	0
14	кусок жир…	8	2	0	80	20	0
15	тарелка картофел…	8	2	0	80	20	0
16	добавить крем…	6	4	0	60	40	0
17	много льд…(лёд)	7	3	0	70	30	0
18	долить лимонад…	4	5	1	40	50	60
19	бутылка сок…	9	1	0	90	10	0
20	чашка ча…(чай)	8	2	0	80	20	0
21	выпить самогон…	4	4	2	40	40	10
22	бутылка коньяк…	10	0	0	100	0	0
23	добавить уксус…	6	3	1	60	30	10
24	кило чеснок…	9	1	0	90	10	0
25	побольше хрен…	8	2	0	80	20	0
26	поменьше изюм…	8	2	0	80	20	0
27	выпить ча…(чай)	1	9	0	10	90	0
28	поесть сыр…	3	6	1	30	60	10
29	погрызть сахар…	3	7	0	30	70	0
30	сахар… не осталось	8	2	0	80	20	0
31	фунт мёд…	8	2	0	80	20	0
32	купить табак…	2	7	1	20	70	10
33	он попросил суп…	6	2	2	60	20	20
34	масса народ…	4	6	0	40	60	0
35	не хватает лук…	7	3	0	70	30	0
36	нам совсем не до смех…	7	3	0	70	30	0
37	сбить с толк …	3	7	0	30	70	0

38	уговор... не было	7	3	0	70	30	0
	CELKEM	**229**	**140**	**11**	**60,3%**	**36,8%**	**2,9%**

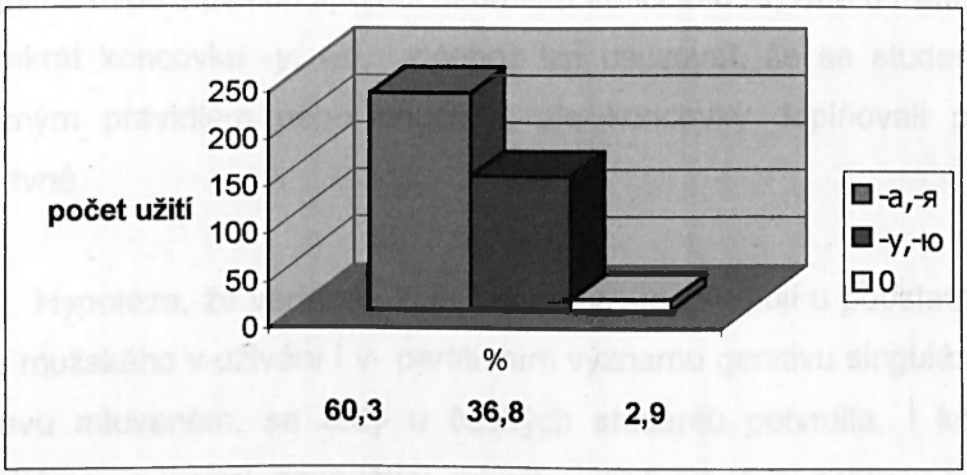

Pokud vynásobíme celkový počet slovních spojení (38) počtem respondentů (10), dostaneme celkový počet koncovek, které mohli studenti doplnit. Z 380 možností studenti v 229 případech doplnili koncovku ***-a, -я***, v 140 případech koncovku ***-y, -ю*** a v 11 případech nedoplnili žádnou koncovku. Procentuelně vyjádřeno studenti volili v 60,3 % případů koncovku ***-a, -я***, v 36,8 % případů koncovku ***-y, -ю***.

U třech podstatných jmen se zdrobňujícími sufixy (Выпить чайк..., поесть сырк..., погрызть сахарк...,), ve kterých se pevně drží koncovka ***-y, -ю***, studenti ve většině případů (90 %) zvolili správně tuto koncovku. V tomto případě se lze díky vysokému počtu správných odpovědí domnívat, že studenti byli s tímto pravidlem seznámeni během svého studia na vysoké škole a koncovky doplňovali v tomto případě zřejmě uvědoměle.

Naopak tomu bylo v ustálených spojeních (нам совсем не до смех..., сбить с толк ..., уговор... не было.), kdy studenti volili pouze v 43,3 % případů koncovku ***-y, -ю*** , která je však v těchto spojeních vhodnější. Čeští studenti v tomto případě pravděpodobně nevěděli, že se

v ruském jazyce jedná o ustálená slovní spojení, ve kterých se ustálilo užívání variantní koncovky. O neznalosti této skutečnosti svědčí i počet užití jednotlivých koncovek v těchto spojeních, který vyplývá z tabulky. Studenti doplnili u dvou slovních spojení sedmkrát koncovku ***-а, -я*** a u třetího spojení sedmkrát koncovku ***-у, -ю***, z čehož lze usuzovat, že se studenti neřídili obecným pravidlem nebo poučkou, ale koncovky doplňovali především intuitivně.

Hypotéza, že variantní koncovky ***-у, -ю*** ustupují u podstatných jmen rodu mužského v užívání i v partitivním významu genitivu singuláru, a to i v projevu mluveném, se tedy u českých studentů potvrdila. I když v této souvislosti je velmi zavádějící mluvit o potvrzené hypotéze, neboť tato hypotéze byla stanovena pro aktuální stav ruského mluveného jazyka, ve kterém se v poslední době užívá častěji koncovky ***-а, -я***. Výsledky českých studentů, tj. 60% užití koncovky ***-а, -я***, oproti 37% užití koncovky ***-у, -ю***, neodráží podle mého názoru skutečný směr, kterým se ubírá současný mluvený jazyk, spíše je možné tyto výsledky interpretovat jako souhru více faktorů, jako je např. neznalost pravidel pro užívání variantní koncovky ***-у, -ю***, možná interference mateřského jazyka, atp.

Doplňování koncovek ve větách

Druhé cvičení na doplňování variantních koncovek genitivu singuláru podstatných jmen rodu mužského se od prvního cvičení liší tím, že jsou kontextuálně zakotvená. Stejná lexikální jednotka se zde vyskytuje v různých větách a v různých významech a studenti měli za úkol rozpoznat tyto významy a doplnit vhodnou koncovku.

V první větě - ***По последним статистическим данным производстео сахар... в нашей области еозросло на дее тысячи тонн.*** - se u slova сахар nejedná o partitivní význam, proto měli studenti

ve všech případech doplnit koncovku ***-а, -я***. Správně uvedlo koncovku 80 % studentů.

Ve druhé větě - ***У тебя сахар... не осталось? А то у меня еесь кончился.*** - se naopak jedná o význam negativní a bylo možné doplnit koncovky obě. V 60 % případů studenti doplnili koncovku ***-а,-я***, ve 40 % koncovku ***-у, -ю***

Ve třetí větě - ***Ча... (чай) хочешь?*** - měli opět studenti na výběr ze dvou koncovek. V 50 % doplnili studenti koncovku ***-у, -ю***, ve 30 % koncovku ***-а, -я*** a ve 20 % pravděpodobně vlivem interference mateřského jazyka žádnou koncovku.

Ve čtvrté větě - ***С удоеольстеием еыпил бы чашку горячего крепкого ча... с лимоном.*** - se před slovem чай v partitivním významu genitivu jednotného čísla nachází rozvitý přívlastek, a proto by v těchto případech měla být doplněna koncovka ***-а, -я***. Ta byla správně doplněna v 70 % případů.

V následující větě - ***Люди успели еыбежать из дом... до его разрушения от ударое сильнейшего землетрясения***. - měli studenti doplnit koncovku u slova дом, které bylo užito ve významu budova, a proto měla být doplněna koncovka ***-а, -я***. Správně doplnilo koncovku 80 % studentů.

Naopak v šesté a sedmé větě - ***Странно, что ты до меня не дозеонился, я вчера весь день не еыходила из дом....***

В Великобритании и е некоторых других странах молодые люди е более раннем еозрасте уходят из дом..., чтобы жить самостоятельно. - je slovo дом užito ve významu domov (místo, kde bydlím), studenti mohli doplnit obě koncovky. V šesté větě užilo koncovku ***-а, -я*** 5 studentů, ve větě sedmé poté 6 studentů. Lze se domnívat, že studenti neznají sémantický rozdíl užití té či oné koncovky u podstatného jména дом.

V osmé větě - ***Посмотрее на часы, он прибаеил шаг....*** - se jednalo o ustálené slovní spojení a všichni studenti doplnili správně

koncovku ***-у, -ю***. Totéž platí i v deváté a desáté větě - ***О моей любимой группе "Дайэ Стрейтс" уже несколько лет ни слух..., ни дух.... Сколько можно тебе гоеорить, не бери мои еещи без спрос...!*** . V deváté větě studenti doplnili ve čtyřech případech nevhodnou koncovku - ***а, -я***, namísto variantní ***-у, -ю***. Ve větě desáté to bylo poté dokonce osm studentů. Výběr nevhodné koncovky lze odůvodnit neznalostí těchto ustálených slovních spojení, ve kterých má koncovka ***-у, -ю*** pevné místo.

V posledních dvou větách, jedenácté - ***Давай выльем с мороза чайк....*** - a dvanácté – ***Может, лучше немного коньячк...?***, se vyskytovalo podstatné jméno se zdrobňujícím sufixem, a proto bylo správné použít koncovku ***-у, -ю*** . V jedenácté větě tak správně učinilo devět studentů, ve větě dvanácté pouze šest studentů, což vzbuzuje otázku, zda mají studenti toto pravidlo zažité, jak by tomu nasvědčovalo předešlé vyhodnocení koncovek u volných slovních spojení, nebo zda studenti doplňovali koncovky intuitivně, bez opory na pravidlo o používání koncovek u zdrobňujících sufixů.

Věta č.	frekvence koncovky ***-а, -я***	frekvence koncovky ***-у, -ю***	frekvence koncovky ***-Ø***	% ***-а, -я***	% ***-у, -ю***	% ***-Ø***
1	8	2	0	80	20	0
2	6	4	0	60	40	0
3	3	5	2	30	50	20
4	7	3	0	70	30	0
5	8	2	0	80	20	0
6	5	5	0	50	50	0
7	6	4	0	60	40	0
8	0	10	0	0	100	0
9	4	6	0	40	60	0

10	8	2	0	80	20	0
11	1	9	0	10	90	0
12	4	6	0	40	60	0
CELKEM	**60**	**58**	**2**	**50%**	**48,3%**	**1,7%**

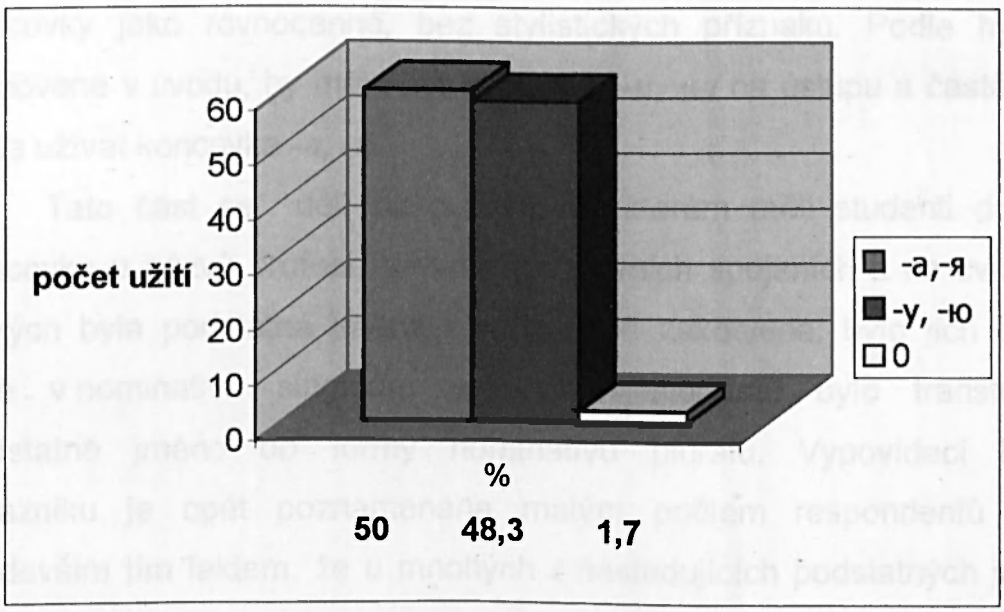

Jak vyplývá z výsledků, není možno v tomto případě označit první hypotézu ani za potvrzenou, ani za vyvrácenou. Spíše lze výsledek vykládat jako snahu studentů, řídit se určitými pravidly pro užívání variantní koncovky v genitivu jednotného čísla, resp. doplňovat koncovky intuitivně, v některých případech pod vlivem interference mateřského jazyka, pokud tato pravidla neumějí aplikovat.

Výsledek dotazníku je determinován malým počtem zúčastněných respondentů, a proto je třeba jej brát s rezervou.

1.4.3.2.2 Nominativ plurálu

Ve druhé položce dotazníku měli studenti doplňovat koncovky ***-и, -ы/-а, -я*** v nominativu plurálu podstatných jmen rodu mužského. Norma v užívání těchto koncovek je značně nestálá a často lze užívat obě koncovky jako rovnocenné, bez stylistických příznaků. Podle hypotézy, stanovené v úvodu, by měla být koncovka ***-и, -ы*** na ústupu a častěji by se měla užívat koncovka ***-а, -я***.

Tato část se dělí na cvičení, ve kterém měli studenti doplňovat koncovku u názvů profesí, ve volných slovních spojeních a na cvičení, ve kterých byla podstatná jména kontextuálně zakotvena, bylo jich užito ve větě v nominativu singuláru a úkolem studentů bylo transformovat podstatné jméno do formy nominativu plurálu. Vypovídací hodnota dotazníku je opět poznamenána malým počtem respondentů a také především tím faktem, že u mnohých z následujících podstatných jmen lze užít koncovky obě bez rozdílu, nelze až na výjimky aplikovat určitá pravidla o užívání jednotlivých koncovek a studentům nezbývá, než se orientovat podle jazykového citu, doplňovat koncovky intuitivně.

Názvy profesí

На постоянную работу требуются	frekvence koncovky - ***а, -я***	frekvence koncovky ***-и, -ы***	% ***-а, -я***	% ***-и, -ы***
Токар...	0	10	0	100
слесар...	0	10	0	100
конструктор...	1	9	10	90
профессор...	10	0	100	0
директор...	8	2	80	20
фельдшер...	9	1	90	10

редактор...	4	6	40	60
лекар...	3	7	30	70
инструктор...	6	4	60	40
архитектор...	5	5	50	50
гусляр...	2	8	20	80
маклер...	1	9	10	90
CELKEM	**49**	**71**	**40,8%**	**59,2%**

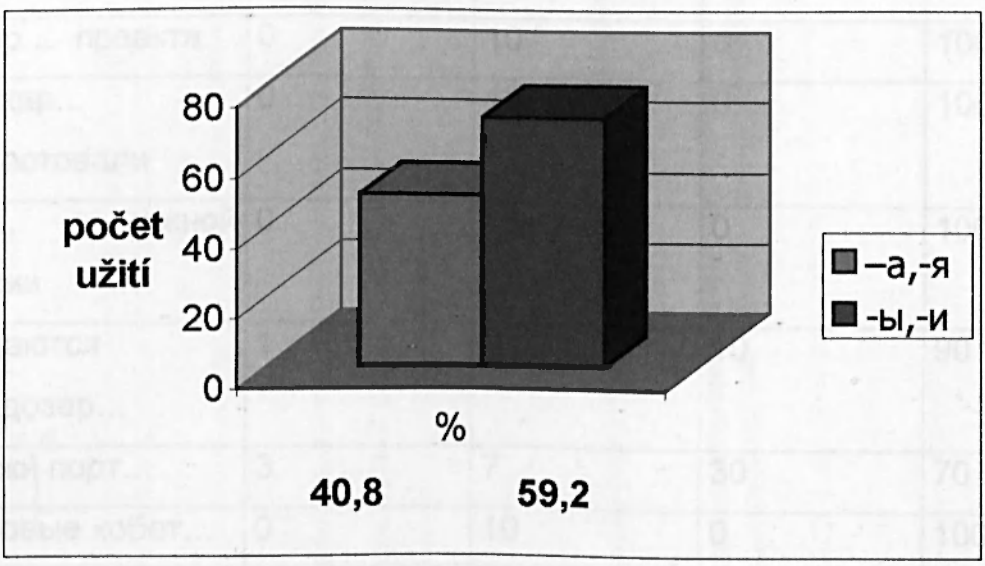

Ostatní podstatná jména

V následující tabulce nejsou za účelem přehlednosti uvedena celá slovní spojení (viz. dotazník), ale pouze spojení, ve kterých se vyskytuje podstatné jméno bez koncovky.

	frekvence koncovky *-а, -я*	frekvence koncovky *-и, -ы*	% *-а, -я*	% *-и, -ы*
Верх... и низи	3	7	30	70

культуры				
типовые договор…	1	9	10	90
цензор… разрешили	0	10	0	100
спрос на склад…	1	9	10	90
чужие почерк…	2	8	20	80
пограничные переход…	0	10	0	100
речные брод…	2	8	20	80
автор… проекта	0	10	0	100
аптекар… протестовали	0	10	0	100
бор… южной России	0	10	0	100
продаются бульдозер…	1	9	10	90
морски порт…	3	7	30	70
слоновые хобот…	0	10	0	100
производственные цех…	5	5	50	50
сектор…экономики	2	8	20	80
каникулы и отпуск…	3	7	30	70
летние месяц…	0	10	0	100
год… войны	2	8	20	80
шницел… с салатом	0	10	0	100
хлев… для свиней	3	7	30	70
полутон… и другие эффекты	5	5	50	50

тонирования				
китайские веер....	3	7	30	70
CELKEM	**36**	**184**	**16,4%**	**83,6%**

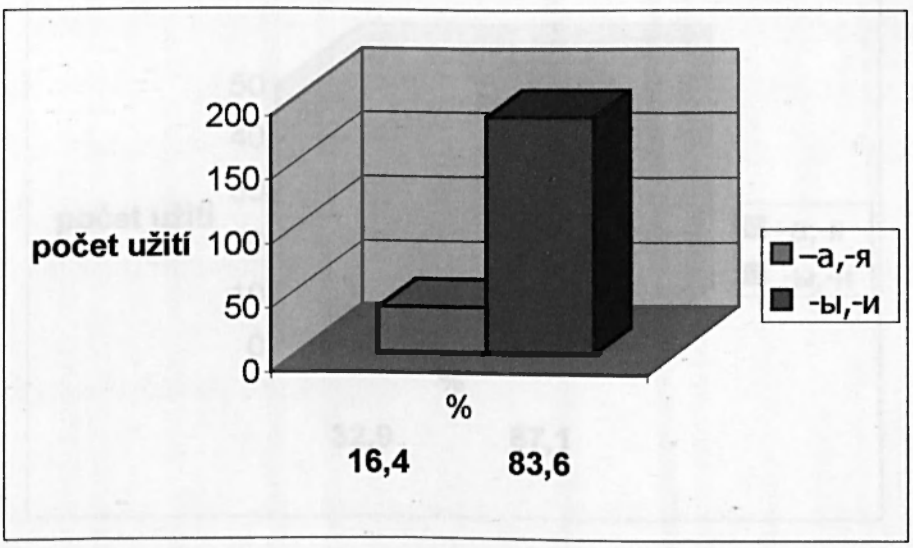

Tvoření množného čísla z čísla jednotného

Studenti měli v tomto cvičení za úkol transformovat podstatná jména do čísla množného a uvést patřičnou koncovku.

	frekvence koncovky *-а, -я*	frekvence koncovky *-и, -ы*	% *-а, -я*	% *-и, -ы*
Волос	0	10	0	100
прожектор	3	7	30	70
пазер	4	6	40	60
шофёр	1	9	10	90
тон	5	5	50	50

доцент	0	10	0	100
профессор	10	0	100	0
CELKEM	**23**	**47**	**32,9%**	**67,1%**

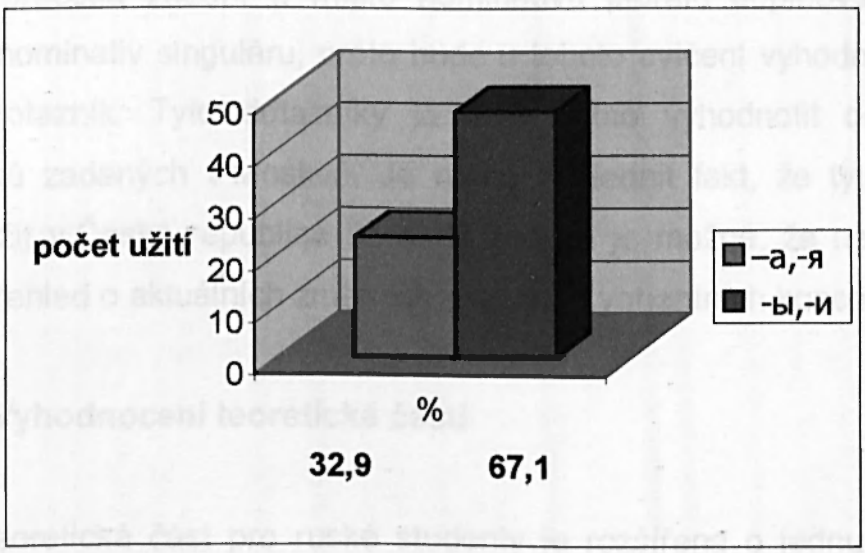

Z procentuelního vyjádření vyplývá, že čeští studenti volili ve všech třech zadáních ve větším počtu případů koncovku ***-u, -ы***, hypotéza o rostoucí frekvenci koncovky ***-a, -я*** se tedy v tomto případě nepotvrdila. Z výsledků by bylo možné usuzovat, že čeští studenti nemají velké možnosti setkávat se s hovorovým ruským jazykem a reflektovat změny v užívání koncovek nominativu, ke kterým dochází v posledních letech. V nominativu plurálu v českém jazyce je velmi frekventovaná koncovky ***-u, -ы*** a čeští studenti se pravděpodobně pod vlivem této skutečnosti přikláněli spíše k užití koncovky, která se v celkovém počtu slovních spojení a vět vyskytovala v 75,7 % případů.

1.4.4 Vyhodnocení dotazníku ruských studentů, studujících v Praze

Ve třetím a čtvrtém ročníku také studují dvě studentky ruského původu, jejichž dotazníky je třeba vyhodnocovat odděleně. Tyto studentky dostaly zadání určené rodilým mluvčím. Bohužel si jedna z těchto studentek špatně přečetla zadání a místo nominativu plurálu doplňovala u názvů profesí nominativ singuláru, proto bude u tohoto cvičení vyhodnocen pouze jeden dotazník. Tyto dotazníky je také nutno vyhodnotit odděleně od dotazníků zadaných v Moskvě. Je nutno zohlednit fakt, že tyto studentky mohou žít v České republice již delší dobu a je možné, že nemají až tak velký přehled o aktuálních změnách v užívání variantních koncovek.

1.4.4.1 Vyhodnocení teoretické části

Teoretická část pro ruské studenty je rozšířena o jednu teoretickou otázku, zkoumající jaké koncovky studenti užívají v běžné mluvě. První teoretickou otázku odpověděla první studentka... *различные допустимые варианты окончаний*..., druhá studentka již uvedla konkrétní případy variování v jednotlivých pádech, což poté zopakovala i u druhé otázky, která byla zaměřena na znalost konkrétních variantních koncovek.

První studentka uvedla u druhé otázky pouze koncovky genitivu singuláru, druhá poté i koncovky nominativu plurálu.

Na otázku, jaké variantní koncovky používají v běžné hovorové řeči, první studentka uvedla... чаще я употребляю окончание ***-а, -я*** окончание ***-у, -ю*** мне кажется немного устаревшим. Хотя бывают и исключения: чайку, сахарку...Druhá studentka poté uvedla... как когда, чаще ***-а, -я***.... Výsledky teoretické části částečně potvrzují hypotézu, že koncovka ***-у, -ю*** je co se týče frekvence užívání na ústupu.

1.4.4.2 Vyhodnocení praktické části dotazníku

Praktická část dotazníku se obsahově nelišila od dotazníku pro české studenty. Opět bylo úkolem doplňovat koncovky ve volných slovních spojeních i celých větách.

1.4.4.2.1 Genitiv singuláru

Slovní spojení

	frekvence koncovky *-а, -я*	frekvence koncovky *-у,-ю*	frekvence koncovky *Ø*	% *-а, -я*	% *-у, -ю*	% *Ø*
Выпить чайк...	0	2	0	0	100	0
поесть сырк...	0	2	0	0	100	0
погрызть сахарк...	0	2	0	0	100	0
много творог...	2	0	0	100	0	0
недохватка песк...	2	0	0	100	0	0
нет мусор...	2	0	0	100	0	0
очень много снег...	2	0	0	100	0	0
тарелка	2	0	0	100	0	0

бульон…						
добавить горох…	2	0	0	100	0	0
мало джем…	2	0	0	100	0	0
много шоколад…	2	0	0	100	0	0
долить бензин…	1	0	1	50	0	50
мало бетон…	2	0	0	100	0	0
кусок жир…	2	0	0	100	0	0
тарелка картофел…	2	0	0	100	0	0
добавить крем…	2	0	0	100	0	0
много льд…(лёд)	2	0	0	100	0	0
долить лимонад…	1	0	1	50	0	50
бутылка сок…	2	0	0	100	0	0
чашка ча…(чай)	2	0	0	100	0	0
выпить самогон…	1	0	1	50	0	50
бутылка коньяк…	2	0	0	100	0	0
добавить	2	0	0	100	0	0

уксус…						
кило чеснок…	2	0	0	100	0	0
побольше хрен…	2	0	0	100	0	0
поменьше изюм…	2	0	0	100	0	0
выпить ча…(чай)	0	2	0	0	100	0
поесть сыр…	1	0	1	50	0	50
погрызть сахар…	0	1	1	0	50	50
сахар… не осталось	2	0	0	100	0	0
фунт мёд…	2	0	0	100	0	0
купить табак…	1	0	1	50	0	50
он попросил суп…	1	0	1	50	0	50
масса народ…	1	1	0	50	50	0
не хватает лук…	2	0	0	100	0	0
нам совсем не до смех…	2	0	0	100	0	0
сбить с толк …	0	2	0	0	100	0

уговор… не было.	2	0	0	100	0	0
CELKEM	**56**	**12**	**7**	**75%**	**15,8%**	**9,2%**

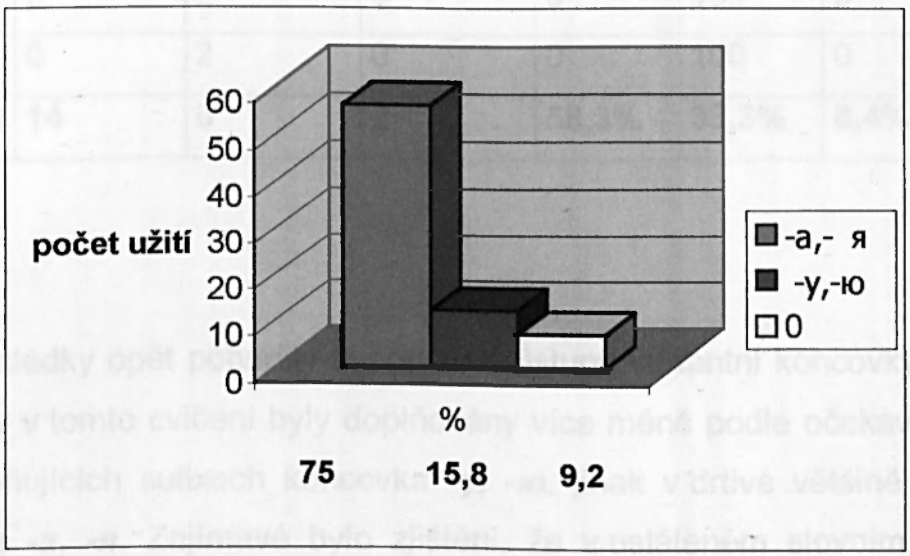

Z uvedené tabulky vyplývá, že studentky volily ve většině případů koncovku ***-a, -я*** , hypotézu je možno označit za potvrzenou, i když je třeba brát v úvahu fakt, že se jednalo pouze o 2 dotazníky.

Doplňování koncovek ve větách

Věta č.	ferkvence koncovky ***-a, -я***	frekvence koncovky ***-y, -ю***	frekvence koncovky ***-Ø***	% ***-a, -я***	%-***y, -ю***	% - ***Ø***
1	2	0	0	100	0	0
2	1	1	0	50	50	0
3	1	1	0	50	50	0
4	2	0	0	100	0	0
5	2	0	0	100	0	0

6	2	0	0	100	0	0
7	2	0	0	100	0	0
8	0	0	2	0	0	100
9	0	2	0	0	100	0
10	2	0	0	100	0	0
11	0	2	0	0	100	0
12	0	2	0	0	100	0
CELKEM	**14**	**8**	**2**	**58,3%**	**33,3%**	**8,4%**

Výsledky opět potvrdily hypotézu o ústupu variantní koncovky ***-у, -ю***. Koncovky v tomto cvičení byly doplňovány více méně podle očekávání, tzn. po zdrobňujících sufixech koncovka ***-у, -ю***, jinak v drtivé většině případů koncovka ***-а, -я***. Zajímavé bylo zjištění, že v ustáleném slovním spojení прибавить шару, ve kterém má variantní koncovka ***-у, -ю*** relativně stálé místo, se v obou dvou případech objevila koncovka nulová.

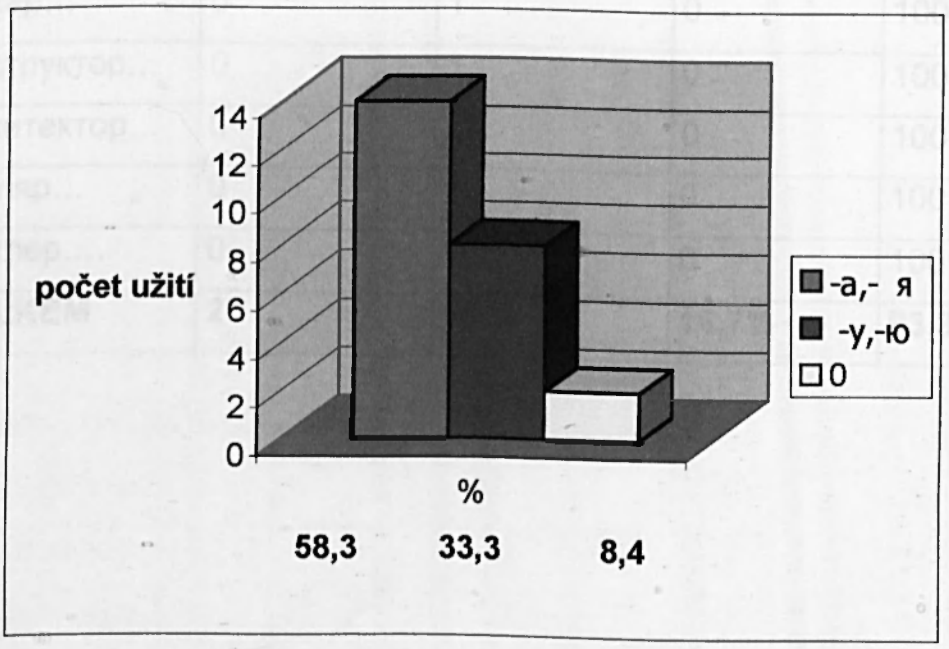

1.4.4.2.2 Nominativ plurálu

Názvy profesí

Z důvodů uvedených výše bude u prvního zadání vyhodnocen pouze jeden dotazník.

На постоянную работу требуются	frekvence koncovky *-а, -я*	frekvence koncovky *-ы, -и*	% *-а, -я*	% *-ы, -и*
токар...	0	1	0	100
слесар...	0	1	0	100
конструктор...	0	1	0	100
профессор...	1	0	100	0
директор...	1	0	100	0
фельдшер...	0	1	0	100
редактор...	0	1	0	100
лекар...	0	1	0	100
инструктор...	0	1	0	100
архитектор...	0	1	0	100
гусляр...	0	1	0	100
маклер....	0	1	0	100
CELKEM	**2**	**10**	**16,7%**	**83,3%**

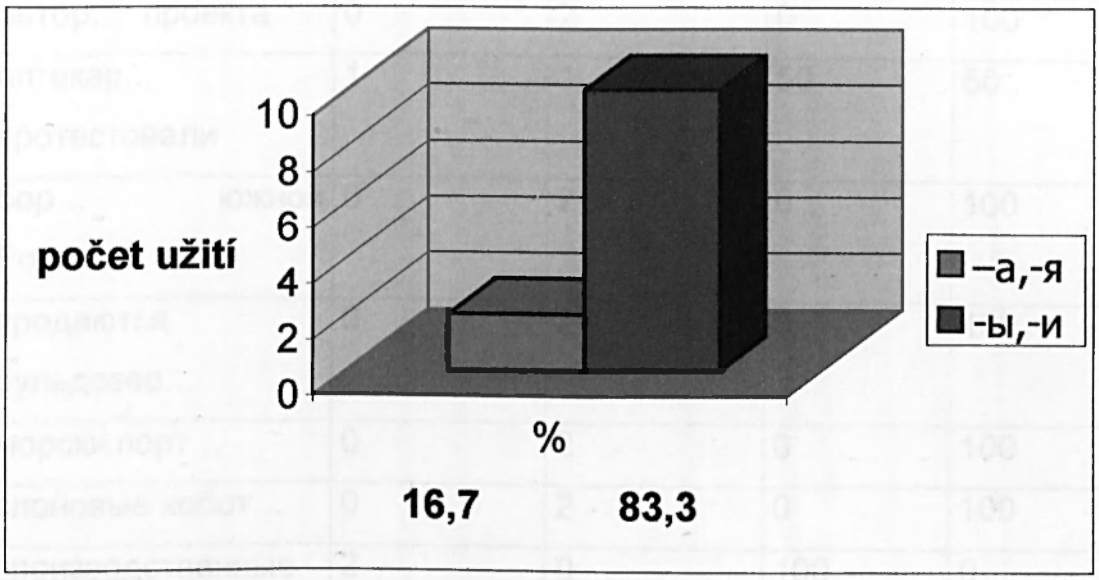

Slovní spojení

V následující tabulce nejsou za účelem přehlednosti uvedena celá slovní spojení (viz. dotazník), ale pouze spojení, ve kterých se vyskytuje podstatné jméno bez koncovky.

	frekvence koncovky *-а, -я*	frekvence koncovky *-и, -ы*	% *-а, -я*	% *-и, -ы*
Верх... и низи культуры	0	2	0	100
типовые договор...	1	1	50	50
цензор...разрешипи	0	2	0	100
спрос на скпад...	1	1	50	50
чужие почерк...	0	2	0	100
пограничные переход...	0	2	0	100
речные брод...	0	2	0	100

автор… проекта	0	2	0	100
аптекар… протестовали	1	1	50	50
бор… южной России	0	2	0	100
продаются бульдозер…	0	2	0	100
морски порт…	0	2	0	100
слоновые хобот…	0	2	0	100
производственные цех…	2	0	100	0
сектор…экономики	1	1	50	50
каникулы и отпуск…	2	0	100	0
летние месяц…	0	2	0	100
год… войны	0	2	0	100
шницел… с салатом	0	2	0	100
хлев… для свиней	2	0	100	0
полутон… и другие эффекты тонирования	2	0	100	0
китайские веер….	2	0	100	0
CELKEM	**14**	**30**	**31,8%**	**68,2%**

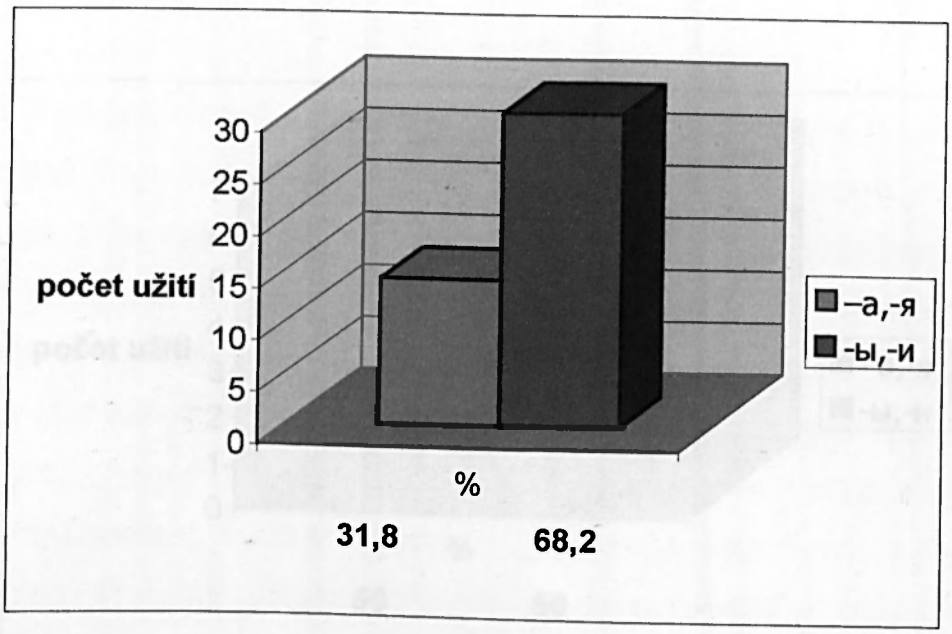

Transformace do množného čísla

	frekvence koncovky *-а,-я*	frekvence koncovky *-и, -ы*	% *-а, -я*	% *-и, -ы*
Волос	0	2	0	100
прожектор	2	0	100	0
лазер	0	2	0	100
шофёр	1	1	50	50
тон	2	0	100	0
доцент	0	2	0	100
профессор	2	0	100	0
CELKEM	**7**	**7**	**50%**	**50%**

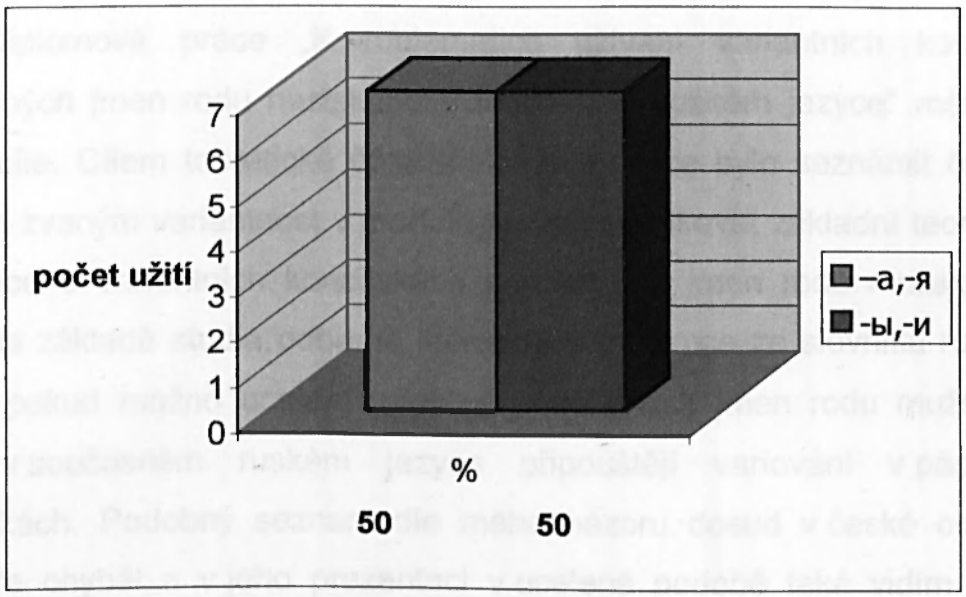

Z uvedených výsledků vyplývá, že není možné potvrdit hypotézu o prosazování se koncovky ***-a, -я*** na úkor koncovky ***-u, -ы*** . Ukázalo se, že koncovka ***-u, -ы*** má u určitých podstatných jmen zatím relativně pevné místo a koncovka ***-a, -я*** se prosazuje jen velmi pozvolna. Nicméně tvary, ve kterých uvedly obě studentky u stejného podstatného jména rozdílné koncovky poukazuje na skutečnost, že norma není ustálená a možnost prosazení se jedné koncovky na úkor druhé je otevřená.

IV. Závěry

Diplomová práce „K problematice užívání variantních koncovek podstatných jmen rodu mužského v současném ruském jazyce“ měla dva hlavní cíle. Cílem teoretické části diplomové práce bylo seznámit čtenáře s jevem zvaným variantnost v morfologii, zprostředkovat základní teoretické informace o variantních koncovkách podstatných jmen rodu mužského a uvést na základě studia odborné literatury a excerpce ze slovníků ruského jazyka pokud možno ucelený přehled podstatných jmen rodu mužského, která v současném ruském jazyce připouštějí variování v pádových koncovkách. Podobný seznam dle mého názoru dosud v české odborné literatuře chyběl a v jeho prezentaci v ucelené podobě také vidím hlavní přínos teoretické části diplomové práce. Cíl teoretické části lze považovat za splněný, nicméně smysl získá teoretická část poté, kdy poslouží učitelům i studentům ruského jazyka jako zdroj informací.

Cílem empirické části diplomové práce bylo provést a vyhodnotit dotazník, zkoumající situaci v užívání variantních koncovek podstatných jmen rodu mužského v genitivu singuláru a v nominativu plurálu. Na základě studia odborné literatury byly stanoveny dvě hypotézy, odrážející změny v užívání variantních koncovek v současném ruském mluveném jazyce a které měl dotazník potvrdit či vyvrátit. I přesto, že jsou výsledky dotazníku determinovány omezeným počtem respondentů, je možné cíl empirické části označit za splněný.

Na základě dotazníku, provedeného v květnu 2006 u studentů Pedagogického Institutu v Moskvě se potvrdila hypotéza, že variantní koncovky ***-у, -ю*** ustupují u podstatných jmen rodu mužského v užívání i v partitivním významu genitivu singuláru podstatných jmen rodu mužského, a to i v projevu mluveném.

Výsledky první položky dotazníku ukázaly, že v současné době výrazně převažuje užívání standardní koncovky *-a, -я*, která se začíná prosazovat na úkor variantní koncovky i v ustálených slovních spojeních a u podstatných jmen se zdrobňujícími sufixy. Grafy ukázaly, že v partitivním významu genitivu a v záporu se až na výjimky objevuje pouze koncovka *-a, -я*. Jednou z těchto výjimek jsou spojení s podstatným jménem чай, ve kterých se i nadále setkáváme s variantní koncovkou *-y, -ю*. Tuto skutečnost je možné vysvětlit tím, že se jedná o natolik frekventovanou lexikální jednotku, u které je variantní koncovka vžitá do takové míry, že její nahrazení koncovkou *-a, -я* bude probíhat během delšího časového období.

Na druhé straně výsledky výzkumu poukázaly na fakt, že v některých ustálených slovních spojení je proces vytěsnění variantní koncovky... koncovkou *-a, -я* prakticky završen (ve spojení нам совсем не до смех...volilo koncovku *-a, -я* 94,2 % studentů a ve spojení уговор... не было 82,9%). Souhrnné grafické znázornění dále ukazuje, že v první položce volili studenti v 73 % případů koncovku *-a, -я* a v 24,9% koncovku *-y, -ю*, což potvrzuje první hypotézu.

Druhá hypotéza - koncovka nominativu plurálu *-a, -я* podstatných jmen rodu mužského vytlačuje v užívání koncovku *-u, -ы* – se na základě výsledků dotazníku nepotvrdila.

Jak vyplývá z jednotlivých grafů, ukázala se koncovka *-u, -ы* ve všech částech této položky jako více frekventovaná.

U názvů profesí se koncovka *-a, -я* vyskytla pouze v 23,8 % případů, v 76,2% případů volili studenti koncovku *-u, -ы.* Z výsledků dále vyplývá, že u určitých podstatných jmen převažuje vždy určitá koncovka, která má relativně pevnou pozici.

I v další části této položky převažovala koncovka *-ы, -и*, studenti ji volili v 75,5 % případů. Rozdíl oproti předchozí položce je možno pozorovat v tom, že se v zde vyskytla podstatná jména (např. сектор), u kterých ani jedna z koncovek nepřevažuje, procentuelní vyjádření frekvence jedné koncovky se výrazně neliší od frekvence koncovky druhé. Právě v těchto případech by se teoreticky v budoucnu mohla prosadit koncovka *-а, -я* na úkor koncovky *-ы, -и*.

V této položce volili studenti z celkového počtu 1336 možností pro doplnění koncovky v 24,9 % případů koncovku *-а, -я* a v 75 % případů koncovku *-и, -ы* a lze tedy říci, že se koncovka *-и, -ы* ukázala být relativně pevně zabydlená a její vytlačování koncovkou *-а, -я* nebude probíhat tak intenzivně jak je tomu v případě koncovky *-а, -я* v genitivu singuláru podstatných jmen rodu mužského.

Všechny zjištěné výsledky je třeba hodnotit se zřetelem ke kvantitativně omezenému materiálu, který jsem zpracovával, nicméně jsem toho názoru, že i přesto má dotazník určitou vypovídací hodnotu a přinesl zajímavé výsledky a zjištění o aktuální situaci v užívání variantních koncovek u podstatných jmen rodu mužského.

Resume

Diplomová práce „K problematice užívání variantních koncovek podstatných jmen rodu mužského v současném ruském jazyce" se zabývá problematikou variantních koncovek jednotlivých pádů podstatných jmen rodu mužského v současném ruském mluveném jazyce.

Cílem diplomové práce bylo uvést ucelený seznam podstatných jmen rodu mužského, která připouštějí variování v pádových koncovkách (teoretická část) a pokusit se na základě provedeného dotazníku nastínit situaci, která panuje v užívání variantních koncovek genitivu singuláru a nominativu plurálu podstatných jmen rodu mužského v současném ruském jazyce (empirická část).

Teoretická část, která slouží jako výchozí báze pro část empirickou, se skládá ze tří ucelených tématických oddílů.

První oddíl teoretické části je věnován obecné charakteristice gramatické kategorie pádu v ruském jazyce, vymezení tohoto pojmu, dále je zde uveden přehled jednotlivých pádů ruského jazyka, s tím související výklad termínů paradigma a pádové koncovky.

Dále je v prvním oddílu teoretické části nastíněna problematika genitivu a prepozitivu, tak jak k ní přistupují jednotliví autoři a stručně srovnán systém pádů ruského a českého jazyka.

Nakonec se čtenář seznámí se základní charakteristikou skloňování podstatných jmen v ruském jazyce, problematikou klasifikace skloňovacích typů, resp. přiřazení podstatných jmen k jednotlivým deklinačním typům.

Vzhledem k tématu diplomové práce, kterým jsou variantní koncovky, je diplomová práce ochuzena o podrobnější a obsáhlejší charakteristiku kategorie pádu a skloňování a zaměřuje se na tento problém především vzhledem k vytyčenému tématu.

Druhý oddíl teoretické části pojednává o pojmu variantnost v morfologii, zabývá se jejím vznikem, faktory, které ji ovlivňují, klasifikací a výběrem variantních forem.

Třetí oddíl teoretické části poté uvádí přehled podstatných jmen rodu mužského, která připouštějí variování v pádové koncovce v genitivu v partitivním významu a v prepozitivu v lokálním významu. Dále jsou v tomto oddílu uvedeny variantní koncovky nominativu a genitivu plurálu. Tento oddíl se neomezuje na pouhý výčet těchto podstatných jmen, nýbrž zkoumá užití variantních koncovek vzhledem k jejich funkční charakteristice, stylové příslušnosti, sémantickým příznakům.

Na část teoretickou navazuje část empirická, obsahující charakteristiku dotazníku, popis metodologie jeho zpracování a vzory dotazníku pro rodilé mluvčí a pro české studenty. Stěžejním bodem empirické části je vyhodnocení dotazníku pro rodilé mluvčí, na jehož základě bylo možno potvrdit či vyvrátit hypotézy, stanovené v úvodu diplomové práce.

Výsledky diplomové práce:

Na základě vyhodnocení a grafického znázornění výsledků jednotlivých položek dotazníku pro rodilé mluvčí se potvrdila hypotéza o ústupu variantní koncovky *-у, -ю* v partitivním významu genitivu singuláru.

Naopak hypotéza o prosazování se koncovky *-а, -я* v nominativu plurálu podstatných jmen rodu mužského se nepotvrdila.

Резюме

В настоящей дипломной работе рассматривается проблематика вариантных окончаний отдельных падежей имён существительных в современном устном русском языке. ? разговорном?

Целью дипломной работы было привести полный перечень имён существительных, допускающих варианты в падежных окончаниях (теоретическая часть) и попытаться наметить ситуацию в употреблении вариантных окончаний родительного падежа единственного числа и именительного падежа множественного числа имён существительных мужского рода в современном русском языке (практическая часть).

В начале дипломной работы определены цели и гипотезы работы и намечен метод разработки данной темы.

Теоретическая часть, представляющая исходную основу для практической части, состоит из трёх тематических глав. Первая глава теоретической части посвящается общей характеристике грамматической категории падежа в русском языке, приводится перечень отдельных падежей русского языка и объясняются термины парадигма и падежные окончания. Кроме того в первой главе теоретической части намечена проблематика родительного и предложного падежей и приводятся мнения отдельных авторов по этой проблематике. Далее коротко сопоставлена система падежей русского и чешского языков. В конце первой главы характеризуется склонение имён существительных в русском языке, рассматривается проблематика классификации отдельных типов склонения.

Ввиду того, что главной темой дипломной работы являются вариантные окончания, в работе не приводится обширная характеристика категории падежа и склонения и настоящая проблематика рассматривается именно с учётом главной темы.

Вторая глава теоретической части обсуждает термин вариантность в морфологии, занимается возникновением вариантности и влияющими на неё факторами, проблематикой классификации и отбора вариантных форм.

В третьей главе теоретической части приводится перечень имён существительных мужского рода, которые допускают варианты в падежных окончаниях в партитивном значении родительного и местном значении предложного падежей.

Кроме того, приводятся вариантные окончания именительного и родительного падежей множественного числа. Настоящая глава не ограничивается только поиском этих имён существительных, но рассматривает также использование вариантных окончаний с учётом их функциональной характеристики, стилевой принадлежности и семантических оттенков.

На основе теоретической части построена практическая часть – анкета, направленная на исследование частотности употребления вариантных окончаний родительного падежа единственного числа и именительного падежа множественного числа.

Эта глава содержит характеристику анкеты, описание методологии её обработки и образцы анкет для русских и чешских студентов. Главным пунктом практической части является анализ анкеты для русских студентов, на основании которого можно было

подтвердить или опровергнуть гипотезы, приведённые в начале дипломной работы.

Итоги дипломной работы:

Анализ и графическое изображение итогов отдельных статей анкеты для русских студентов подтвердили гипотезу о выходе из употребления вариантного окончаия ***-у, -ю*** в партитивном значении родительного падежа единственного числа. Наоборот гипотеза о растущей частотности употребления окончания ***-а, -я*** в именительном падеже множественного числа имён существительных мужского рода не подтвердилась.

Seznam použité literatury:

[1] Adamec, P. a kol.: Morfologie ruštiny I. Brno, MU 1996.

[2] Головин, В.Н.: Основы культуры речи. Москва, Высшая школа 1980.

[3] Граудина,Л.К,Ицкович,В.А.,Катлинская,Л.П.:Грамматическая правильность русской речи. Стилистический словарь вариантнов. Москва, Наука 2001.

[4] Havránek, B., Jedlička, A.: Česká mluvnice, SPN, Praha 1981.

[5] Havránek, B. a kol.: Příruční mluvnice ruštiny I. Hláskosloví a tvarosloví, Praha, SPN 1961.

[6] Horálek, K. a kol.: Русская Грамматика 1, 2. Praha, Academia 1979.

[7] Иванов, В.В.: Историческая грамматика русского языка. Москва, Просвещение 1983.

[8] Исаченко, А.В.: Грамматический строй русского языка I, II. Bratislava, Vydavatelstvo Slovenskej Akadémie Vied 1965.

[9] Копецкий, Л.В.: Склонение существительных в современном русском литературном языке. Praha, SPN 1973.

[10] Petr,J. a kol.: Mluvnice češtiny 1,2,3. Praha, Academia 1987.

[11] Земская, Е.А.; Воронцова, В.Л.; Гловинская, М.Я. и кол.: Русский язык конца XX столетия. Москва, Академия Наук 2000.

Slovníky:

[12] Аванесов, Р. и кол: Орфоэпический словарь русского языка. Произношение, ударение, грамматичекие формы. Москва, Академия Наук 1983.

[13] Ефромова, Т.Ф., Костомаров, В.Т.: Словарь грамматических трудностей русского языка. Москва, Русский язык 1986.

[14] Kopecký,L.V, Filipec,J., Leška, O. a kol.: Česko-ruský slovník I, II. Praha, SPN 1976.

[15] Kopecký,L.V, Filipec,J., Leška, O. a kol.:Rusko-český slovník I,II. Praha, SPN 1976.

[16] Ожегов,С.И., Шведова, Н.Ю.: Толковый словарь русского языка. Москва, Азбуковник 1999.

[17] Прохоров, А.М. и кол.: Советский энциклопедический словарь. Москва, Советская энциклопедия 1981.

[18] Розенталь, Д.Е., Теленкова, М.А.:Словарь- справочник лингвистических терминов. Москва, АСТ 2001

Články:

[19] Кедрова, Ф.Е, Дедова, О.В., Потапов,В.В.: Научно-образовательные интернет-ресурсы по филологии. Русский язык за рубежом, 2004 č. 2.

[20] Парменова, Т.А.: Поле количественности. Русский язык за рубежом, 2002, č 4.

Internetové zdroje:

[21] Ахмерова, Л.Р.: О временных значениях падежных форм.

Dostupné z : http://www.ksu.ru/f10/publications/2003/rsf.php?sod2=3.

[22] Большая советская энциклопедия.

Dostupné z : http://www.philipp-bittner.com/bse.htm

[23] Валгина, Н.С.: Активные процессы в современном русском языке.

Dostupné z : http://www.hi-edu.ru/x-books/xbook051/01/

[24] Виноградов, В. В.: Русский язык. Грамматическое учение о слове.

Dostupné z : http://www.slovari.ru/lang/ru/

[25] Вячина, В.В.: Особенности образования форм родительного падежа множественного числа существительных в поэзии Н.Гумилева.

Dostupné z : http://www.ksu.ru/f10/bibl/resource/articles.php?id=7

[26] Голуб И.Б.: Упражнения по стилистике русского языка

Dostupné z : http://www.hi-edu.ru/x-books/xbook051/01/

[27] Голуб И.Б.: Стилистика русского языка.
Dostupné z : http://www.hi-edu.ru/x- books/xbook051/01/

[28] Дремов, А. Ф.: Системная теория падежа и предлога в практике преподавания русского языка как иностранного
Dostupné z : http://www.gramota.ru/mirrs.html?problem01.htm

[29] Коваль, С.А.: К вопросу о числе падежей русского существительного. Dostupné z : http://www.dialog-21.ru/Archive/2004/Koval.pdf

[30] Копров, В. Ю.: Вариантные формы в русском языке.
Dostupné z : http://koprov.boom.ru/list.htm

[31] Краткая русская грамматика Академии Наук.
Dostupné z : http://www.slovari.ru/lang/ru/

[32] Ожегов, С. И.: О нормах словоупотребления.
Dostupné z : http://www.durov.com/linguistics2.htm

[33] Огородникова, Л.А.: Факторы лексического характера, влияющие на выбор окончания неодушевлённых существительных мужского рода в родительном падеже единственного числа в художественных текстах второй половины XVIII. века
Dostupné z : http://www.russofile.ru/articles/article_69.php

[34] Петрякова, А.Г.: Культура речи. Практикум-справочник для 10-11-х классов.
Dostupné z : http://shkola.lv/?mode=newlsn&lsnid=3

[35] Романова, М.А.: Формы творительного падежа множественного числа имён существительных в русских говорах северного Зауралья.
Dostupné z : http://www.utmn.ru/frgf/No10/text05.htm

[36] Розенталь, Д.Э., Джанджакова Е.В., Кабанова Н.П.:Справочник по правописанию, произношению, литературному редактированию.
Dostupné z : http://www.spelling.spb.ru/rosenthal/alpha/index.htm

[37] Русская грамматика Академии Наук СССР
Dostupné z : http://artefact.lib.ru/languages/russian/

[38] Серебряная, Н.Б.:Спорные вопросы грамматической нормы в трудах русских классиков.
Dostupné z : http://www.ksu.ru/science/news/rus_lang/t21.htm

[39] Словарь фразеологизмов и устойчивых сочетаний
Dostupné z :
http://www.gramma.ru/SPR/?id=1.2&PHPSESSID=39b9c542318a1e5d1d679eba9c1acf86

[40] Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля.
Dostupné z :
http://slovari.yandex.ru/search.xml?text=enc_abc&enc_abc=*&how=enc_abc_rev&encpage=dal

[41] Филиппова Л. С., Филиппов В. А.: Языковая норма, ее роль в становлении и развитии литературного языка.
Dostupné z : http://www.distance.ru/files/umk/russian/russian.html

Literatura k dotazníku:

[42] Průcha, J.: Pedagogický výzkum. Uvedení do teorie a praxe. Praha, Karolinum 1995.

[43] Skalková, J. a kol.: Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha, SPN 1983.

[44] Chráska, M.: K současným trendům pedagogického výzkumu ve světě. Olomouc 1995

Příloha 1

Уважаемые студенты,

обращаюсь к Вам с просьбой заполнить настоящий опрос, касающийся частотности употребления вариантных окончаний родительного падежа единственного числа и именительного ладежа множественного числа имён существительных мужского рода в устной речи. Я студент Педагогического факультета Карлова Университета и пишу дилломную работу именно по этой теме. Очень благодарю Вас за заполнение!

Lukáš Böhm, NJ/RJ.

Примечанне: Опрос заполннтете так, как Вы говорите в обиходном общении.

Что Вы представляете под термином вариантные окончания? Вариантные окончание – 2 формы окончание одного падежа, выбор которых может быть обусловлен стилистической нормой: сферой употреблени или частотностью употребление, зависит от устаревание нормы употребление, о бытующей в речи нормы от установленной литературной норми

Какие вариантные окончания имён существительных мужского рода Вы знаете?

-[у] ; -[а] – ед. г. ; во мн. г. – [ов]

#лесу , леса # лесов

Какими вариантными окончаниями Вы пользуетесь в обиходном общении?

использую и литературную норму -[а], и разговорную -[у].

А) Дополните подходящее по Вашему мнению окончание:

1. родительный падеж

Выпить чайк.у, поесть сырк.у, логрызть сахарк.у,

много творог.а, не~~до~~хватка леск.а, нет мусор.а, очень много снег.а, тарелка бульон.а,

добавить горох.а, мало джем.а,

много шоколад.а, долить бензин.а, мало бетон.а, кусок жир.а, тарелка картофел.я,

добавить крем.а много льд.а (лёд),

долить лимонад.а, бутылка сок.а, чашка ча.я (чай), выпить самогон.а, бутылка коньяк.а,

добавить уксус.а, кило чеснок.а, лобольше хрен.а, поменьше изюм.а,

выпить ча.я (чай), поесть сыр.у, логрызть сахар.а, сахар.а не осталось,

фунт мёд.а, кулить табак.у, он лолросил суп.а, масса народ.а, не хватает лук.а,

нам совсем не до смех.а, сбить с толк.у, уговор.а не было.

По последним статистическим данным производство сахар.....а в нашей области возросло на две тысячи тонн.

У тебя сахар.....а не осталось? А то у меня весь кончился.

Ча.....ю (чай) хочешь? С удовольствием выпил бы чашку горячего крепкого ча.....я с лимоном.

Люди успели выбежать из дом.....а до его разрушения от ударов сильнейшего землетрясения.

Странно, что ты до меня не дозвонился, я вчера весь день не выходила из дом.....а.

В Великобритании и в некоторых других странах молодые люди в более раннем возрасте уходят из дом.....и, чтобы жить самостоятельно.

Посмотрела на часы, он прибавил шаг.....и.

О моей любимой группе "Дайэ Стрейтс" уже несколько лет ни слух.....у, ни дух.....у.

Сколько можно тебе говорить, не бери мои вещи без спрос.....у!

Давай выпьем с мороза чайк.....у. – Может, лучше немного коньячк.....у?

2. именительный падеж

На постоянную работу требуются: токар.....ь, слесар.....ь, конструктор.....ы
профессор.....а, директор.....а, фельдшер.....а
редактор.....ы, лекар.....ь, инструктор.....а
архитектор.....ы, гуслярь.....ы, маклер.....ы

Верх.....и и низ.....ы русской культуры, типовые договор.....ы на разработку сложных интернет сайтов, цензор.....ы разрешили показ фильма, спрос на склад.....е значительно превосходит предложения, подделывать чужие почерк.....и запрещено, пограничные переход.....ы, речные брод.....ы, автор.....ы нового проекта, аптекар.....и опять протестовали, бор.....ы южной России, продаются новые бульдозер.....ы, морские порт.....ы России, слоновые хобот.....ы, производственные цех.....а, крупнейшие сектор.....а мировой экономики, каникулы и отпуск.....а, летние и зимние месяц.....ы, год.....ы войны, шницел.....и с салатом, хлев.....ы для свиней, лопутон.....а и другие эффекты тонирования, китайские веер.....ы

Б) Слова, стоящие в скобках, поставьте в нужную падежную форму.

Её короткие (волос)..волосы..... были гладко зачёсаны.

Во время концерта группы "Пинк Флойд" сцену освещали цветные (прожектор и лазер).прожекторы и лазеры.

По-моему, блондинкам больше идут светлые (тон).тона.

Вы знаете, что (шофер)шоферы автобусов и маршруток получают намного больше, чем университетские (доцент и профессор)доценты и профессора?

Уважаемые студенты,

обращаюсь к Вам с просьбой заполнить настоящий опрос, касающийся частотности употребления вариантных окончаний родительного падежа единственного числа и именительного падежа множественного числа имён существительных мужского рода в устной речи. Я студент Педагогического факультета Карлова Университета и пишу дипломную работу именно по этой теме. Очень благодарю Вас за заполнение!

Lukáš Böhm, NJ/RJ.

Примечание: Опрос заполните так, как Вы говорите в обиходном общении.

Что Вы представляете под термином вариантные окончания?

Это окончания, употребление которых зависит от стилистической нормы.

Какие вариантные окончания имён существительных мужского рода Вы знаете?

Р. п. ед. ч. –[а], –[у] (сахар[а], сахар[у]) | Им. мн. ч. –[и] (–[ы]) / –[а]

П. п. ед. ч. –[е], –[у] (в лес[у] / в лес[е])

Какими вариантными окончаниями Вы пользуетесь в обиходном общении?

Р. п. ед. ч. –[а] (сахар[а]) –[у] (сахар[у] – уменьшительно-ласкательное значение)

П. п. ед. ч. –[у] (в лес[у])

А) Дополните подходящее по Вашему мнению окончание:

1. родительный падеж

Выпить чайк.у, поесть сырк.у, погрызть сахарк.у,

много творог.а, недохватка леск.а, нет мусор.а, очень много снег.а, тарелка бульон.а,

добавить горох.а, мало джем.а,

много шоколад.а, долить бензин.а, мало бетон.а, кусок жир.а, тарелка картофел.а,

добавить крем.а, много льд.а (лёд),

долить лимонад.а, бутылка сок.а, чашка чая (чай), выпить самогон.а, бутылка коньяк.а,

добавить уксус.а, кило чеснок.а, побольше хрен.а, поменьше изюм.а,

выпить чая (чай), поесть сыр.а, погрызть сахар.а, сахар.у не осталось,

фунт мёд.а, купить табак.у, он попросил суп.а, масса народ.а, не хватает лук.а,

нам совсем не до смех.а, сбить с толк.у, уговор.а не было.

По последним статистическим данным производство сахар.а в нашей области возросло на две тысячи тонн.

У тебя сахар.у не осталось? А то у меня весь кончился.

Чаю (чай) хочешь? С удовольствием выпил бы чашку горячего крепкого чая с лимоном.

Люди успели выбежать из дома до его разрушения от ударов сильнейшего землетрясения.

Странно, что ты до меня не дозвонился, я вчера весь день не выходила из дома.

В Великобритании и в некоторых других странах молодые люди в более раннем возрасте уходят из дома, чтобы жить самостоятельно.

Посмотрев на часы, он прибавил шаг.у.

О моей любимой группе "Дайз Стрейтс" уже несколько лет ни слух.у., ни дух.у.

Сколько можно тебе говорить, не бери мои вещи без спрос.у!

Давай выпьем с мороза чайк.у. – Может, лучше немного коньячк.у?

2. именительный падеж

На постоянную работу требуются: токар.и, слесар.и, конструктор.ы, профессор.а, директор.а, фельдшер.ы, редактор.ы, лекар.и, инструктор.ы, архитектор.ы, гуслярь.ы, маклерь.ы.

Верхи и низы русской культуры, типовые договоры на разработку сложных интернет сайтов, цензоры разрешили показ фильма, спрос на склады значительно превосходит предложения, подделывать чужие почерки запрещено, пограничные переходы, речные броды, авторы нового проекта, аптекари опять протестовали, боры южной России, продаются новые бульдозеры, морские порты России, слоновые хоботы, производственные цеха, крупнейшие секторы мировой экономики, каникулы и отпуска, летние и зимние месяцы, годы войны, шницели с сапатом, хлева для свиней, полутона и другие эффекты тонирования, китайские веера.

Б) Слова, стоящие в скобках, поставьте в нужную падежную форму.

Её короткие (волос) волосы..... были гладко зачёсаны.

Во время концерта группы "Пинк Флойд" сцену освещали цветные (прожектор и лазер)..... прожекторы и лазеры.

По-моему, блондинкам больше идут светлые (тон). тона.

Вы знаете, что (шофёр) шоферы..... автобусов и маршруток получают намного больше, чем университетские (доцент и профессор).....? доценты и профессора

Příloha 3

Уважаемые студенты,

обращаюсь к Вам с просьбой заполнить настоящий опрос, касающийся частотности употребления вариантных окончаний родительного ладежа единственного числа и именительного падежа множественного числа имён существительных мужского рода в устной речи. Я студент Педагогического факультета Карлова Университета и пишу дипломную работу именно по этой теме. Очень благодарю Вас за заполнение!

Lukáš Böhm, NJ/RJ.

Примечание: Опрос заполнитете так, как Вы говорите в обиходном общении.

Что Вы представляете под термином вариантные окончания?

Возможность употребления в одном падеже (~~[illegible]~~) двух окончаний. Выбор окончания зависит от семантики сущ., стиля и т.п.

Какие вариантные окончания имён существительных мужского рода Вы знаете?

Л.п. -у (в лесу) (в краю) Р.п. -а (народа)
-е (в лесе) (в крае) -у (народу)
И.п. (учителя, учителя)

Какими вариантными окончаниями Вы пользуетесь в обиходном общении?

Л.п. -у
Р.п. -а (конкр. сущ.), -у (некоторые сущ. с существ. зн-м: чаю, ку)

А) Дополните подходящее по Вашему мнению окончание:

1. **родительный падеж**

Вылить чайк.у, поесть сырк.у, погрызть сахарк.у,
много творог.а, недохватка леск.а, нет мусор.а, очень много снег.а, тарелка бульон.а
добавить горох.а, мало джем.а,
много шоколад.а, долить бензин.а, мало бетон..., кусок жир.а, тарелка картофел.я
добавить крем.а, много льд.а (лёд),
долить лимонад.а, бутылка сок.а, чашка ча.я (чай), вылить самогон..., бутылка коньяк.а
добавить уксус.а, кило чеснок.а, побольше хрен.а, поменьше изюм.а,
вылить ча.ю (чай), поесть сыр.у, погрызть сахар.у, сахар.а не осталось,
фунт мёд.а, купить табак.у, он попросил сул.а, масса народ.у, не хватает лук.а,
нам совсем не до смех.а, сбить с толк.у, уговор.а не было.

По последним статистическим данным производство сахар а в нащей области возросло на две тысячи тонн.

У тебя сахар а не осталось? А то у меня весь кончился.

Ча.ю (чай) хочешь? С удовольствием вылил бы чашку горячего крелкого ча я с лимоном.

Люди успели выбежать из дом и до его разрушения от ударов сильнейшего землетрясения.

Странно, что ты до мвня не дозвонился, я вчера весь день не выходила из дом а

В Великобритании и в некоторых других странах молодые люди в более раннем возрасте уходят из дом а чтобы жить самостоятельно.

Посмотрев на часы, он прибавил шаг. у

О моей любимой группе "Дайэ Стрейтс" уже несколько лет ни слух и., ни дух и.

Сколько можно тебе говорить, не бери мои вещи без спрос а!

Давай выпьем с мороза чайк и.. – Может, лучше немного коньячк а?

2. **именительный падеж**

На лостоянную работу требуются: токар и., спесар. и, конструктор о,
лрофессор а, директор а, фельдшер о,
редактор о, лекар и, инструктор а,
архитектор о, гусляр о, маклер. о

Верх и и низи русской культуры, тиловые договор о на разработку сложных интернет сайтов, цензор о разрешили показ фильма, спрос на склад о значительно превосходит предложения, подделывать чужие почерк и запрещено, лограничные переход о, речные брод о, автор о нового проекта, аптекар и опять протестовали, бор о южнои России, лродаются новые бульдозер о, морские порт о России, слоновые хобот о,
лроизводственные цех а, крупнейшие сектор о мировой экономики, каникулы и отпуск а летние и зимние месяц о, год. о войны, шницел и с салатом, хлев о для свиней, полутон о и другие эффекты тонирования, китайские веер о

Б) Слова, стоящие в скобках, поставьте в нужную падежную форму.

Её короткие (волос)..волоса..... были гладко зачёсаны.

Во время концерта группы "Пинк Флойд" сцену освещали цветные (лрожектор и лазер)..прожектора и лазеры

По-моему, блондинкам больше идут светлые (тон)..тона

Вы знаете, что (шофёр)..шофёры..... автобусов и маршруток получают намного больше, чем университетские (доцент и профессор)...доценты и профессора

Příloha 4

Уважаемые студенты,

обращаюсь к Вам с просьбой заполнить настоящий опрос, касающийся частотности употребления вариантных окончаний родительного падежа единственного числа и именительного падежа множественного числа имён существительных мужского рода в устной речи. Я студент Педагогического факультета Карлова Университета и пишу дипломную работу именно по этой теме. Очень благодарю Вас за заполнение!

Lukáš Böhm, NJ/RJ.

Примечание: Опрос заполнитете так, как Вы говорите в обиходном общеиии.

Что Вы представляете под термином вариантные окончания?

Вариантные ~~отношение~~ окончания - ~~использование окончаний вариантных~~ окончания, к.в зависимости от употребления, варируются

Какие вариантные окончания имён существительных мужского рода Вы знаете?

$\boxed{а}$ - $\boxed{у}$; $\boxed{а}$ - $\boxed{и}$ $\boxed{ы}$

Какими вариантными окончаниями Вы пользуетесь в обиходном общении?

Редко ловлю себя на мысли о том, как произношу. Скорее ориентируюсь на привычку.

А) Дополните подходящее по Вашему мнению окончание:

1. **родительиый падеж**

Выпить чайку., поесть сырку, погрызть сахарку,
много творог.а, недохватка леска,нет мусора, очень много снег а, тарелка бульона,
добавить горох.а, мало джема,
много шоколада, долить бензин..., мало бетона, кусок жира, тарелка картофеля,
добавить крем.а, много льда(лёд),
долить лимонад..., бутылка сока, чашка чаю.(чай). выпить самогон..., бутылка коньяка.,
добавить уксус.а, кило чеснока, побольше хрена, поменьше изюма,
выпить чая(чай) , поесть сыра, погрызть сахара, сахара не осталось,
фунт мёда, купить табак..., он полросил суп..., масса народа, не хватает лука,
нам совсем не до смеха, сбить с толку., уговора не было.

По последним статистическим данным произаодство сахар*а* в нашеи области возросло на две тысячи тонн.

У тебя сахар*у* не осталось? А то у меня весь кончился.

Ча*я* (чай) хочешь? С удовольствием выпил бы чашку горячего крелкого ча*я* с лимоном.

Люди успели выбежать из дом*а* до его разрушения от ударов сильнейшего землетрясения.

Странно, что ты до меня не дозвонился, я вчера весь день не выходила из дом*а*.

В Великобритании и в некоторых других странах молодые люди в более раннем возрасте уходят из дом*а*, чтобы жить самостоятельно.

Посмотрев на часы, он прибавил шаг....

О моей любимои группе "Дайэ Стрейтс" уже несколько лет ни слух*а*, ни дух*а*.

Сколько можно тебе говорить, не бери мои вещи без спрос*а*!

Давай выпьем с мороза чайк*у*. – Может, лучше немного коньячк*у*?

2. **именительный падеж**

На постоянную работу требуются: токар*ь*, слесар*ь*, конструктор*ы*,
профессор*а*, директор*а*, фельдшер*а*,
редактор*ы*, лекар*ь*, инструктор*а*,
архитектор*ы*, гуслярь*ы*, маклер*ы*.

Верх*и* и низи русской культуры, типовые договор*а* на разработку сложных интернет сайтов, цензор*ы*. разрешили локаз фильма, спрос на склад*е*. значительно превосходит предложения, лодделывать чужие почерк*а* запрещено, пограничные переход*ы*, речные брод*ы*., автор*ы*. нового проекта, аптекар*и*. опять протестовали, бор... южной России, продаются новые бульдозер*а*, морские порт*ы*. России, слоновые хобот*ы*, производственные цех*а*, крупнейшие сектор*а* мировои экономики, каникулы и отпуск*а*, летние и зимние месяц*ы*, год*ы* войны, шницел*я* с салатом, хлев*а* для свиней, лолутон*и*. и другие эффекты тонирования, китайские веер*а*.

Б) Слова, стоящие в скобках, поставьте в нужную падежную форму.

Её короткие (волос) волосы были гладко зачёсаны.

Во время концерта группы "Пинк Флойд" сцену осаещали цветные (прожектор и лазер)..... прожекторы и лазеры

По-моему, блондинкам больше идут светлые (тон) тона

Вы знаете, что (шофёр) шоферы автобусов и маршруток лолучают намного больше, чем университетские (доцент и профессор) доценты и профессора

Příloha 5

3. ročník

Уважаемые студенты,

обращаюсь к Вам с просьбой заполнить настоящий опрос, касающийся частотности употребления вариантных окончаний родительного падежа единственного числа и именительного падежа множественного числа имён существительных мужского рода в устной речи. Я студент Педагогического факультета Карлова Университета и пишу дипломную работу именно по этой теме. Очень благодарю Вас за заполнение!

Lukáš Böhm, NJ/RJ.

Примечание: Опрос заполнитете так, как Вы говорите в обиходном общении.

Что Вы представляете под термином вариантные окончания?

Род. п. ед. ч. сахар: сахару / сахара

дом: дому / дома

Им. п. мн. ч. профессор: профессора́

Какие вариантные окончания имён существительных мужского рода Вы знаете?

Род. п. ед. ч. -у; -а; -ю; -я

Им. п. мн. ч.: -ы; -а; -и

Какими вариантными окончаниями Вы пользуетесь в обиходном общении?

Чаще я употребляю окончание -а и -я; окончание -у и -ю мне кажутся немного устаревшими. Хотя бывают и исключения — „чайку", и „сахару" и т.д.

А) Дополните подходящее по Вашему мнению окончание:

1. **родительный падеж**

Выпить чайк.у, поесть сырк.у, погрызть сахарк.у,

много творог.а, недохватка леск.а, нет мусор.а, очень много снег.а, тарелка бульон.а, добавить горох.а, мало джем.а,

много шоколад.а, долить бензин.а, мало бетон.а, кусок жир.а, тврелка картофел.я, добавить крем.а, много льд.а (лёд),

долить лимонад.а, бутылка сок.а, чашка ча.я (чай), выпить самогон.а, бутылка коньяк.а,

добавить уксус.а, кило чеснок.а, побольше хрен.а, поменьше изюм.а,

выпить ча.ю (чай), поесть сыр.а, погрызть сахар.а, сахар.а не осталось,

фунт мёд.а, купить табак.а, он попросил суп.а, масса народ.у, не хватает лук.а,

нам совсем не до смех.а, сбить с толк.у, уговор.а не было.

По последним статистическим данным производство сахар.а в нашей области возросло на две тысячи тонн.

У тебя сахар.у не осталось? А то у меня весь кончился.

Ча.ю (чай) хочешь? С удовольствием вылил бы чашку горячего крепкого ча.я с лимоном.

Люди успели выбежать из дом.а до его разрушения от ударов сильнейшего землетрясения.

Странно, что ты до меня не дозвонился, я вчера весь день не выходила из дом.а.

В Великобритании и в некоторых других странах молодые люди в более раннем возрасте уходят из дом.ы., чтобы жить самостоятельно.

Посмотрев на часы, он прибавил шаг.

О моей любимой группе "Дайз Стрейтс" уже несколько лет ни слух.у., ни дух.у.

Сколько можно тебе говорить, не бери мои вещи без спрос.а.!

Давай выпьем с мороза чайк.у. – Может, лучше немного коньячк.у.?

2. Именительный падеж

На постоянную работу требуются: то́кар.и., сле́сар.и., констру́ктор.ы.,
профессор.а., директор.а., фе́льдшер.ы.,
реда́ктор.ы., ле́кар.и., инстру́ктор.ы.,
архите́ктор.ы., гусляр.и., ма́клер.ы.

Верх.и. и низ.ы. русской культуры, типовые догово́р.ы. на разработку сложных интернет сайтов, це́нзор.ы. разрешили показ фильма, спрос на скла́д.ы. значительно превосходит предложения, подделывать чужие по́черк.и. запрещено, пограничные перехо́д.ы., речные бро́д.ы., а́втор.ы. нового проекта, апте́кар.и. опять протестовали, бор.ы. южной России, продаются новые бульдо́зер.ы., морские порт.ы. России, слоновые хо́бот.ы.,
производственные цех.а., крупнейшие се́ктор.ы. мировой экономики, каникулы и отпуск.а., летние и зимние ме́сяц.ы., го́д.ы. войны, шни́цел.и. с салатом, хлев.а. для свиней, полутон.а. и другие эффекты тонирования, китайские веер.а.

Б) Слова, стоящие в скобках, поставьте в нужную падежную форму.

Её короткие (волос) волосы (еолос)..... были гладко зачёсаны.

Во время концерта группы "Пинк Флойд" сцену освещали цветные (прожектор и лазер) прожектора и лазеры

По-моему, блондинкам больше идут светлые (тон) тона.

Вы знаете, что (шофёр) шофёры..... автобусов и маршруток получают намного больше, чем университетские (доцент и профессор) доценты и профессора?